

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českých dějin

Diplomová práce

Bc. Marie Francová

Myšlenkový svět utrakvistického kněze Václava Rosy

The Thought-world of Utraquist Priest Václav Rosa

Praha 2023

Vedoucí práce: PhDr. Blanka Zilynská, Ph.D.

Ráda bych poděkovala své vedoucí práce PhDr. Blance Zilynské, Ph.D. za její ochotu, pomoc, cenné rady a zejména trpělivost při tvorbě této práce. Poděkování patří i mým kolegům za podnětné připomínky a také mému kolegovi Mgr. Davidu Trojanovi, který mi poskytl fotografie vybraných Rosových rukopisů uložených ve Vídni. Děkuji své rodině a přátelům za jejich podporu.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Liberci dne 12. srpna 2023

Marie Francová

Abstrakt

Václav Rosa byl utrakvistický kněz, který od svého kněžského vysvěcení roku 1516 až do roku 1560 působil na několika českých farách. Z jeho dochovaných poznámek o jeho životě se nám naskýtá pohled nejen do každodennosti tehdejšího nižšího kléru, ale i do soudobého myšlení a vnímání světa. Tato práce navazující na mou bakalářskou práci *Zápisky Václava Rosy jako pramen pro poznání náboženských poměrů první poloviny 16. století* se zaměřuje na Rosovu knihovnu a její obsah, jeho zaznamenané sny a konfrontuje jeho postoje s názory dalších utrakvistických autorů, kterými jsou Šimon ze Slaného, Jan Bechyňka, Vaněk Valečovský, Bohuslav Bílejovský, Jan Laetus a nejmenovaný černovický farář. Práce dokresluje Rosovu osobnost a zasazuje ji do obrazu utrakvistického duchovenstva.

Klíčová slova

Václav Rosa, Utrakvismus, Jednota bratrská, Knihovna ve středověku, Sny, Šimon ze Slaného, Jan Bechyňka, Vaněk Valečovský, Bohuslav Bílejovský, Jan Laetus, Černovický farář

Abstract

Václav Rosa was utraquist priest, who got his ordination in 1516. Since that time he had replaced several parishes in the Bohemia. He passed away in 1560. Besides casual experiences of lower clergy his notes contain the view into the contemporary thinking and the perception of the world. This thesis follows up my bachelor thesis, which is called *Václav Rosa's writings as source for cognition of religious situation in the first half of the 16th century*. This master thesis is focused on Rosa's library and its content, his dreams and his opinions are compared with other utraquist authors, who are Šimon of Slaný, Jan Bechyňka, Vaněk Valečovský, Bohuslav Bílejovský, Jan Laetus and the Priest of Černovice. The aim of this thesis is to detail Rosa's personality and places him in the picture frame of utraquist clergy.

Key words

Václav Rosa, Utraquism, Unity of the Brethren, Library in the Middle Ages, Dreams, Šimon of Slaný, Jan Bechyňka, Vaněk Valečovský, Bohuslav Bílejovský, Jan Laetus, The Priest of Černovice

Obsah

1. Úvod.....	7
2. Literatura a prameny	9
3. Představení osobnosti Václava Rosy	13
4. Knihovna.....	26
5. Sny	42
6. Komparace s jinými dobovými autory.....	57
6.1. Šimon ze Slaného a jeho listy.....	57
6.2. Jan Bechyňka a jeho dvě nejznámější díla.....	60
6.3. Vaněk Valečovský a jeho traktát proti kněžskému panování.....	62
6.4. Bohuslav Bílejovský a jeho <i>Česká kronika</i>	66
6.5. Jan Laetus a jeho zpráva o církevních poměrech	69
6.6. Neznámý farář a jeho záznamy o farnosti v Černovicích.....	74
7. Závěr	78
8. Bibliografie	84
8.1. Katalogy.....	89
8.2. Webové zdroje	89
9. Přílohy.....	91
9.1. Tabulka se všemi Rosovými rukopisy	91
9.2. Ukázka Rosova záznamu o pražském dění mezi lety 1524–1527.....	92
9.3. Vlastnické poznámky Václava Rosy	93
9.3.1. Fol. 44 v cod. 4310.....	93
9.3.2. Fol. 69 v cod. 4883.....	94
9.3.3. Fol. 35 v cod. 5204.....	95
9.3.4. Přední předsádka v cod. 5512.....	95
9.3.5. Jméno Rosova otce.....	95
9.4. Teologické texty v Rosových rukopisech.....	96
9.4.1. Teologické texty.....	96
9.4.2. Teologické texty.....	97
9.4.3. Teologické texty.....	98
9.7. Právní texty v Rosových rukopisech	99
9.6. Jazykovědné a literární texty v Rosových rukopisech.....	99
9.5. Přírodovědné a lékařské texty v Rosových rukopisech.....	99
9.8. Sny Václava Rosy.....	100
9.8.1. Sen I.....	100

9.8.2.	Sen II	100
9.8.3.	Sen III.....	100
9.8.4.	Sen IV.....	100
9.8.5.	Sen V	100
9.8.6.	Sen VI.....	101
9.8.7.	Sen VII.....	101
9.8.8.	Sen VIII.....	101
9.8.9.	Sen IX.....	101
9.8.10.	Sen X.....	101
9.9.	Rosův list adresovaný Václavu Fukáčkovi z roku 1548.....	102

1. Úvod

Tato práce navazuje na obhájenou bakalářskou práci *Zápisky Václava Rosy jako pramen pro poznání náboženských poměrů první poloviny 16. století*,¹ jejímž cílem bylo postihnout vnitřní poměry v utrakvistické církvi na základě poznámek kněze Václava Rosy, pokusit se o charakteristiku Rosovy osobnosti, zasadit ho do kontextu jeho doby a použít ho jako příklad pro zobecnění pro příslušníky nižšího kléru. Práce je úzce spjata s edicí Ferdinanda Menčíka,² ve které se nachází většina známých informací o Rosově osobě a životě. Kromě obecné kapitoly, která nastiňuje náboženské i politické poměry panující v Českém království od vlády Vladislava Jagellonského až po nástup a vládu Ferdinanda I., obsahuje bakalářská práce pojednání o životě a zápiscích Václava Rosy. Dále se zabývá poměry v Rosových farnostech. Analyzuje Rosovy vztahy s jeho čeledí, zejména zajímavé jsou postavy jeho kuchařek, dále připomíná jeho žáky, vztahy s jinými duchovními, jeho patrony, dolní konzistoři, a hlavně jejími třemi administrátory, ke kterým Rosa neměl zrovna kladný postoj. Jedná se o Havla Caheru, Václava Unhošťského a Jana Mystopola. Vzhledem k tomu, že Rosa byl přímým svědkem tzv. Paškovy diktatury ve 20. letech 16. století, kdy působil v Praze jako kaplan, a za stavovského odboje roku 1547 pobýval na faře ve Zlatníkách nedaleko Prahy, tedy veškeré informace o pražském dění měl zřejmě z první ruky, činí Rosu velmi dobře obeznámeným zpravodajem o průběhu obou pražských událostí. Proto poslední kapitola přinesla komparaci Rosova pohledu na obě pražské události s *Kronikou pražskou*³ Bartoše Písaře a s dílem *O pokoření stavu městského léta 1547*⁴ Sixta z Ottersdorfu. Rovněž neopominula popsat nepřátelský postoj, jaký Rosa zastával vůči Jednotě bratrské.

Diplomová práce, v níž jsem využila poznatků zpracovaných ve výše uvedené bakalářské práci, se zaměřuje na Rosův myšlenkový svět. Pokouší se o rekonstrukci knihovny tohoto utrakvistického kněze, analýzu jeho snů a komparaci jeho postojů a pohledů na poměry v utrakvistické církvi s dalšími utrakvistickými autory. Rosovo mínění a jeho zážitky budou konfrontovány s názory a zkušenostmi Šimona ze Slaného, Jana Bechyňky, Vaňka Valečovského, Bohuslava Bílejovského, Jana Laeta a černovického faráře. Cílem této práce je snaha dokreslit osobnost Václava Rosy a zjistit, zda se uvažováním, názory a pohledem na svět

¹ Marie FRANCOVÁ, *Zápisky Václava Rosy jako pramen pro poznání náboženských poměrů první poloviny 16. století*, Praha 2021, bakalářská práce, Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin, vedoucí práce Blanka Zilinská.

² Ferdinand MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, Vídeň 1879.

³ Josef Vítězslav ŠIMÁK (ed.), *Prameny dějin českých, díl VI., Fontes rerum Bohemicarum, Tom VI.: Kronika pražská Bartoše Písaře – Paměti o bouři pražské roku 1524, Listy a kronika mistra Jiřího Píseckého*, Praha 1907.

⁴ Josef JANÁČEK (ed.), *SIXT Z OTTERSODORFU, O pokoření stavu městského léta 1547*, Praha 1950.

shoduje s jinými soudobými pisateli stejného vyznání. Výsledek bude zasazen do obrazu utrakvistického duchovenstva, jak ho vykreslila Noemi Rejchrtová ve své habilitační práci.⁵

Po metodologické stránce jsem použila analýzu textu pro zobecnění konkrétních příkladů ve výchozím prameni, dále jsem využila komparativní metodu a věnovala jsem se Rosově biografii. Rovněž lze mé úvahy řadit do historie mentalit. Pro kapitolu zabývající se Rosovou knihovnou jsem využila kodikologické popisy a údaje.

Struktura práce sleduje tři tematické celky – středověkou knihovnu na příkladu té Rosovy, vnímání snů a jejich výklad, a konečně komparaci sledované osobnosti s dalšími dobovými autory. Analýzu a výklad ilustrují přílohy, které obsahují kromě tabulek Rosových rukopisů a autorů v nich zachycených také vlastnické poznámky Václava Rosy, jeho sny a jedno psaní.

⁵ Noemi REJCHRTOVÁ, *Studie k českému utrakvistu zejména doby jagellonské*, Praha 1984.

2. Literatura a prameny

Stěžejní publikací pro mou bakalářskou a diplomovou práci je edice Ferdinanda Menčíka s názvem *Zápisky kněze Václava Rosy*.⁶ Menčík pracoval od roku 1876 ve dvorní knihovně ve Vídni,⁷ kde jsou uloženy Rosovy rukopisy. Znal proto některé Rosovy knihy, shromáždil Rosovy poznámky ze života, chronologicky je seřadil a posléze vydal. Toto dílo je pro obě mé práce nepostradatelné, jelikož o tomto Václavu Rosovi téměř nikde nenalezneme žádné záznamy. Z novodobých historiků ho zaregistroval snad jen Zikmund Winter ve svém díle *Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století*.⁸ V roce 2000 vznikla v Ústí nad Labem diplomová práce věnovaná Rosovi, kterou jsem neměla při svém zpracování k dispozici a vycházela jsem pouze z příslušných pramenů.⁹ Na tomto místě pokládám za důležité upozornit na to, že se nejedná o Václava Jana Rosu, známého jazykovědce, básníka a právníka, jenž žil v 17. století, ale o utrakvistického kněze Václava Rosu, staršího o celé století. Kromě jména nemají nic společného.

Pro poznání církevních poměrů 15. a 16. století je dodnes nezbytná výše zmíněná syntéza Zikmunda Wintra, která také zachycuje nespočet příkladů ze života nižších duchovních. Obecný církevní přehled doby Jagellonců a Habsburků podávají Josef Macek ve své knize *Víra a zbožnost jagellonského věku*,¹⁰ jež vyšla po smrti autora, a Josef Janáček ve své publikaci *České dějiny: Doba předbělohorská 1526–1547*.¹¹ Shrnutí náboženské situace na přelomu 15. a 16. století nabízí rovněž 6. díl *Velkých dějin zemí Koruny české*.¹² K novějším studiím o katolické a utrakvistické církevní správě náleží dvě kapitoly v kolektivním díle *Husitské století*.¹³ Nelze si nevšimnout, že celkově převažují publikace zaměřující se na církevní správu než na poměry nižšího duchovenstva. Těmi se zabývala Noemi Rejchrtová ve své nepublikované habilitační práci.¹⁴ Kolektivní práce *Luteráni v českých zemích v proměnách*

⁶ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, Vídeň 1879.

⁷ Národní knihovna – Slovník českých knihovníků [online]. [2023–08–07]. Dostupné z: <http://aleph.nkp.cz/publ/sck/00000/12/000001295.htm>

⁸ Zikmund, WINTER, *Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století*, svazek I-II, Praha 1895–1896.

⁹ Lenka HAVLÍKOVÁ, *Život utrakvistického kněžstva z pohledu Zápisků kněze Václava Rosy*, Ústí nad Labem 2000, diplomová práce, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta, (není dostupná online).

¹⁰ Josef MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, Praha 2001.

¹¹ Josef JANÁČEK, *České dějiny. Doba předbělohorská 1526–1547, Kniha I, díl I*, Praha 1968.

¹² Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české*, VI., 1437–1526, Praha 2007.

¹³ Jan HRDINA, *Katolická církevní správa*, s. 254–271; Blanka ZILYNSKÁ, *Kališnická církev*, s. 586–605, in: Pavlína CERMANOVÁ – Robert NOVOTNÝ – Pavel SOUKUP (eds.), *Husitské století*, Praha 2014.

¹⁴ N. REJCHRTOVÁ, *Studie k českému utrakvistu zejména doby jagellonské*, Praha 1984.

staletí se mimo jiné zabývá právě pronikáním luterství do českého prostředí, ke kterému docházelo během 1. poloviny 16. století.¹⁵

Důležitým pramenem pro období let 1525–1562 jsou akta dolní konzistoře, které editoval Klement Borový.¹⁶ Kromě zápisů z jednání konzistoře obsahují také spory duchovních a údaje o některých farářích.

Literaturu k obecnému dění sledovaného období neuvádím, protože jsem se s ní zabývala v bakalářské práci.¹⁷

Pro obecný úvod ke knihovnám ve středověku jsem využila práci Michala Dragouna, jež se zabývá zejména kodikologií,¹⁸ a kolektivní syntézu *Dějiny knihoven a knihovnictví v českých zemích*, zkoumající knihovny na českém a moravském území od počátku středověku až po vznik Druhé republiky.¹⁹

K sestavení Rosovy knihovny mi posloužilo devět katalogů, ve kterých se nachází informace k Rosovým rukopisům. Michael Denis vydal katalogy teologických, latinsky psaných rukopisů uložených v dnešní Rakouské národní knihovně. Tři jeho katalogy obsahují také Rosovy kodexy, ale uvádějí u nich starší signaturu.²⁰ V digitální podobě katalogů lze využít převodovou tabulku se současnými signaturami kodexů.²¹ Menčík nás zpravuje o tom, že Denis užasl nad množstvím rukopisů, jež Rosa vlastnil.²² Další katalog pocházející z 19. století byl stejně jako výše zmíněné katalogy napsán latinsky.²³ Zbývající tři katalogy jsou již z 20. století. Pavel Spunar ve své bibliografii českých absolventů pražské univerzity uvádí šest rukopisů patřících Rosovi. Svou pozornost nevěnoval kodexům jako takovým, nýbrž dílům převážně od husitských autorů, která obsahují.²⁴ Pro mou práci byl nejpřínosnější katalog Karla

¹⁵ Jiří JUST – Zdeněk R. NEŠPOR – Ondřej MATĚJKA et al., *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí*, Praha 2009.

¹⁶ Klement BOROŮVÝ (ed.), *Jednání a dopisy konsistoře katolické i utrakvistické, Akta konsistoře utrakvistické*, Praha 1868.

¹⁷ M. FRANCOVÁ, *Zápisky Václava Rosy jako pramen pro poznání náboženských poměrů prvé poloviny 16. století*, s. 63–64.

¹⁸ Michal DRAGON, *Středověké rukopisy v českých zemích. Handbušek kodikologa*, Praha 2018.

¹⁹ Jiří CEJPEK – Ivan HLAVÁČEK – Pravoslav KNEIDL, *Dějiny knihoven a knihovnictví v českých zemích a vybrané kapitoly z obecných dějin*. Praha: Karolinum, 1995.

²⁰ Michael DENIS, *Codices Manuscripti Theologici Bibliothecae Palatinae Vindobonensis Latini Aliarumque Occidentis Linguarum*, Vol. I. Pars I.–III., Wien 1793–1795.

²¹ M. DENIS, *Codices Manuscripti Theologici Bibliothecae Palatinae Vindobonensis Latini Aliarumque Occidentis Linguarum*, Vol. I. Pars I. [online]. [cit. 2023–08–07]. Dostupné z: https://manuscripta.at/diglit/denis_1-1/0001/scroll?sid=15e16267c11118fa034f551b4e612d27

²² F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 3–4.

²³ *Tabulae codicum manu scriptorum praeter graecos et orientales in Bibliotheca Palatina Vindobonensi asservatorum*, ed. Academia Caesarea Vindobonensis, Wien 1864–1899.

²⁴ Pavel SPUNAR, *Repertorium auctorum Bohemorum provectorum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans*, Tomus II, *Studia Copernicana* 35, Warsaviae–Pragae 1995.

Schwarzenberga, jenž zaznamenal většinu Rosových rukopisů a dokázal identifikovat Rosovu ruku. Kromě vnějších popisů kodexů také často uvádí incipity a explicity textů, zachycených v rukopisech.²⁵ Oceňuji, že všechny výše uvedené katalogy jsou digitalizované a volně přístupné na internetových stránkách. Výjimkou jsou dva katalogy Franze Unterkirchera, dostupné i v naší Národní knihovně, které hojně odkazují na katalog Schwarzenberga.²⁶

Českými odborníky bylo zpracováno několik soukromých knihoven konkrétních osob. Na tomto místě zmiňuji pouze ty, které byly pro mou práci nejvíce užitečné. Marta Hradilová se věnovala knihovně kapitulního děkana Václava z Krumlova.²⁷ František Šmahel se ve své studii zaměřil na rozbor rukopisů litoměřického probošta Jana z Rabštejna. Osobně jeho kodexy neprostudoval, vycházel pouze z katalogu knihovny hornorakouského kláštera Drkolná (Schlägl).²⁸ Jan Martínek se zabýval knihovnou Jana staršího Hodějovského z Hodějova, zemského místosudího. Zajímavý je osud Hodějovského knihovny nejen za jeho života, ale i po jeho smrti.²⁹ Jindřich Marek se věnoval knihovně administrátora dolní konzistoře Václava Korandy mladšího, o němž vydal monografii.³⁰ Rovněž se osobními knihovnami zabývali Martin Holý a Ivan Hlaváček ve své společné studii věnované knihovnám pražských mistrů, v níž jsou uvedena také jména konkrétních mistrů, kteří celé své knihovny nebo pouze jejich část odkázali pražské univerzitě.³¹

Pro vnímání snových vidění a jejich interpretaci ve středověku je nezbytná kolektivní práce *Sny mezi obrazem a textem*,³² která nabízí různé přístupy interpretace snů od antiky až po 19. století z pera několika odborníků. Nalezneme v ní například studie o snáři Vavřince z Březové nebo o lunárním snu Johannese Keplera. Obsahuje také studii Martina Nodla, který

²⁵ Karl SCHWARZENBERG, *Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*, Wien 1972.

²⁶ Franz UNTERKIRCHER, *Die datierten Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek von 1401 bis 1450*, 1. Teil, Text. 2. Teil, Tafeln (Katalog der datierten Handschriften in lateinischer Schrift in Österreich 2), Wien 1971; Tentyž, *Die datierten Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek von 1501 bis 1600*, 1. Teil, Text. 2. Teil, Tafeln (Katalog der datierten Handschriften in lateinischer Schrift in Österreich 4), Wien 1976.

²⁷ Marta HRADILOVÁ, Knihovna kapitulního děkana Václava z Krumlova, in: Jitka Radimská ed., *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven: čtenář a jeho knihovna*, České Budějovice 2003, s. 31–40.

²⁸ František ŠMAHEL, Knihovna Jana z Rabštejna, in: *Zápisky katedry československých dějin a archivního studia* 3, 1958, č. 3–4, s. 93–113.

²⁹ Jan MARTÍNEK, O knihovně Janast. Hodějovského, in: Josef Polišenský ed., *Knihtiska kniha v českých zemích od husitství do Bílé hory. Sborník prací věnovaných k 500. výročí knihtisku*, Praha 1970, s. 219–238.

³⁰ Jindřich MAREK, *Václav Koranda mladší. Utrakvistický administrátor a literát*, Praha 2017.

³¹ Ivan HLAVÁČEK – Martin HOLÝ, Knihovny pražských mistrů, in: Mlada Holá – Martin Holý a kol., *Profesoři pražské utrakvistické univerzity v pozdním středověku a raném novověku (1457/1458–1622)*, Praha 2022, s. 174–189.

³² Tomáš BOROVSÝ – Radka NOKKALA MILTOVÁ a kol., *Sny mezi obrazem a textem*, Praha 2016.

se zaměřil na sen Karla IV. a jeho výklad.³³ Nodl se již dříve věnoval snu tohoto českého krále.³⁴ Představu, jak se stavěli křesťané a církevní otcové ke snům, nabízí publikace Jacquese le Goffa,³⁵ jež se ale zabývá 2. až 7. stoletím s mírnými přesahy do období vrcholného středověku. Jan Čermák ve své studii *Osvobozený sen pozdního středověku*, zabývající se rozbořením *Povídky kněze jeptišek* Geoffreya Chaucera, krátce načrtl proměnu středověkého náhledu na sen.³⁶

Ke komparaci Rosy s dalšími literáty mi posloužilo sedm různých prací. Studie Rudolfa Urbánka se zabývá nejen životem Šimona ze Slaného, ale také rozbořením jeho rukopisů a tří listů, které jsou k nahlédnutí v přílohách jeho studie.³⁷ Noemi Rejchrtová napsala několik studií o Janu Bechyňkovi, ale pro potřeby porovnání s Rosou jsem využila pouze dvou – *Jan Bechyňka – kněz a literát*³⁸ a *Bechyňkův traktát O pokoji církve v Čechách*.³⁹ Dále jsem využila edici traktátu Vaňka Valečovského, o kterou se postaral Jaromír Čelakovský,⁴⁰ *Českou kroniku* Bohuslava Bílejovského, kterou publikoval Ota Halama,⁴¹ a studii Jaroslava Pánka o černovickém faráři, v jejíž příloze se nachází edice záznamů tohoto faráře.⁴² Martin Wernisch věnoval jednu kapitolu své práce zprávě Jana Laeta, jež je zachycena v německé předmluvě k dílu Johanna Heidenreicha.⁴³ Wernisch zpřístupnil Laetovu zprávu tím, že ji v hlavním textu přeložil do češtiny a do poznámkového aparátu zanesl její německý originál. Rovněž jeho zprávu doprovodil svým komentářem.

Veškerou použitou literaturu jsem uvedla za závěrečnou kapitolou své práce.

³³ Martin NODL, *Sny českého středověku a sen Karla IV.*, in: Tomáš Borovský – Radka Nokkala Miltová a kol., *Sny mezi obrazem a textem*, Praha 2016, s. 28–38.

³⁴ Tentýž, *Svár obrazu s textem: sen Karla IV. o smilstvu*, in: tentýž – Petr Sommer – Eva Doležalová (ed.), *Verba in imaginibus: Františku Šmahelovi k 70. narozeninám*, Praha 2004, s. 69–95.

³⁵ Jacques LE GOFF, *Středověká imaginace*, 1998, s. 240–301.

³⁶ Jan ČERMÁK, *Osvobozený sen pozdního středověku: Případ opeřeného spáče*, in: Jiří Starý – Josef Hrdlička ed., *Spánek a sny*, Praha 2008, s. 227–239.

³⁷ Rudolf URBÁNEK, *První utrakvistický humanista Šimon ze Slaného*, in: *Listy filologické* roč. 65, 1938, s. 206–221, 337–338.

³⁸ Noemi REJCHRTOVÁ, *Jan Bechyňka – kněz a literát*, in: *Praga mystica: z dějin české reformace*, Praha 1984, s. 5–49.

³⁹ Tatáž, *Bechyňkův traktát O pokoji církve v Čechách*, *Folia historica Bohemica* 15, 1991, s. 73–90.

⁴⁰ Jaromír ČELAKOVSKÝ, *Traktát podkomořího Vaňka Valečovského proti panování kněžskému*, Praha 1881.

⁴¹ Ota HALAMA ed., *Bohuslava Bílejovského Kronika česká: studijní texty ETF v Praze*, Praha 2011.

⁴² Jaroslav PÁNEK, *Pamětní záznamy utrakvistického faráře z let 1591–1592 – svědectví o každodennosti předbělohorského maloměsta*, in: *Folia historica Bohemica* 15, 1991, s. 91–100.

⁴³ Martin WERNISCH, *Konfesní poměry v Čechách a na Moravě kolem roku 1580*, in: tentýž, *Evropská reformace, čeští evangelíci a jejich jubilea*, Praha 2018, s. 212–146.

3. Představení osobnosti Václava Rosy

Tato kapitola obsahuje shrnutí údajů o Rosově životě a výsledky mé analýzy, ke kterým jsem došla v rámci své bakalářské práce.

Václav Rosa se narodil mezi lety 1490–1500 v Prešově. Své dětství a mládí zřejmě strávil v Holýšově a Chrudimi. Proto používal přídomky z Prešova, z Chrudimi a z „Holejšova“.⁴⁴ Často se ve svých rukopisech psal jako Prešovský nebo Chrudimský. Někdy se podepisoval jako Žila. Tak ho můžeme nalézt například v aktech dolní konzistoře.⁴⁵ O Rosově dětství, mládí či studiích vůbec nic nevíme. Rosa se nezmiňuje o svých letech před vysvěcením na kněze. Vzhledem k tomu, že pražský arcibiskupský stolec byl od husitské revoluce prázdný a doba cizích světících biskupů, jakým byl Augustin Luciani a Filip de Villa Nuova, pominula, se nenašel nikdo v českých zemích, kdo by byl ochoten světit utrakvistické duchovní.⁴⁶ Z toho důvodu se Rosa musel odebrat do zahraničí jako mnoho dalších utrakvistických zájemců o církevní dráhu. Vypravil se tedy do italské Modeny, kde roku 1516 dosáhl kněžského svěcení. Bohužel neznáme nic bližšího ohledně jeho cesty. Jisté ale je, že taková cesta byla finančně náročná, proto dolní konzistoř či samotní kněží poskytovali uchazečům o svěcení půjčku (k této problematice se vrátím v závěru této práce). Rosa patrně nepocházel z chudých poměrů. Možná byl synem měšťanské rodiny, která neměla o peníze úplně nouze. Nicméně to jsou pouze domněnky, protože o svém původu stejně jako o svém vzdělání Rosa mlčí. Pravděpodobně roku 1560 Rosa zemřel. Tímto rokem končí jeho záznamy, jež po sobě zanechal ve svých rukopisech.

Období, ve kterém Rosa žil, je nábožensky poměrně složité. V zemích Koruny české bylo oficiálně možné vedle katolické víry vyznávat také utrakvistickou, jež byla zakotvena v basilejských kompaktátech potvrzených českým králem roku 1436.⁴⁷ Rovnoprávné soužití obou církví garantoval kutnohorský mír uzavřený v roce 1485. Trvajících spory obou stran však nevyřešil.⁴⁸ Do toho sílil vliv Jednoty bratrské⁴⁹ a na začátku 20. let 16. století k tomu přistupovali také stoupenci myšlenek německého reformátora Martina Luthera, jejichž počet

⁴⁴ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 4.

⁴⁵ K. BOROŤ, *Jednání a dopisy konsistoře katolické i utrakvistické I.*, s. 16, 37.

⁴⁶ Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI. 1437–1526*, Litomyšl 2007, s. 548–552.

⁴⁷ František ŠMAHEL, *Basilejská kompaktáta. Příběh deseti listin*, Praha 2011.

⁴⁸ J. JUST – Z. R. NEŠPOR – O. MATĚJKA et al., *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí*, s. 31–32; P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI.*, s. 545.

⁴⁹ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI.*, s. 553–556; J. MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 305–306.

narůstal. Recepce Lutherových myšlenek se ujali především radikální utrakvisté.⁵⁰ Situace byla nemálo komplikovaná, na území českých zemí existovalo rovněž několik sekt. Krátkého trvání měla Malá stránka, odnož Jednoty bratrské, a Jednota habrovanská založená moravským rytířem Janem Dubčanským ze Zdenína. Obě zanikly během 1. poloviny 16. století. Dále tu byli mikulášenci hlásící se navenek k utrakvistu, kteří vytvořením vlastní sekty zřejmě chtěli dát najevo svůj nesouhlas s upadajícím náboženským cítěním. Nesmíme zapomínat ani na novokřtěnce, kteří se rozmohli hlavně na Moravě.⁵¹ V 1. polovině 16. století se na území českých zemí nacházelo najednou několik různých náboženských uskupení, která se snažila najít si své místo ve společnosti. Některá z nich měla i ambice stát se další oficiálně povolenou církví v zemi. Náboženské poměry za Rosova života nebyly tedy jednoduché, ani jeho pero nešetřilo kritikou situace v českých zemích.

Rosa patřil ke konzervativním utrakvistům, jak tomu nasvědčuje nejen jeho kázání namířené proti členům Jednoty bratrské, jež pronesl na votické faře,⁵² ale rovněž jeho zmínka o sektách, ke kterým řadí kromě luteránů také Jednotu bratrskou, novokřtěnce, mikulášence a zwingliány.⁵³ Rosa nebyl zastáncem prosazování novot v utrakvistické církvi, tudíž nebyl ani přívržencem pronikajícího luterství. O tom, že byl stoupencem tradičních hodnot utrakvistu vypovídá i jeho přátelský vztah s Janem Paškem z Vratu, jenž byl mezi lety 1524–1527 purkmistrem sjednocených pražských měst a spolu se svými stoupenci, mimo jiné i s administrátorem Havlem Caherou, věznil nebo vypovídal měšťany a kněží známé svými sympatiemi s luterstvím nebo Jednotou bratrskou.⁵⁴ Rosa souhlasí s příslovím, které dle Bartoše Písaře používal Pašek. Takto si ho Rosa zapsal: „*Dvakrát jedno maso vařený nebývá chutný.*“⁵⁵ V souvislosti s Paškovým vypovězením z Prahy si Rosa poznamenal, že Pašek byl slavným měšťanem Starého města pražského, jehož moudrostí a radami se řídili nejen Pražané a všechny české obce, ale dokonce páni a králové.⁵⁶ Když se na sněmu roku 1545 katolické a utrakvistické stavy dohodly, že se společným biskupem stane Jan Horák, jenž býval vychovatelem dětí Ferdinanda I., měl Rosa radost.⁵⁷ Spatřoval totiž ve vybrání nového biskupa předzvěst lepších časů a dobré znamení pro opětovný náboženský mír mezi Čechy.⁵⁸ Společný biskup měl světit

⁵⁰ J. JUST – Z. R. NEŠPOR – O. MATĚJKA et al., *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí*; J. MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 338–352.

⁵¹ Jaroslav KADLEC, *Přehled církevních dějin 2*, Praha 1991, s. 27–28.

⁵² F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 21.

⁵³ Tamtéž, s. 29.

⁵⁴ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny zemí Koruny české VI*, s. 699–701.

⁵⁵ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 24.

⁵⁶ Tamtéž, s. 42.

⁵⁷ J. KADLEC, *Přehled církevních dějin*, s. 20.

⁵⁸ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 29.

kněží obou stran a vykonávat trestní pravomoci společně s oběma konzistořemi. Jenomže k uskutečnění smlouvy nedošlo kvůli propuknutí stavovského odboje v roce 1547.⁵⁹ Rosa velmi uvítal dohodu o společném biskupovi, díky kterému by již nemuseli utrakvističtí duchovní odcházet za svěcením do zahraničí. Nicméně ohledně Ferdinandových snah navrátit utrakvisty zpět do lůna katolické církve byl Rosa bezesporu proti.⁶⁰ Je to možná jeden z důvodů, proč je vůči Ferdinandově osobě tak kritický.

Rosa během let 1516–1560 působil na dvaadvaceti farách.⁶¹ Na čtyřech z nich byl farářem dvakrát a na jiných čtyřech farách byl kaplanem. Jeho kaplanství spadá do prvních deseti let po jeho kněžském svěcení. Nejčastěji se jednalo o fary ve středních a jihovýchodních Čechách. Jedinkrát byl v severních Čechách a tedy nejdále od svého běžného působiště, a to na faře v Českém Dubu. O vybavení jednotlivých Rosových far příliš nevíme, jelikož si Rosa zaznamenával spíše jiné věci, například předměty, které mu někdo ukradl. Několikrát si poznamenal, kolik jednotlivé odcizené předměty stály. Pouze kvůli krádežím přišel o 107 kop míšeňských.

Rosova čeleď se skládala z kuchařek, pacholků, děveček a čeledínů. V jeho zápisech nalezneme celkem sedm kuchařek, které za dobu svého kněžství zaměstnával.⁶² Kuchařka s franskou nemocí a kuchařka z Ledče Rosu okradly.⁶³ Většinu jeho života Rosu doprovázela jedna kuchařka, Dorota (Důra) Dobiášova, někdy psaná jako Tobiášova z Votic. Ta měla syna Jana s Burianem Votickým, který byl Rosovým patronem na votické faře.⁶⁴ Tomu, možná i na popud Důry, Rosa poslal několik džberů žita a ječmene.⁶⁵ Poslední zmínka o Důře pochází z 50. let 16. století.⁶⁶ Zda zemřela na nějaké Rosově faře nebo odešla na jinou faru, nevíme. Z Rosových zápisků nijak nevyplývá, že by k nějaké své kuchařce choval jiné city, než přátelské či čistě pracovní. Domnívám se, že Rosa žádné vlastní děti neměl, alespoň to z jeho zápisků nevyplývá. Samozřejmě si nezapisoval vše ze svého života. Jinak se stávalo zcela běžně, že někteří utrakvističtí kněží žili se svými kuchařkami jako s manželkami, často měli s nimi i vlastní děti. Pár dokladů o tom nalezneme v aktech dolní konzistoře.⁶⁷ K Důře ale

⁵⁹ J. KADLEC, *Přehled církevních dějin*, s. 20.

⁶⁰ F. MENCÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 55–56.

⁶¹ Přehled far a příslušné mapy i tabulka k nim viz M. FRANCOVÁ, *Zápisky Václava Rosy jako pramen pro poznání náboženských poměrů první poloviny 16. století*, s. 32–34, 65–67.

⁶² Detaily ke kuchařkám a čeledi viz M. FRANCOVÁ, *Zápisky Václava Rosy jako pramen pro poznání náboženských poměrů první poloviny 16. století*, s. 36–39.

⁶³ F. MENCÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 21, 22.

⁶⁴ Tamtéž, s. 30.

⁶⁵ Tamtéž, s. 26.

⁶⁶ Tamtéž, s. 57.

⁶⁷ K. BOROVIČ, *Jednání a dopisy konsistoře katolické i utrakvistické I.*, s. 87–88, 90, 103, 105, 117, 141–142.

zřejmě měl Rosa vřelejší vztah. Zaopatřil ji nějakým majetkem a nemálo penězi.⁶⁸ Bývalo obvyklé, že kněží odkazovali své věci i peníze svým kuchařkám, protože to často byly jediné osoby, které se o ně dokázaly postarat.⁶⁹

Ohledně pacholků si toho Rosa příliš nezapsal. Pouze to, že se je snažil něčemu naučit nebo byli svědky jedné krádeže.⁷⁰ Nic bližšího o pacholcích nevíme. Rosovy záznamy neposkytují údaje, kolik mohl mít za dobu svého kněžství pacholků. Rosa uvádí jména pouze čtyř z nich. Jedním byl i Důřčin vnuk Severin Vlk z Votic, jenž u Rosy sloužil osm let.⁷¹ Ovšem nic bližšího kromě jejich jmen nám není známo. O děvečkách toho víme také poměrně málo. Rosa zmiňuje pouze patnáctiletou Annu, jež poslal ze své unhošťské fary do Votic, ale nic bližšího o ni nepíše.⁷² Dále si zaznamenal jména dvou žen, u kterých není zcela jasné, jestli patřily k Rosovým děvečkám. Nicméně u Rosy nějakou dobu setrvaly a jedna z nich ho okradla.⁷³ Některá ženská jména se objevují i v Rosových výčtech čeledi. Bohužel kromě jmen o nich Rosa nic nepíše, proto není zcela jasné, zda patřily k děvečkám či nikoli. Patrně ale u Rosy pracovaly. Rosa zaměstnával také muže, ale opět si zapsal jenom jejich jména a nic víc. Jen v souvislosti s jednou kuchařkou zmiňuje blázna Holého z Rokycan, který s ní chodil na pivo. Jediné, co o něm víme je, že poté, co Rosa propustil kuchařku ze svých služeb, blázen u něj mohl nadále setrvat.⁷⁴ Víme o čtyřech Rosových výčtech čeledi. Ve třech případech měl Rosa na faře pět lidí. Jeden výčet zachycuje až osm osob, které u Rosy sloužily na českodubské faře. První výčet je datován rokem 1544. Dle počtu čeledi lze usoudit, že Rosovo farní hospodářství nebylo chudé. Rosa si zřejmě zaznamenal vlastní čeled' pro lepší přehled nebo si již tolik nepamatoval jména všech osob, které zaměstnával. Kromě těchto výčtů se Rosa o své čeledi zmiňuje povětšinou v souvislosti s krádežemi. Někdy uvádí i střípky ze života své čeledi. Asi nejvíce si toho zapsal o Důře, což je vcelku pochopitelné, když se starala o Rosu nejdéle ze všech osob, které u sebe zaměstnával.

Kuchařka Důra byla zhruba o deset let starší než Rosa, což odvozují z výčtu českodubské čeledi, kde Rosa uvádí, že jí bylo 70 let.⁷⁵ Z Rosových zápisů zcela jasně nevyplývá, ve kterém roce u něj začala sloužit. Ale jistě u něj pracovala již koncem 20. let 16.

⁶⁸ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 30.

⁶⁹ Z. Winter, *Život církevní v Čechách*, s. 620–621.

⁷⁰ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 14, 20

⁷¹ Tamtéž, s. 57.

⁷² Tamtéž, s. 28.

⁷³ Tamtéž, s. 28.

⁷⁴ Tamtéž, s. 27.

⁷⁵ Tamtéž, s. 52.

století.⁷⁶ Byla období, kdy u něj nepobývala kvůli osobním záležitostem, proto si musel najímat po dobu její nepřítomnosti jinou kuchařku. Rosa se v podstatě staral o celou Důřinu rodinu. Jejího syna vyučoval, jak zmiňuji níže, jejího vnuka zaměstnával a samotnou Důru finančně zaopatřil. Není zcela jasné, zda děvečka Anna byla také její vnučkou. Uvedené skutečnosti mohou nasvědčovat tomu, že měl Rosa k Důře opravdu ze všech lidí nejbliže.

Rosa si zapsal jména sedmi svých žáků.⁷⁷ Není jasné, proč si zrovna tyto žáky zapsal. Možná chtěl mít přehled o tom, koho učil. Můžeme se domnívat, že za svých 44 let kněžství měl mnohem více žáků. Skutečného počtu se ale pravděpodobně nikdy nedobereme. Jenom o třech svých žácích píše více, a to o těch, které měl na faře ve Stodůlkách. Z místní fary se ztratil kalich a osadníci z toho obviňovali Rosu. Jeho žáci možná byli do toho nějakým nám neznámým způsobem zamotáni, jelikož se sami Rosovi nabídli, aby z jejich malého množství stříbra byl vyhotoven nový kalich. Mezi nimi byl i Důřin syn Jan z Votic.⁷⁸ Kromě tedy epizody s kalichem Rosa nepíše nic konkrétnějšího o žádném ze svých žáků.

Rosa jistě potkal za svůj život nespočet jiných kněží, avšak jména pouze dvanácti z nich nalezneme v jeho záznamech.⁷⁹ Pravděpodobně se jedná pouze o utrakvistické kněží. Rosa uvádí jmenovitě nejen dva kněze, se kterými působil na kaplanství, ale také pět kněží, které navštívil nebo u nich nějaký čas pobyl. Dalo by se tvrdit, že Rosovo stěhování s dalším kaplanem na jinou faru nebo pobývání s jiným kaplanem na faře spadá do prvních let Rosova kněžství. Zato navštěvování jiných kněží Rosa praktikoval po celý život. Jak to bývá, Rosa nevycházel se všemi duchovními. Například dva kněží mu způsobili nemalé potíže u administrátora Havla Cahery. V Rosových záznamech narazíme také na tři kněze, u kterých nelze zcela určit, jaký s ním měli vztah. S většinou duchovních, zachycených v Rosových zápisech, měl Rosa přátelské vztahy. Podrobnější informace známe u těch kněží, s nimiž měl nějaké problémy nebo příhody. Ale u svých přátel si zapsal pouze jejich jména, popřípadě kde s nimi byl.

Mezi Rosovými zápisy se nacházejí jména celkem dvanácti patronů farních kostelů.⁸⁰ Pouze devět z nich bylo skutečnými Rosovými patrony. S dalšími třemi patrony Rosa jednal o

⁷⁶ Tamtéž, s. 19.

⁷⁷ Jména žáků a jejich osudy viz M. FRANCOVÁ, *Zápisky Václava Rosy jako pramen pro poznání náboženských poměrů první poloviny 16. století*, s. 39–40.

⁷⁸ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 18–19.

⁷⁹ Detaily viz M. FRANCOVÁ, *Zápisky Václava Rosy jako pramen pro poznání náboženských poměrů první poloviny 16. století*, s. 40–41.

⁸⁰ O patronech viz tamtéž, s. 41–43.

převzetí fary, ke kterému nakonec nedošlo. Ve dvou případech tomu zabránil Havel Cahera,⁸¹ coby administrátor dolní konzistoře, jenž nemálo zasahoval do mobility utrakvistických kněží. V posledním případě se Rosa fary neujal, protože mu na jeho stávající faře dlužili desátek. Rosa se patrně do doby, než mu ho zaplatí, nechtěl z fary hnout a jeho budoucí patron odmítal na něj déle čekat.⁸² Z výše zmíněných devíti patronů tři sympatizovali nebo byli přímo členy Jednoty bratrské. K sympatizantům patřil také Burian Votický. Ani s jedním neměl Rosa zrovna přátelské vztahy. Jiní čtyři odmítali, aby Rosa užíval pozemky náležející k farnosti. Rosa měl jedinou patronku, navíc katoličku, Annu z Hradce. Pouze jeden patron ze všech, kterého Rosa kdy měl, byl pro něj „hrdinou“, protože mu pomohl, když mu jedni osadníci dlužili. Zřejmě na jeho nátlak mu dluh splatili.⁸³ Rosa vycházel jenom se čtyřmi svými patrony z devíti. Většina Rosových patronů si usurpovala majetek, který patřil ke kostelům, a nezáleželo na tom, jakého vyznání ten který patron je. Rosův případ je názorným příkladem toho, že následující tvrzení o patronech je pravdivé. Totiž, že patroni, většinou příslušníci nižší šlechty, si podobným způsobem, jako to činila katolická vrchnost, přivlastňovali část jmění, které patřilo ke kostelům.⁸⁴ Možná to bylo jednou z příčin, proč mezi faráři a jejich patrony panovala určitá nevraživost. Rosa se povětšinou musel přizpůsobit vůli svého patrona. Patroni rozhodovali o tom, kdo bude na jejich faře a kdo ne. Snad z toho důvodu nejen Rosa, ale i jiní utrakvističtí kněží za svůj život vystřídal poměrně mnoho farností.

Během arcibiskupské sedisvakance spravovaly farní síť v českých zemích dvě konzistoře – horní a dolní. První z nich měla na starosti záležitosti katolického duchovenstva,⁸⁵ zato druhá se starala o záležitosti toho utrakvistického. Do pravomocí dolní konzistoře spadalo potvrzování utrakvistických kněží na jejich benefícia, řešení manželských sporů a souzení záležitostí týkajících se duchovenstva podobojí.⁸⁶ Žel v Rosově případě nejsou zachovány žádné záznamy o jeho potvrzování na benefícia. V aktech konzistoře nalezneme Rosu pouze v souvislosti s jeho soudními spory, a to konkrétně dvakrát. Sám Rosa to uvádí ve svých zápiskách. Před konzistoří stál poprvé roku 1527 kvůli již výše zmíněnému kalichu, podruhé roku 1536 kvůli dluhu, který měl vůči jistému knězi Jiřímu Mitlovi. Akta nás ale neinformují o

⁸¹ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 16, 18.

⁸² Tamtéž, s. 59.

⁸³ Tamtéž, s. 22.

⁸⁴ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI*, s. 552–553.

⁸⁵ J. MACEK, *Víra a zbožnost jagellonského věku*, s. 174–188.

⁸⁶ Tamtéž, s. 103–104; P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI*, s. 549–553.

tom, jak oba případy dopadly.⁸⁷ Naštěstí pro nás si Rosa poznamenal, že ztráta kalichu se vyřešila a svůj dluh Mitlovi splatil, přestože mu to splacení bylo proti srsti.

Rosa působil ve farní správě dlouhých 44 let. Za tu dobu se v čele dolní konzistoře vystříдалo celkem čtrnáct administrátorů. Jenom se třemi z nich měl Rosa osobnější zkušenost, a proto nám o nich zanechal daleko více zpráv než o těch zbylých.

Prvním byl Havel Cahera, jenž získal titul mistra a později byl litoměřickým proboštem.⁸⁸ Roku 1523 byl spolu s dalšími třemi zvolen administrátorem konzistoře podobojí. Od roku 1524 až do svého vypovězení roku 1529 byl jediným administrátorem.⁸⁹ Nutno podotknout, že Cahera byl jedním z hlavních propagátorů zavádění novot v utrakvistické církvi. Byl i v písemném styku s Martinem Lutherem. Jenže poté, co skupina kolem Jana Paška vyhrála volby do pražské městské rady, Cahera se přidal na stranu vítězů, tedy konzervativních utrakvistů.⁹⁰ Rosa poprvé ve svých záznamech zmiňuje Caheru k roku 1524, kdy Rosa po jistý čas nepůsobil na žádné faře. Jakmile se o tom Cahera dozvěděl, přikázal Rosovi přijet do Prahy a ustanovil ho kaplanem u sv. Jiljí. Kvůli zdejšímu faráři, jenž Rosu obvinil z krádeže, se Rosa dostal do Caherovy nepřízně. Ten ho potrestal uvězněním v jakémsi přístavku u sklepa Týnského chrámu.⁹¹ Podobný osud stihl i kněze Jindřicha.⁹² Později byl Rosa kaplanem u sv. Martina v Praze. Když se měl Rosa stěhovat od sv. Martina na jinou faru, trval na tom, aby mu jeho zdejší farář vrátil jeho věci. Farář to odmítal a stěžoval si na Rosu u Cahery. Cahera nejen že Rosovi zakázal stěhování na jinou faru s tím, že mu nic takového nepovolil, ale také ho potrestal. Poslal Rosu do radniční věznice, kde si měl číst Rokycanova kázání. Ani neváhal Rosu pomluvit mezi jeho přáteli. Dle Rosových slov byl Cahera pyšným a mistrným posměváčkem.⁹³ Rovněž tvrdí, že Caheru patrně těšilo úmyslně ztrpčovat život utrakvistickým kněžím. Nutno dodat, že ani jeden trest, který Cahera uložil Rosovi, v aktech konzistoře nenalezneme, což je patrně dáno tím, že akta jsou vedena až od roku 1525, tedy již po odpykání trestů. Rosův příklad svědčí o tom, že faráři zcela běžně okrádali své kaplany. Pokud kaplani měli možnost se hájit, jejich stížnosti bývaly konzistoří často přehlíženy.⁹⁴ Z Rosových zápisů

⁸⁷ K. BOROŤ, *Jednání a dopisy konsistoře katolické i utrakvistické I.*, s. 37 a 117.

⁸⁸ Bohumír ROEDL, Několik poznámek k životopisu Havla Cahery, in: Richard Kavan – Ludomír Kocourek, *Náboženské dějiny severních Čech. Sborník příspěvků z mezinárodní konference v Ústí n. L. ve dnech 9.–11. září 1997*, Ústí nad Labem 1999, s. 79.

⁸⁹ Kamil KROFTA, Boj o konzistoř pod obojí v letech 1562–1575 a jeho historický základ, in: *ČČH 17*, 1911, s. 53–54.

⁹⁰ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI*, s. 699–700.

⁹¹ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 16–17.

⁹² *Kronika Pražská Bartoše písaře. Paměti o bouři pražské roku 1524*, Praha 1907, s. 76.

⁹³ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 18.

⁹⁴ O postavení kaplanů viz N. REJCHRTOVÁ, *Studie k českému utrakvistu zejména doby jagellonské*, s. 53–58.

vyplývá, že mu ani nebyla dána příležitost se obhajovat při stání před konzistoří či administrátorem. Možná to je jedna z příčin, proč faráři neváhali chovat se ke svým kaplanům dle své libosti. Zřejmě si byli vědomi toho, že na jejich stížnosti stejně nebude brán ohled. Dále Rosa píše o Caherovi, že za jeho funkčního období mnoho utrakvistických kněží přešlo ke stoupencům luterství nebo k Jednotě bratrské.⁹⁵ Rosa nás zpravuje také o tom, že když v Praze pobýval biskup Jan Fabri, jenž kázal proti utrakvistům a napsal traktát namířený proti nim, Cahera kázal proti jeho traktátu. Dle Rosy byl Cahera mnohem vzdělanější než biskup Fabri. Toto Rosovo hodnocení pravděpodobně plyne z jeho nesouhlasu s Fabriovým traktátem.⁹⁶ Obraz administrátora Cahery je Rosou vykreslen spíše temnými barvami, jak ostatně učinilo nemálo jeho současníků.⁹⁷ Jedinou světlou barvou je Rosovo uznání Caherovy vzdělanosti. I když v tomto kontextu se Rosa patrně snažil poukázat na nevzdělanost biskupa Fabriho. Co je mi známo, biskup dosáhl přinejmenším stejného, ne-li vyššího, vzdělání než Cahera. Je možné, že to ale Rosa nevěděl nebo chtěl naznačit, že Cahera pobral více rozumu než samotný biskup. Každopádně i přes epizodu s biskupem Rosa vylíčil Caheru spíše jako zápornou postavu v dějinách utrakvistické církve, což pravděpodobně plyne z Rosovy špatné zkušenosti. Proto Rosovo líčení této osobnosti může být poněkud zabarvené díky jeho zaujatosti.⁹⁸

V Rosových očích nebyl ideálním administrátorem dolní konzistoře ani Václav Unhošťský, který sympatizoval se stoupenci reformace. Před svým zvolením působil ve funkci děkana u sv. Apolináře na Novém Městě pražském.⁹⁹ Spolu s Vavřincem Třeboňským byl zvolen administrátorem roku 1529. Mezi lety 1531–1539 Unhošťský zastával tuto funkci sám.¹⁰⁰ Rosu poji s Unhošťským pouze jedna příhoda, a to stání před konzistoří, kam byl Rosa pozván kvůli tomu, že dlužil knězi Jiřímu Mitlovi. Dle Rosy mu administrátor nedal příležitost k obhajobě ani k nějaké promluvě, ve které Rosa měl v plánu administrátorovi sdělit, že Mitl neokradl pouze jeho, ale i jiné kněze.¹⁰¹ Rosa také píše, že snad nikdy neopustilo utrakvistickou stranu tolik kněží jako právě za Unhošťského. Neopomněl zdůraznit, že Unhošťský byl prostým

⁹⁵ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 18.

⁹⁶ Tamtéž, s. 42; Johann Fabri (1478–1541) byl zpovědníkem Ferdinanda I., horlivým odpůrcem německé reformace, vídeňským biskupem od roku 1530 a posléze se stal litoměřickým proboštem.

⁹⁷ B. ROEDL, Několik poznámek k životopisu Havla Cahery, s. 79.

⁹⁸ Více o Rosově vztahu k Caherovi viz M. FRANCOVÁ, *Zápisky Václava Rosy jako pramen pro poznání náboženských poměrů první poloviny 16. století*, s. 44–46.

⁹⁹ Ferdinand HREJSA, *Dějiny křesťanství v Československu V: Za Ferdinanda I. (1526–1564). Počátky protireformace*, Praha 1948, s. 23.

¹⁰⁰ K. KROFTA, *Boj o konzistoř pod obojí*, s. 54–56; F. HREJSA, *Dějiny křesťanství v Československu V*, s. 49.

¹⁰¹ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 22–23.

knězem, ne mistrem. Neměl „*kollejatský titul*“.¹⁰² Tímto výrazem zřejmě Rosa myslel, že Unhošťský neprošel vysokoškolskou kolejí.

Posledním administrátorem, o němž Rosa pojednává podrobněji, byl Jan Mystopol. Působil jako farář u sv. Mikuláše na Starém Městě pražském. Roku 1541 byl spolu s Janem Zahradkou zvolen administrátorem. Mystopol zastával tuto funkci sám mezi lety 1542–1555.¹⁰³ Společně s Václavem Mitmánkem se snažili uskutečnit reformu v utrakvistické církvi. Po vydání královských mandátů namířených proti zavádění náboženských novot oba manifestovali proti královské podpoře zastánců tradičního utrakvismu a katolictví. Nato král zakázal Mystopolovi kázat, ovšem brzy mu to opět povolil.¹⁰⁴ Mystopol se uchýlil ke stejnému obratu jako kdysi Cahera, což bylo zřejmě způsobeno královým přísným zakročením proti jeho aktivitám.¹⁰⁵ Mystopol se skupinkou konzervativních stavů se podílel na vypracování článků, které měly být přijaty na sněmu roku 1549. Nakonec přijaty nebyly.¹⁰⁶ O průběhu jednání píše i Rosa, který tvrdí, že většina utrakvistických kněží stejně jako on nebyla pro přijetí těch článků.¹⁰⁷ Žel pro nás si Rosa nezaznamenal, co konkrétně se mu na daných člancích nezamlouvalo a proč s nimi nesouhlasil. V roce 1555 byl Mystopol donucen ustoupit ze své funkce. Znovu byl zvolen administrátorem až roku 1562. Ještě před svým jmenováním se přihlásil k luterství.¹⁰⁸ Rosa si o Mystopolovi zapsal, že byl na svět přiveden císařským řezem v Novém Městě pražském a že byl nevzdělaný, bez „*kollejatského titulu*“. Dle Rosy Mystopol kvůli královi nátlaku tlačil na kněze, a proto mnozí odcházeli z utrakvistické strany. Administrátor prý neměl dostatečné pravomoci k dobrému zaopatření utrakvistických kněží. Páni brali kněžím statky a ctili Mystopola. S nadsázkou Rosa tvrdí, že administrátor za pocty prodával kněze pánům. Kněží museli být tam, kde je administrátor chtěl. Sám Rosa je toho názorným příkladem. Kvůli Mystopolovu rozhodnutí se Rosa musel ujmout fary v Českém Dubu. Rosa nás také informuje o tom, že po požáru na mikulášské faře se z ní Mystopol odstěhoval do Železné ulice.¹⁰⁹

¹⁰² Tamtéž, s. 51.

¹⁰³ K. KROFTA, *Boj o konzistoř pod obojí*, s. 57.

¹⁰⁴ Ernest DENIS, *Konec samostatnosti české. Díl 2, První Habsburkové*, Praha 1909, s. 98–101; Josef JANÁČEK, *České dějiny. Doba předbělohorská 1526–1547*, Kniha I, díl I, Praha 1968, s. 205.

¹⁰⁵ J. KADLEC, *Přehled církevních dějin*, s. 20.

¹⁰⁶ Alois MÍKA, *Stoletý zápas o charakter českého státu 1526–1627*, Praha 1974, s. 87–88.

¹⁰⁷ Rosův popis tohoto sněmu viz M. FRANCOVÁ, *Zápisky Václava Rosy jako pramen pro poznání náboženských poměrů první poloviny 16. století*, s. 48.

¹⁰⁸ J. KADLEC, *Přehled církevních dějin*, s. 21–22.

¹⁰⁹ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 51, 55.

Výše uvedené příklady vypovídají o tom, že při stání u konzistoře administrátoři nedávali zrovna příležitost kněžím k obhajobě. Sám Rosa si pokaždé stěžuje, že neměl šanci cokoli říct, i když chtěl. Dle Rosova vyprávění je patrné, že přičiněním administrátorů se někteří kněží rozhodli konvertovat. Můžeme se pouze dohadovat, co administrátoři dolní konzistoře mohlo vést k jejich nepřívětivému chování vůči většině kněží. Možná to pramenilo z jejich pocitu moci, který jim tato funkce poskytovala. Patrně za to může také vědomí toho, že se mnohdy nemuseli za svá rozhodnutí nikomu zodpovídat. Jak již bylo uvedeno výše, k utrakvistickým farám měl být kněz potvrzován administrátorem.¹¹⁰ Rosa byl v tomto ohledu skutečně poslušný. Vždy se podřídil vůli administrátora, přestože se mu to nelíbilo nebo měl k tomu nějaké své výhrady.

Podobně jako většina konzervativních utrakvistů ani Rosa neměl rád Jednotu bratrskou.¹¹¹ Nelehké farářování zakusil právě na třech farách, jejichž patrony byli sympatizanti nebo členové Jednoty. Jednalo se o Votice, Žebrák a Nové Benátky. Dle Rosova názoru Jednota bratrská chtěla být třetí církví v zemi, aby mohla mít svůj podíl na rozhodování o kněžských záležitostech. Za hlavního strůjce tohoto snažení označil Jana IV. z Pernštejna. Rosovi se nelíbil rozmach Jednoty, její stavění sborů a zabírání kostelů. Jako příklad uvedl vesnici Libeň nacházející se nedaleko Jílového u Prahy. Patronem zdejší fary byl Vilém Křinecký, člen Jednoty bratrské, jenž ke své faře ustanovil bratrského kněze. Tamější kostel začali navštěvovat příslušníci Jednoty. Rosa tvrdí, že čeští bratři mají na svědomí několik pohrom, které postihly Čechy. Například když roku 1546 přilétly kobyly, točily se právě nad Libeň, v níž přebývali členové Jednoty, a odtud zamířily za Jílové, kde napáchaly škody na obilí. Nebo když o několik let dříve kobyly byly u Slaného, následovala velká morová epidemie.¹¹² Zajímavá je historie Jednoty bratrské v Rosově podání. Rosa vypráví, že za panování Vladislava Jagellonského se kromě českých bratří rozšířily i jiné sekty. Vzestup a rozmach Jednoty klade za vinu Johance z Krajku, které patřilo panství na Boleslavsku. Johanka uplatila krále a administrátora Pavla ze Žatce, aby zachránila životy čtyř bratří. Poté pozvala příslušníky Jednoty z Moravy na své panství, kde měli šířit svou víru. Prý mnozí páni drželi s českými bratry i s jinými sektami. Rosa tvrdí, že v té době se mnozí nehlásili ani ke katolictví ani k utrakvismu. Na konci vlády Ludvíka

¹¹⁰ P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny země Koruny české VI*, s. 549–553.

¹¹¹ Více o Rosově vztahu k Jednotě viz M. FRANCOVÁ, *Zápisky Václava Rosy jako pramen pro poznání náboženských poměrů první poloviny 16. století*, s. 50–51.

¹¹² F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 29–32.

Jagellonského byli příslušníci Jednoty spolu se stoupenci reformace vypovězeni z Prahy.¹¹³ Rosovo nepřátelství vůči Jednotě bratrské se vine jeho zápisky jako červená nit.

Rosova svědectví o dvou významných pražských událostech nabízí trochu jiný pohled na dění v tehdejší Praze. Je to pohled z pozice utrakvistického nižšího duchovního, jenž dle nám známých informací nebyl aktivním účastníkem ani jedné události.

Rosa byl přímým svědkem tzv. Paškovy diktatury, která nastala po Paškových vítězných volbách do městské rady roku 1524 a trvala až do nástupu Ferdinanda I. na český trůn.¹¹⁴ Rosa přišel do hlavního města, kde měl působit jako kaplan u sv. Jiljí, v době, kdy byli vyháněni stoupenci luterství a členové Jednoty. Mnozí utrakvističtí kněží přestupovali ke stoupencům luterství nebo k Jednotě.¹¹⁵ Rosa spatřuje příčinu všech tehdejších událostí v odvezení hlavy sv. Pavla, prvního poustevníka, do Uher, kde se nacházelo světcovo tělo. Hlavu světce totiž čeští páni darovali králi Ludvíkovi. Dle Rosy by to páni neudělali, kdyby nebyli ovlivněni kacírským běsněním v Čechách. Rosa tvrdí, že důvod úpadku Prahy spočíval právě v odvezení světcovy hlavy.¹¹⁶ Období pražské bouře Rosa vnímal jako pohromu pro hlavní město, ale zároveň v jeho zápisech nenalezneme žádný náznak lítosti nad vypovězením stoupenců luterství a příslušníků českých bratří. Neštěstí však spatřoval v následcích tohoto činu: vyhnaní měšťané a kněží rozsévali sémě své víry po celé zemi. Přestože byl Rosa značně zaujatý vůči stoupencům reformace i členům Jednoty a dala by se předpokládat jeho účast na jejich perzekuci, jeho záznamy nám neumožňují poznat, zda se na dění aktivně podílel či nikoli. Zápisy ani neprozrazují, jestli se již v této době přátelil s Janem Paškem. Přímým svědkem tehdejšího dění byl také pražský měšťan a kronikář Bartoš Písař, jenž patřil k příznivcům zavádění novot v církvi. Ve své kronice se snažil zachytit situaci v Praze jako objektivní pozorovatel.¹¹⁷ Z jeho kroniky ale jasně vyplývá, že byl zaujatý vůči konzervativnímu utrakvismu. Jeho kronika je na rozdíl od Rosových zápisů daleko detailnější. Ani jemu ani Rosovi se nepodařilo být zcela objektivním. Rosa si oproti Bartošovi příliš údajů nepoznamenal. Pražskou bouři zmiňuje pouze v souvislosti s Ludvíkovou vládou. Z jeho zápisů je zřejmé, že souhlasil s vypovězením příznivců reformace a členů sekt. Bartošova kronika poskytuje téměř denní záznamy, zato Rosovy zápisy nabízejí spíše autorův pohled na etapu vlády posledního Jagellonce na českém

¹¹³ Tamtéž, s. 36–37.

¹¹⁴ Více o Rosově popisu pražské bouře viz M. FRANCOVÁ, *Zápisky Václava Rosy jako pramen pro poznání náboženských poměrů první poloviny 16. století*, s. 51–53.

¹¹⁵ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 16, 18.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 37.

¹¹⁷ *Kronika Pražská Bartoše písaře. Paměti o bouři pražské roku 1524*, Praha 1907, s. IV, 2.

trůně. Při čtení obou pramenů je důležité si uvědomit, že oba autoři byli v jiném proudu utrakvismu a byli zaujatí.

V době stavovského odboje pobýval Rosa na faře ve Zlatnících nedaleko Prahy. Své vyprávění o tehdejších dění začíná tažením Čechů v čele s Ferdinandem I. na pomoc císaři Karlovi V. proti Šmalkaldskému spolku.¹¹⁸ Členy tohoto spolku byla říšská luteránská knížata a města. Rosa popisuje, jak se české oddíly shromažďovaly a připravovaly k tažení za hranice království. Neopomene ani zmínit zdražování obilnin, ke kterému pravděpodobně docházelo v důsledku války.¹¹⁹ Rosa nás informuje o tom, že se málo lidí vracelo z Ferdinandova tažení a že císař přivedl mnohé země ke zkáze. Císař daroval odňatá panství, komu chtěl a všechna říšská města mu musela odvádět daň. Dle Rosy křesťané v té době museli snášet příkoří ze dvou stran, od Turků a od Karla V. a jeho bratra Ferdinanda I. Oba bratři toho prý mnoho naslibovali, ale málo splnili. Rosa je obviňuje z toho, že pod příslibem míru se oba oddávali krádežím, zabíjení a zkáze nevinných lidí. Dle jeho slov se oba chovali ke křesťanům hůře než Turci.¹²⁰ Po Rosově krátké odbočce věnované dění v říši se jeho vyprávění stáčí k situaci v Praze. Pojednává o Ferdinandově příjezdu a nastalých pražských událostech. Zmiňuje se o předvolání stavů před krále, Němcích a Husarech v pražských ulicích a jejich potyčkách s Pražany, trestech postihujících vzbouřené stavy, jmenování nových pražských konšelů a hejtmanů.¹²¹ Vcelku podrobně se rozepisuje o popravě čtyř mužů, jež se král rozhodl takto potrestat za jejich chování během stavovského odporu namířeného proti němu.¹²² Je zajímavé, že během líčení událostí roku 1547 Rosa nešetřil inkoustem, aby negativně vykreslil chování Ferdinanda I. Dle Rosy totiž král přijel do Prahy hlavně proto, aby způsobil mnoho zlého pražským i utrakvistickým městům a aby je ponížil pod zástěrkou slibů a míru. Obviňuje Ferdinanda I. z toho, že slíbil zaplatit případnou škodu, kterou jeho němečtí vojáci způsobí v Praze, a tomuto slibu nedostal. Rosa podotýká, že se přitom král považoval za spravedlivého a křesťanského vládce.¹²³ Přestože Rosa nebyl přímým svědkem tehdejších událostí, měl bezesporu nějaký důvěryhodný zdroj, který ho zásoboval zprávami o pražském vývoji. Jako přímého svědka a aktivního účastníka známe Sixta z Ottersdorfu, jenž byl členem stavovského výboru a až do konce vzpoury spravoval kancelář povstalců.¹²⁴ Oproti Rosovi Sixt popisuje pražské dění daleko

¹¹⁸ Více o Rosově popisu šmalkaldské války a stavovského odboje viz M. FRANCOVÁ, *Zápisky Václava Rosy jako pramen pro poznání náboženských poměrů první poloviny 16. století*, s. 53–60.

¹¹⁹ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 31–33.

¹²⁰ Tamtéž, s. 38–39.

¹²¹ Tamtéž, s. 39–46.

¹²² Tamtéž, s. 46–49.

¹²³ Tamtéž, s. 39–45.

¹²⁴ Sixt z OTTERSODORFU, *O pokoření stavu městského léta 1547*, s. 29–30.

podrobněji. Zabývá se především politickým vývojem než samotnou situací v Praze, jak činí Rosa. Oba se shodují v mnoha poznatcích. Mohlo by nás proto napadnout, zda Rosa nečerpal ze Sixta. Domnívám se, že tomu tak nebylo, protože kdyby ano, Rosa by jistě neuváděl během svého vyprávění smrt pražského kancléře, kterým v té době byl právě Sixt. U obou můžeme vysledovat jejich zaujatost vůči Ferdinandovi I. Ani jeden z nich nevnímal královy postihy vůči Pražanům jako spravedlivé. Za pozornost jistě stojí, že náboženské vyznání obou autorů nehrálo v té době žádnou význačnou roli jako tomu bylo zhruba o 20 let dříve při pražské bouři. Jejich pohled na tehdejší dění je shodný, i když Rosa patřil ke konzervativnímu utrakvismu a Sixt ke stoupencům luterství. Nad náboženským postojem převážil pohled na Ferdinanda I. jako na českého krále, který se svým chováním zpronevěřil ideálům spravedlivého panovníka.

Pohled na utrakvistické farní prostředí rozšířím v následujících kapitolách o několik črt týkajících se Rosovy osobnosti.

4. Knihovna

Než přikročím k samotné knihovně utrakvistického kněze Václava Rosy z Prešova, krátce představím knihovny obecně. Ve středověku můžeme rozlišovat knihovny institucionální a osobní, tedy soukromé.

K institucím s největšími knihovnami můžeme řadit kláštery, při kterých se často objevovala i skriptoria, kde se rukopisy opisovaly, případně i iluminovaly. Po husitství nebyla řada konventů obnovena, což jistě přispělo k obecnému poklesu významu klášterních knihoven.¹²⁵ K nejmenším institucionálním církevním knihovnám patřily knihovny farních kostelů, které obsahovaly základní knihy liturgické a církevně správní, například misály a synodální statuta.¹²⁶ Jejich velikost mohla být ovlivněna aktivitami farářů a jejich snahou o opatření knih. Některé prameny dosvědčují, že osobní knihovny jednotlivých farářů se nejednou staly součástí farních knihoven, a tak mohly ovlivnit jejich charakter. Kromě klášterních knihoven existovaly rovněž knihovny pražské metropolitní kapituly a olomoucké kapituly, jejichž počet rukopisů se v průběhu 14. století zvětšoval.¹²⁷

Dalšími institucemi s vlastní knihovnou byly školy. Knihovny pražské univerzity byly spojeny s jednotlivými kolejemi. Lepší informace máme o obsahu knižních sbírek koleje Karlovy, Národa českého a Rečkovy. Karlova kolej byla vzhledem ke svému postavení na prvním místě, i co se týče rozsahu knihovny. Této koleji Karel IV. krátce po založení daroval knihovnu vyšehradského děkana Viléma z Lestkova, kterou zakoupil po děkanově smrti. Obsah knihovny se ještě rozšiřoval dalšími dary a opisováním. Ke koleji Rečkově a Národa českého se dochovaly katalogy z 15. století.¹²⁸ Knižní soubory nižších škol ve středověku jsou obtížně rekonstruovatelné. Školy kapitulní a klášterní jistě využívaly pro potřebu své výuky v první řadě knihovny mateřských institucí. Farní školy mohly mít k dispozici knihovny farních kostelů. V městském prostředí, kde byla výuka zaměřena praktičtěji, se postupem doby mohlo využívat i soukromých knižních sbírek školních správců a rektorů, případně i městských a školních knižních souborů.¹²⁹

Kontinuálně se udržovaly rovněž knihovny panovnické a rodové šlechtické, byť analogii nelze vyloučit ani v měšťanském prostředí. Knihovny českých králů jsou doložitelné

¹²⁵ M. DRAGON, *Handbušek kodikologa*, s. 26.

¹²⁶ J. CEJPEK – I. HLAVÁČEK – P. KNEIDL, *Dějiny knihoven a knihovnictví v českých zemích*, s. 71.

¹²⁷ M. DRAGON, *Handbušek kodikologa*, s. 26–29.

¹²⁸ Zuzana SILAGIOVÁ – František ŠMAHEL (edd.), *Catalogi librorum vetustissimi Universitatis Pragensis / Die ältesten Bücherkataloge der Prager Universität*, Turnhout 2015.

¹²⁹ M. DRAGON, *Handbušek kodikologa*, s. 29–32.

již od sklonku přemyslovského období, ovšem samotných rukopisů máme k dispozici minimum, a to až z lucemburské éry. Například Karel IV. disponoval knihovnou, jež ho zčásti doprovázela i na cestách. Přestože se ve šlechtickém prostředí objevuje snaha napodobit panovnický dvůr, knižní soubory jsou doložitelné až později. Příkladem mohou být Rožmberkové, u nichž lze prokázat existenci knižních sbírek od druhé poloviny 14. století. Šlechtické rody také využívaly knihovny jimi založených klášterů. Podobně nižší šlechtici se zřejmě obraceli na blízké farní kostely, ke kterým měli patronátní právo, nebo na jejich duchovní správce.¹³⁰

Osobní knihovny lze doložit od počátku 14. století, avšak vlastnictví jednotlivých rukopisů, především liturgických, je patrně staršího data. Oproti institucionálním knihovnám je jejich poznání obtížnější, jelikož jejich trvání bývalo kratší a končilo smrtí majitele. Jejich obvykle menší rozsah nevyžadoval evidenci signaturami, proto bezprostřední doklady o příslušnosti k dané knihovně nejsou tak časté, i když se v takových rukopisech mohou objevovat vlastnické poznámky. Rekonstrukce soukromých knihoven je poněkud náročnější, protože docházelo k jejich rozptýlení na více míst, a to v případě, že majitel měl blízký vztah k některé instituci. Pokud vlastník zemřel, knihy byly rozděleny na základě jeho vůle, zachycené v testamentu nebo i jiným nám dnes neznámým způsobem. Závěť tedy je častým zdrojem informací jak o existenci knihovny, tak i o jejím obsahu. Samozřejmě rozdělení knih nenásledovalo vždy jen po smrti majitele, ale mohlo k němu dojít ještě za jeho života, pokud některé knihy daroval. Je patrné, že shromažďování osobních knihovních souborů se soustřeďovalo do vrstev světského duchovenstva, a to od nejvýše postavených až po faráře. Od poslední třetiny 14. století k nim přistupují rovněž knihovny osob spojených svou činností s univerzitou v Praze a postupně ve větší míře knihovny laické. Ty prokazatelně existují od druhé poloviny 14. století a od 15. století vzrůstá jejich význam, který souvisí s poklesem významu církevních knihoven, obecnou laicizací vzdělání a rozšířením českých textů. Vynález knihtisku a rychlé rozšíření tištěných knih změnilo vzhled všech knihoven. U souborů ze sklonku 15. a počátku 16. století se rukopisy vyskytovaly společně s inkunábulemi a starými tisky, ovšem poměr jednotlivých kategorií knih se proměňoval. Vliv na konkrétní poměr měly nepochybně finanční možnosti a osobní zájem majitele. Některá díla se totiž tištěného vydání nedočkala.¹³¹

¹³⁰ Tamtéž, s. 32–35.

¹³¹ Tamtéž, s. 36–40.

Knihovna Václava Rosy je příkladem soukromé knihovny duchovního. Jedná se o knihy v jeho soukromém vlastnictví, které s sebou vozil při svém stěhování z fary na faru. I když víme o případu, kdy si některé knihy uschoval ve svém pražském pokoji, aby si je nemusel s sebou brát na faru do Stodůlek, tedy kousek od Prahy. Rosovy kodexy jsou zdrojem našich informací o životě tohoto utrakvistického kněze.

Nutno podotknout, že cílem této kapitoly není kodikologický popis a rozbor, ale spíše obecně historické využití údajů o knihovně. Zajímám se o osobu vlastníka. Nesnažím se o přesné popisy rukopisů, protože jsem zatím neměla příležitost je držet v ruce. Vycházím z edice Ferdinanda Menčíka, katalogů již zmíněných v kapitole o literatuře, fotografií ze stránek Rakouské národní knihovny a od kolegy Davida Trojana.

V úvodu Menčíkovy edice se uvádí, že Rosovy záznamy z osobního života jsou roztroušeny různě po jeho rukopisech, kde se objevují buď jako samostatný text, nebo jako glosy při cizím textu. Jeden z rukopisů, ve kterém jsou vyjmenovány téměř všechny Rosovy fary, Menčíkovi posloužil při chronologickém uspořádání Rosova příběhu. Menčík ve své edici zmiňuje, že ve vídeňské knihovně se nacházejí rukopisy, které dříve patřily Rosovi a později byly součástí Ambraské sbírky Ferdinanda Tyrolského. Menčík se domnívá, že Rosovy rukopisy arcivévoda dostal od některého pána, na jehož faře Rosa zemřel, a připadlo mu tak jmění po něm, nebo si je arcivévoda někde sám koupil.¹³² Dle Menčíka je v dnešním hlavním městě Rakouska uloženo 41 Rosových rukopisů. Domnívám se, že Menčíkem uváděný cod. 4944 Rosovi nepatřil. V katalogu Karla Schwarzenberga nenalezneme u tohoto kodexu žádnou zmínku o Rosovi, jeho vlastnické poznámce či o jeho glosách.¹³³ Kdyby rukopis náležel Rosovi, Schwarzenberg by to neopomněl uvést, protože rozeznal Rosovu ruku a věděl, které rukopisy byly Rosovy a které ne. Podobný případ se týká cod. 4994, jenž Menčík jmenuje mezi Rosovými knihami. Pouze v jednom z katalogů, ze kterých vycházím, narazíme na tento rukopis. Obsahuje *Speculum regum* („knížecí zrcadlo“) Álvara Paise a vybrané dopisy Petra Blesensia.¹³⁴ Podle mého soudu ani tento kodex nepatřil Rosovi, protože oproti ostatním jeho rukopisům se tematicky od nich zcela liší. Nejsem schopna poznat, zda ho vlastnil či nikoli z toho důvodu, že v jiném katalogu o něm zmínka není, a proto netuším, zda se v něm nachází

¹³² F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 9–11.

¹³³ K. SCHWARZENBERG, *Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*, s. 275–281.

¹³⁴ *Tabulae codicum*, s. 466.

Rosův vlastnický záznam nebo cokoli napsané Rosovou rukou. Zbýlých 39 rukopisů, jež Menčík přisuzuje Rosovi, mu skutečně náležely.

Jelikož se mi prozatím nenaskytla příležitost zavítat do Vídně, abych Rosovy rukopisy spatřila na vlastní oči, čerpám všechny informace o nich z katalogů a ze stránek Rakouské národní knihovny (dále ÖNB), jak jsem již zmínila výše. Dle signatur kodexů, které uvedl Menčík ve své publikaci, jsem se pokusila Rosovy rukopisy nalézt nejprve na stránkách ÖNB, kde jsem objevila 5 zdigitalizovaných a volně přístupných kodexů připisovaných Rosovi. K mému překvapení jsem zjistila, že 3 z těch 5 přístupných rukopisů Menčík nezaznamenal. A tak začalo mé pátrání po katalogích. V katalogu Karla Schwarzenberga jsem našla daleko více Rosových rukopisů. V současné době jsem dospěla celkem k 60 kodexům,¹³⁵ jež Rosa vlastnil (62 pokud budeme počítat i dva výše uvedené sporné kodexy). Povědomí o tom, že byl Rosa vlastníkem velké knihovny, měl již Michael Denis, jak poznamenal ve své edici Menčík.¹³⁶ ÖNB má na svých stránkách také údaj o tom, že rukopisy byly z arcivévodovy Ambraské sbírky převezeny do Vídně v roce 1665.¹³⁷ Je celkem pravděpodobné, že do Vídně nebyly převezeny všechny Rosovy rukopisy, jelikož Rosa jistě za svůj život vlastnil více rukopisů, čemuž nasvědčují jeho stížnosti, že mu některé knihy byly ukradeny, některé musel kvůli své finanční nouzi prodat, jiné půjčil svým známým a ti mu je již nevrátili. Rosa si někdy dokonce sám zapsal, že danou knihu někomu půjčil, aby na to nezapomněl. Takový záznam se nachází například v cod. 4272 pod nadpisem „*Pro wssi v hlawie*“: „*Item Cristof Hisrle z Chodu, puczil sem mu knizek nemeckych pisnich mnohych swazanych yako na puol roku; slibil mi ruku dani domluwage na swuo czest, ten selhal a newratil zase a nechce wratiti. W Zlattniczich 1557 kniezy Waczlawowi Rossovi z Holayssowic a Pressorova w kniezstwi lett L mage bez mala.*“¹³⁸ Je nasnadě, že se některé Rosovy kodexy do dnešních dní nedochovaly, což se zřejmě nikdy nedozvíme vzhledem k tomu, že patrně neexistuje žádný dobový či moderní soupis Rosových knih. Rovněž nemůžeme vyloučit, že se některé Rosovy rukopisy nacházejí mimo Vídeň či Rakousko. Je možné, že některé jsou k nalezení v našich končinách, nebo i v okolních státech. Ovšem to by vyžadovalo mnoho pátrání po evropských archivech a knihovnách. Takový výzkum jsem v rámci této práce nepodnikla.

¹³⁵ Signatury kodexů jsou v příloze 9.1.

¹³⁶ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 3–4.

¹³⁷ Österreichische Nationalbibliothek [online]. [cit. 2023-06-23]. Dostupné z: <https://onb.digital/result/100B28A6>

¹³⁸ K. SCHWARZENBERG, *Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*, s. 53–54.

Rosovy rukopisy mají různé velikosti. Nejčastěji se jedná o rozměr 165 x 110 mm. Největší rukopis má velikost 310 x 215 mm (cod. 4136) a nejmenší 145 x 80 mm (cod. 4552). Více jak polovina, tedy 33 rukopisů pocházejících z 15. a 16. století, má měkkou pergamenovou vazbu. V letech 1752–1755 bylo 28 z nich převázáno, tedy již po Rosově smrti. Tehdy jim byl dán i jednotný vzhled zřejmě kvůli potřebám a nárokům vídeňské knihovny. V dnešní době mají kodexy rovněž odstraněné zapínání a kování, které je mělo chránit proti případnému poškození. Pouze jeden má zachovaný zbytek zapínání. Dřevěné desky potažené kůží má 14 Rosových kodexů, všechny jsou původem z 15. století. U třech z nich (cod. 4221, 4545, 4658) je vazba ozdobena různými ornamenty.¹³⁹ Patrně se jedná již o renesanční výzdobu rukopisů, která zřejmě pochází z období po smrti Rosy. Rosa také vlastnil 13 rukopisů, pocházejících z 15. a 16. století, s papírovou vazbou a pergamenovým hřbetem. Ovšem tato vazba je datována do 17. století, tedy opět až po smrti Rosy. Dle výše uvedeného je jasné, že se s rukopisy manipulovalo a že dnešní stav většiny z nich zřejmě neodpovídá původnímu vzhledu.

Otázkou zůstává, jestli si sám Rosa nechal své knihy svázat či nikoliv. Bývalo totiž zcela běžné, že se v knihovnách vyskytovaly nevázané složky, jež často obsahovaly osobní poznámky, přípravné materiály i jiné texty.¹⁴⁰ V Rosově případě bohužel nejsem schopna posoudit, zda si některé své rukopisy nechal sám svázat či je měl nevázané, protože vycházím pouze z katalogů a stránek ÖNB. Všimla jsem si, že celkem u 21 rukopisů se Rosova kázání nenacházejí pohromadě, ale že mají svá pokračování v jiných Rosových kodexech. Patrně by si Rosa nepřál mít svá kázání rozdělená do několika různých rukopisů. Vždyť by to bylo pro jeho běžnou potřebu velice nepraktické. Jak by si mohl pamatovat, kde má které kázání pokračování? A například cod. 4279, jenž začíná věnováním a písní Jiřího Trnického, o němž pojednávám níže, má folia s Rosovými zápisy vzhůru nohama. Navíc folia, na kterých je Trnického píseň, mají menší formát, než zbytek rukopisu. Zřejmě byla píseň do kodexu pouze vložena a později s ním byla svázána. Mohlo se tak stát při převázání, které se u 28 rukopisů uskutečnilo v 18. století, jak jsem uvedla v odstavci výše. Možná právě pozdější převazování mohlo být příčinou, proč jsou dnes některá kázání roztroušena po rukopisech. Výše zmíněné indicie by mohly nasvědčovat tomu, že Rosa své rukopisy svázané neměl. Zřejmě původní vazbu má 14 rukopisů s koženou vazbou, přestože tři z nich mají již renesanční výzdobu. Můžeme se pouze domnívat, že právě tyto rukopisy takto vypadaly už za Rosova života. Nicméně renesanční výzdoba, která je patrně mladší, pochází zřejmě až z období, kdy byl Rosa

¹³⁹ K. SCHWARZENBERG, *Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*, s. 43, 223, 249.

¹⁴⁰ M. DRAGOUN, *Handbušek kodikologa*, s. 102.

po smrti. Samozřejmě nemůžeme vyloučit možnost, že Rosa měl všechny své rukopisy svázané a v pozdějším období se pouze jejich stará vazba nahradila novou. Pro konečné závěry je nezbytné určit stáří vazeb i původní svázání, což by vyžadovalo kodexy vidět na živo a posoudit odborným okem. Teprve poté bude možné zcela odpovědět na výše položenou otázku.

Knihy Václava Rosy poznáme několikerým způsobem: na prvním místě podle vlastnických poznámek, které jsem ovšem našla pouze u 16 rukopisů. V takových zápisech, ať již v latině nebo v češtině, se většinou vyskytuje jeho jméno s přídomkem místa, kde se narodil („*a Pressorovia*“¹⁴¹, „*Pressorouis*“¹⁴²) nebo vyrůstal („*z Chrudimie*“¹⁴³, „*chrudimsky*“¹⁴⁴). Z těchto poznámek o vlastnictví se kolikrát i dozvídáme, od kterého roku daný rukopis vlastnil. Nejčastěji se jedná o rok 1516, tedy rok jeho vysvěcení. Ten se velmi často objevuje i v jiných jeho zápisech. Ve zbylých kodexech se nacházejí buď Rosovy záznamy typu „*Rossa*“ a rok, kdy danou poznámku zapsal (např. „*Rossa 1531*“¹⁴⁵) nebo údaje o tom, kdy dopsal některá svá kázání (např. „*Finis per manus Wenceslai Rossii, ordinati Mudone anno 1516 Italie trans fararum sed scripsit hoc in Wunhost 1560. Finis 1540.*“¹⁴⁶). Nejednou si poznamenal, kde se nacházel, když poznámku psal. Takto alespoň víme u některých rukopisů, že je již v té době vlastnil, přestože zrovna nenapíše, odkdy ten rukopis má (např. „*Sermones Wenceslai Rossonis 1532 Galli in Cziernowicz sacerdotis annorum XVI.*“¹⁴⁷). Díky třem údajům se seznamujeme s jménem Rosova otce. Bohužel na základě jen těchto zápisů není zcela jasné, zda se jmenoval Zdeněk nebo Jan (viz přílohu 9.3.5.). Samozřejmě se nabízí, že by jeho otec měl dvě jména, a tudíž by se jmenoval Zdeněk Jan nebo Zdeněk Janů.

Ve 4 z 5 digitalizovaných rukopisů se mi podařilo objevit Rosovy vlastnické záznamy, které jsou k nahlédnutí v přílohách (9.3.1.–9.3.4.).

Rosovy biografické záznamy se nacházejí v 10 jeho rukopisech. Nejvíce jich je v cod. 4279, kde jsou zachyceny informace z let 1547–1550, tedy za Rosova farářování ve Zlatnících. Rovněž v něm nalezneme záznamy o stavovském povstání v Praze.¹⁴⁸ Mnoho údajů je také v cod. 4278, ve kterém se píše nejen o dění v roce 1551, ale také o Rosově kuchařce z Písku.¹⁴⁹

¹⁴¹ K. SCHWARZENBERG, *Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*, s. 95.

¹⁴² Tamtéž, s. 102.

¹⁴³ Tamtéž, s. 80.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 90.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 260.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 75.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 43.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 69–70.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 67–68.

Dle incipitu je jasné, že se jedná o totéž vyprávění, jímž začíná Menčíkova edice.¹⁵⁰ Větší zastoupení biografických záznamů nalezneme rovněž v cod. 4285. Ty se vztahují k událostem let 1545–1548. Jiné zápisy psané Rosou se nacházejí povětšinou na 1 až 2 foliích, což se netýká pouze biografických údajů, ale rovněž zápisů o soudobém dění v Českém království. Takové zápisy jsou obsaženy v 11 rukopisech, z nichž 5 je shodných s těmi, jež zachycují informace o Rosově životě. Veškeré Rosovy záznamy jsou psané v češtině, někdy s latinskými výrazy či větami.

V souvislosti s Rosou nám jsou známy tři osoby označené za písaře. Pouze v jednom případě se jedná o písaře, kterého Rosa zaměstnával. Další dva jsou zmíněni v jiných souvislostech. Písař jménem Jan z Břežan je v Menčíkově edici uveden ve výčtu osob, se kterými Rosa odcházel od pana Kryštofa Hýzrle z Chodu roku 1546.¹⁵¹ Jiný poznatek k tomuto Janovi v edici ani žádném katalogu není. Rosovy rukopisy nám poskytují zmínky minimálně o dalších dvou písařích – Janu III. Duchálkovi a Stošovi. Duchálek je uveden v rámci účtů, které si Rosa zapsal.¹⁵² Duchálek v tomto případě nevystupuje jako zapisovatel Rosových účtů, ale jako Rosův dlužník. Rosa si účty vedl a zapisoval sám. Zatímco oba Janové se vyskytují v kodexech jen jedinkrát a dle všeho pro Rosu nic nepsali ani neopisovali, Stoš je uveden ve 4 rukopisech a očividně pro Rosu zaznamenal několikero jeho kázání. Lze tak usuzovat na základě explicitů, které jsou jím psané. Z nich rovněž vyplývá, že byly napsány v roce 1524. U dvou je dokonce uvedeno místo dokončení zápisu. Jednalo se o Votice, kde Rosa v té době působil jako farář, a Stodůlky, kde byl farářem až od roku 1526.¹⁵³ Patrně tedy Stoš psal pro Rosu v roce 1524. Jestli již dříve pro něj něco zapsal, o tom nejsou záznamy. Jisté ale je, že to končí rokem 1525, kdy si Rosa poznamenal, že po Vánocích v novém roce Stoš zemřel ve svých 17 letech v Poličce.¹⁵⁴ Není mi znám důvod, proč Menčík ve své edici Stoše nezmiňuje, přestože všechny 4 rukopisy v edici uvádí. Možná oproti Schwarzenbergovi nerozeznal, co je psané Rosou a co Stošem. Nebo netušil, jak Stoše zařadit do Rosova příběhu. Nedomnívám se, že byl Stoš pro Rosu nedůležitý, když si poznamenal, že zemřel. Spíše byl pro něj bližší osobou, přítelem. Vzhledem ke Stošově věku by se také mohlo jednat o jeho žáka. Rosa sám uvádí vcelku skrovné informace o sedmi svých žácích, které učil, jak jsem již uvedla v předchozí kapitole. Není vyloučeno, že měl během svého života žáků více.

¹⁵⁰ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 14.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 35.

¹⁵² K. SCHWARZENBERG, *Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*, s. 53.

¹⁵³ Tamtéž, s. 231, 318.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 319.

Pokud se zaměříme na obsah Rosových rukopisů, zjistíme, že texty v nich lze tematicky rozdělit do pěti skupin – teologické, přírodovědné a lékařské, jazykovědné a literární, právní a různé. Veškeré autory a jejich díla nebo texty jim připsané, které se nacházejí v Rosových kodexech, jsem zanesla do tabulek (viz přílohy 9.4.–9.7.), nejen kvůli lepší přehlednosti, ale rovněž proto, že není v této kapitole prostor, abych se jim všem věnovala. Do tabulky jsem nezahrnula texty, jež nemají uvedeného žádného autora.

Nejobsáhlejší skupinou jsou teologické texty, mezi kterými převažují kázání, o nichž pojednám samostatně níže. V Rosově knihovně nalezneme teologické texty od dvaatřiceti různých autorů, a čelní místo mezi nimi zaujímá Jan Hus se svými dvanácti texty. Pokud vynecháme prozatím jeho kázání, nalezneme v rukopisech od něho „*Puncta*“, „*Passio Christi*“, část z „*De mandatis Domini*“, stručný výklad víry a glosář k *De quadruplici sensu* (viz přílohu 9.4.1.). Z Husových předchůdců měl Rosa v rukopisech teologická díla Jana Viklefa a Matěje z Janova. Také můžeme narazit na díla současníků Jana Husa, kterými byli Jakoubek ze Stříbra, Jan z Jesenice, Jan z Příbrami, Johannes Ysneri, Mikuláš z Pelhřimova, Štěpán z Kolína či Ondřej z Brodu. Dále jsou v kodexech díla Husových odpůrců jako Jana Protivy, Jana Štěkný či Mikuláše von Dinkelsbühl. Rosovy kodexy také obsahují *Quadragesimale* Jacoba de Voragine, neúplný *Dialog o zázracích* Caesaria z Heisterbachu, traktát Roberta Alingtona a teologické texty Petra Riga, Řehoře Velikého, svatého Anselma, Augustina, Bernarda a Jeronýma. Rovněž k těmto textům patří psaní Pia II. pojednávající o pekle. Důkazem o tom, že některá díla výše zmíněných autorů Rosa četl, jsou Rosovy latinské či české glosy nacházející se u těch děl. Do teologického okruhu nepochybně náležejí také církevní písně. Rosa má ve svých kodexech církevní písně Jana Čapka, Klimenta Bosáka a Lukáše Pražského. Od každého z nich nalezneme jednu píseň. Žádnou jejich píseň Rosa nijak neglosoval a zřejmě ani nezapsal. U Mariánské písně neznáme autora ani jméno písaře. Jiné církevní písně, u nichž není uveden autor, si Rosa zapsal sám. V jednom rukopisu jsou některé tyto písně označeny jako „*Skolskee*“.¹⁵⁵ Mohlo by se jednat o písně, které se učil ve škole. Pravděpodobně jsou napsané Rosovou rukou z jeho mladších let. Bohužel nevíme, zda Rosa navštěvoval školu farní nebo městskou. Vlastně o jeho vzdělání nevíme zhola nic. Sám o něm nic nepíše. Rosa se pokoušel písně ve svých rukopisech uspořádat, jak tomu napovídá jeho rejstřík církevních písní.¹⁵⁶ Jeden kodex zahrnuje text s názvem „*Musica et eius utilitas*“, který je patrně jakousi příručkou k hudbě a jejímu využití. Zajímavá je Rosova poznámka u tohoto

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 51–52.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 83.

textu: „*Rosso nech tak, wssak ty toho nicz neumiss.*“¹⁵⁷ Možná se Rosa pokoušel o složení vlastní písně.

Největší převahu mají v Rosových rukopisech kázání, jež zabírají místo v 51 kodexech. Ovšem nejen Rosova, ale i jiných autorů. Rosa měl ve své knihovně Husova kázání o pohrdání božími dary, tělu Páně, svaté Trojici, Antikristovi a přísahání. Sermones de sanctis, tedy kázání vztahující se k nepohyblivým svátkům, nalezneme v kodexech od Jana z Pacova, Matouše z Krakova, Martina Lupáče a Vavřince z Třeboně. Kázání k pohyblivým svátkům, tedy sermones de tempore, jsou v Rosových rukopisech od Michaela Polona, emauzského opata Václava a Vavřince z Třeboně. Pouze u Husových a Matoušových kázáních se nacházejí Rosovy latinské a české glosy, které jsou důkazem Rosova pročitání. Kromě těchto výše zmíněných kázání rukopisy obsahují také kázání, jejichž autorství není připisováno nikomu a tedy nevíme, od koho pocházejí. To se týká 34 kodexů, které Rosa vlastnil. Je patrné, že si kázání procházel a třídil. O tom mohou svědčit nejen jeho latinské a české glosy, ale také nadpisy, které nad kázání psal. Rosa se snažil kázání nějakým způsobem uspořádat, jak dokládají jeho dva rejstříky pro témata z bible a textů ke kázání. Nutno ještě dodat, že tato kázání bez autorů se vztahují k církevnímu roku, tedy jedná se o sermones de tempore et de sanctis. Nejčastěji se týkají období od Vánoc po Velikonoce. Rosova vlastní kázání pojímá 29 z 51 rukopisů. Celkem 11 kodexů obsahuje pouze Rosova kázání. Rovněž témata těchto kázání jsou k církevnímu roku, tudíž opět sermones de tempore et de sanctis. U 7 rukopisů jsou Rosova kázání zapsána již výše zmíněným písařem Stošem. Při těchto kázáních nalezneme Rosovy latinské a české glosy. V jednom kodexu obsahujícím pouze Rosova kázání, se nachází rejstřík k jeho kázáním. Rosa si tedy utříd'oval nejen kázání cizí, ale i svá. Možná proto, že chtěl mít své knihy uspořádané a přehledné. Ke kázání jistě také patří tabule s nedělními písmeny a zlatými číslicemi, která byla vedena od roku 1416, a latinský „*Vocabularius utilis pro quolibet sacerdote*“, jenž pochází z Rosova pera.

Je poměrně překvapující, že mezi knihami utrakvistického kněze nenalezneme bibli. Rosa se svěruje, že za jeho farářování v Novém Strašecí mu školní rektor Vaněk Slovák s jakýmsi jáhnem ukradli některé knihy, mimo jiné právě bibli. Vaněk se tím vychloubal a za odcizené knihy v Praze popíjel. Rosa podotýká, že knihy měly hodnotu 8 kop míšeňských.¹⁵⁸ Tato příhoda se odehrála mezi lety 1528–1529, tudíž by bylo zvláštní, kdyby si Rosa neobstaral jinou bibli. Nicméně se o žádné další bibli nezmiňuje. Že by neměl vlastní knihu knih až do

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 250.

¹⁵⁸ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 19.

roku 1560, kdy pravděpodobně jeho životní pout' končí? Farní kostely měly vlastní knihovnu, jak již jsem uvedla na začátku této kapitoly. To ovšem neznamená, že každý kostel, ve kterém Rosa působil, měl k dispozici bibli. Přesto se to nabízí jako možné vysvětlení, proč by si ji znovu nepořídil. Samozřejmě není vyloučeno, že si vlastní Písmo Svaté nesehnal, i když nás o tom neinformuje. Jistě je možné, že se jeho bible nedochovala nebo že ji někomu odkázal. Jeden Rosův rukopis obsahuje breviář v latině a němčině. Víc k němu katalogy neprozrazují. Jistě je možné, že byl k Rosovým rukopisům vložen a později s nimi svázán. Každopádně nenabízí žádné stopy po Rosově ruce.¹⁵⁹

Převážná část přírodovědných a lékařských textů se nachází v cod. 5512, který z většiny napsal Matěj Vrabec, o němž bude řeč níže. Rukopis obsahuje „*Compendium medicinae sive vetularius*“, nejrozsáhlejší dílo Albíka z Uničova týkající se výuky na fakultě,¹⁶⁰ „*Tractatus de sanguinis evacuatione*“ Křišťana z Prachatic, texty a recepty Arnalda de Villanova a Ibn Butlána. Rovněž v něm nalezneme lékařská díla tzv. pseudo-autorů jako Aristotela, Augustina, Hippokrata nebo Demokrata (viz přílohu 9.5.). Dále kodex pojímá modlitbu proti hromu a bouři svatého Hadriana, výňatky z knihy o přírodních věcech a anatomii lidského těla, úryvek *Speculi medicinalis*, latinská a česká jména rostlin, herbář sestavený z různých knih, text o farmakologii a léčitelství sebraný z děl Albíkových i jiných autorů, tabulky a kánony k nalezení vhodného místa pro pozorování měsíce i slunce. V dalších dvou rukopisech narazíme na jakýsi úvod do přírodní filozofie a latinsko-český slovník rostlin, jenž si napsal či opsal sám Rosa.

Jazykovědné a literární texty můžeme rozdělit na ty, které psal sám Rosa a na texty jiných autorů. Vlastní rukou si Rosa zapsal kromě latinsko-českého slovníku a tabulky s římskými číslicemi rovněž jakousi příručku o chovu pěnkavek. U této příručky se také nachází pravidlo vztahující se k chovu těchto ptáků, které Rosa doplnil a poznamenal glosou „*w Sayczinie 1552 feria II. ante Pasca*“.¹⁶¹ Zdá se tedy, že Rosa choval pěnkavy. Můžeme se domnívat, že je měl právě za svého farářování v Sýčíně mezi lety 1552–1554 vzhledem k tomu, že text o chovu doplnil vlastními poznatky. Z Rosova pera pochází také psaní v češtině, které poslal sultán Ludvíkovi Jagellonskému. Schwarzenberg si myslí, že se jedná o fiktivní dopis.¹⁶² Možná se jedná o Rosovu vlastní tvorbu. Menčíkova edice obsahuje Rosovo psaní adresované jakémusi Václavu Fukáčkovi z roku 1548, ve kterém Václava nabádá k lepšímu životu (viz

¹⁵⁹ K. SCHWARZENBERG, *Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*, s. 45.

¹⁶⁰ Ivana ČORNEJOVÁ et al., *Dějiny Univerzity Karlovy I, 1347/48–1622*, Praha 1995, s. 198.

¹⁶¹ K. SCHWARZENBERG, *Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*, s. 85.

¹⁶² Tamtéž, s. 184.

přílohu 9.9.)¹⁶³ Listy, které měly charakter napomenutí, bývaly zcela běžné. Tyto dvě indicie by nám mohly napovědět, že se Rosa věnoval také tvůrčímu psaní, že si nezapisoval pouze nutné věci ke své profesi. Měl možná i nějaké umělecké cítění. Dále jsou Rosovou rukou napsána latinsko-česká „*Vocabula*“ Jana Rokycany.¹⁶⁴ Texty nepsané Rosou mají společné to, že k nim Rosa nepřipojil žádnou svou glosu. Může to nasvědčovat tomu, že všechny nečetl. Pouze jeden nadepsal svým nadpisem. Týká se to zprávy Petra z Mladoňovic, která pojednává o utrpení Jana Husa (viz přílohu 9.6.). K těmto textům lze přiřadit také Husovu abecedu a jeho latinsko-český glosář, který Rosa vlastní rukou neopsal. Rukopis s abecedou obsahuje také Husova kázání o těle Páně a část „*Punct*“, dopsaných roku 1414. Dále v Rosových kodexech nalezneme ještě jeden latinsko-český glosář a Wippova „*Proverbia*“, které rovněž nepochází z Rosova pera.

Nejmenší skupinu tvoří právní texty. K nim jistě náleží dvě papežské buly Martina V. a odpustkové listy Urbana VI. adresované Čechům roku 1385. Krom toho mezi právními díly shledáme i dekret basilejského koncilu ohledně zvolení prelátů určených k pozorování¹⁶⁵ a tabulku či seznam „*librorum juris utrisque*“ (viz přílohu 9.7.). Všechna výše uvedená díla jsou obsažena v cod. 5512 spolu s lékařskými texty.

K různým textům řadím Rosovy účty, které si vlastnoručně vedl. Jeho účty se nacházejí ve dvou různých kodexech. Jeden z nich zaregistroval i Menčík, a proto jsou účty unhošťské fary ze začátku roku 1545 připojeny jako přírůstek v jeho edici.¹⁶⁶ Rosa si rovněž zaznamenal seznam obyvatel své fary ve Vlašimi, kde působil mezi lety 1540–1543.

U čtyř Rosových rukopisů známe jejich předešlé vlastníky.

Cod. 4136 patřil Václavovi z Krumlova, jenž byl od roku 1453 až do své smrti v roce 1460 administrátorem pražské arcidiecéze.¹⁶⁷ Václav z Krumlova své rukopisy získával zejména koupí v Čechách i v cizině. Přál si, aby po jeho smrti knihovna připadla Janu Šimánkovi z Krumlova, který byl jeho příbuzným a současně také kanovníkem pražské kapituly. Podmínkou ovšem bylo, že po smrti Jana Šimánka knihy přejdou do vlastnictví kapitulní knihovny. Existuje soupis těchto knih, který pořídil Jan Šimánek. Jenomže eviduje pouze tu část, jež byla prostřednictvím jeho osoby odkázána kapitulní knihovně. Další část

¹⁶³ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 50–51 (v poznámce pod čarou). Bohužel se mi nepodařilo identifikovat Václava Fukáčka. Ani u Václava Vladivoje Tomka se mi ho nepodařilo nalézt.

¹⁶⁴ K. SCHWARZENBERG, *Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*, s. 53.

¹⁶⁵ „*Decretum concilii Basileensis de modo circa electionem praelatorum observando*“ (*Tabulae codicum*, s. 145)

¹⁶⁶ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 62–64.

¹⁶⁷ M. HRADILOVÁ, *Knihovna kapitulního děkana Václava z Krumlova*, s. 31–40.

Václav patrně odkázal někomu jinému, ať již soukromé osobě nebo některé instituci.¹⁶⁸ K těmto nezaevidovaným knihám tedy zřejmě patřila i ta, kterou později vlastnil Rosa. Hradilová píše, že Václav z Krumlova měl také dva rukopisy, které patřily Janu Protivovi z Nové Vsi.¹⁶⁹ Pravděpodobně ale neměla na mysli ten, o němž je zde řeč.¹⁷⁰ Ten sice zahrnuje postilu Jana Protivy, ale jedná se spíše o opis. Každopádně obsahuje Václavovu poznámku: „*Sermones de tempore et sanctis egregii doctoris Wenceslai olim ecclesie Pragensis administratoris (...) diligenter collecti*“.¹⁷¹ Kromě zmíněné postily v kodexu nalezneme nejen Václavova kázání ke svátku svatého Ondřeje, Václava a Tomáše a k období Velikonoc, ale rovněž pravděpodobně vložený na listu latinsko-český glosář k Husovu *De quadruplici sensu* a vlepený jakýsi list s oběžníkem Jindřicha z Borků pro duchovní ve vlašimském panství z roku 1542, jenž je psaný Rosou. To ovšem nebyl jediný Rosův zásah do rukopisu. Rosa si do něj také poznamenal nějakou biografickou poznámku v latině. Bohužel Schwarzenberg neuvádí, čeho se týká.¹⁷²

U cod. 5512 je uváděn jako předchozí majitel Matěj Vrabc, který byl od roku 1430 roudnickým proboštem, tedy devět let poté, co roudnický konvent odešel do exilu kvůli husitským válkám.¹⁷³ Část tohoto konventu se usadila ve vratislavské kanonii na Písku, kde Matěj napsal z velké části právě výše zmíněný kodex.¹⁷⁴ Například dle kolofónu dokončil opis díla Albíka z Uničova *Compendium medicinae* ve Vratislavi roku 1436.¹⁷⁵ Rukopis obsahuje lékařské texty již výše zmíněné, herbář a recepty. Dále v něm nalezneme texty papeže Martina V., Evžena IV. a Urbana VI.¹⁷⁶ Také v tomto kodexu Rosa zanechal řadu svých poznámek, dokonce i jednu vlastnickou: „*Rossa Waczlaw Chrudimensis 1516 kniez in Mudona ab episcopo [...] creatus*.“¹⁷⁷ Jestli někdy patřil rukopis do roudnické knihovny, není zcela jasné. Přímý doklad pro to neexistuje.¹⁷⁸

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 34–38.

¹⁶⁹ Tamtéž, s. 34.

¹⁷⁰ Ve své studii Hradilová zmiňuje cod. 4136, ale neuvádí, že by se mělo jednat o jeden ze dvou rukopisů, které dříve vlastnil Jan Protiva z Nové Vsi.

¹⁷¹ K. SCHWARZENBERG, *Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*, s. 38.

¹⁷² Tamtéž, s. 38–39.

¹⁷³ Michal DRAGON – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ (edd.), *Ubi est finis huius libri deus scit. Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, Praha 2015, s. 28, 312.

¹⁷⁴ Tamtéž, s. 112.

¹⁷⁵ F. UNTERKIRCHER, *Die datierten Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek von 1401 bis 1450*, 1. Teil: Text. 2, s. 148.

¹⁷⁶ *Tabulae codicum*, s. 144–146.

¹⁷⁷ Přední předsádka, cod. 5512, ÖNB [online]. [cit. 2023-07-19]. Dostupné z: https://digital.onb.ac.at/RepViewer/viewer.faces?doc=DTL_4704391&order=1&view=SINGLE

¹⁷⁸ M. DRAGON – L. DOLEŽALOVÁ – A. EBERSONOVÁ (edd.), *Ubi est finis huius libri deus scit. Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*, s. 548–549.

V cod. 4326 se nalézají záznamy o vlastnictví: „*Llibellus Anthonii Baccalaurei de Nacione; Sermones super epistolas per particulas ab Adventu usque Trinitatis*“.¹⁷⁹ Tohoto Antonína Bakaláře se mi nepodařilo identifikovat. Schwarzenberg se domnívá, že se jedná o bakaláře Antoška, který vykládal ještě nezkušeným kněžím kázání během druhé poloviny 15. století. Patřil k těm mistrům, kteří se zabývali studiem teologie a rozhodli se občas přednášet, jelikož teologická fakulta v té době nebyla.¹⁸⁰ Je autorem kázání, která tento kodex obsahuje. Dle Rosových latinských a českých glos je nepochybné, že Antonínova kázání pročetl. Kázání se vztahuje k liturgickému roku, zejména k období od Vánoc až po Letnice.¹⁸¹

Matouš z Krakova, jenž působil od 60. let až do začátku 90. let 14. století v Praze a někdy bývá pokládán za předchůdce Jana Husa,¹⁸² byl pravděpodobně vlastníkem cod. 4150. Tento rukopis obsahuje pouze Matoušova kázání. Rosa musel tato kázání číst vzhledem k tomu, že se v něm nacházejí latinské glosy psané jeho rukou.¹⁸³

Mohli bychom se zamyslet nad tím, jak Rosa přišel nejen k výše uvedeným knihám, ale i k jiným. Možná mu je někdo odkázal nebo si je sám pořídil. Na takovou otázku žel nenalezneme uspokojivou odpověď. Je patrné, že téměř všechny knihy pocházejí z českého prostředí, tudíž je jasné, že pokud si Rosa knihy kupoval, sháněl si je na domácím trhu. Pravděpodobně si žádnou nepořídil v době, kdy pobýval v zahraničí. Taková příležitost se mu naskytlá při jeho cestě do italské Modeny, kam se vypravil za svým svěcením.¹⁸⁴ Cesta do Itálie nepatřila zrovna k levným záležitostem. Je tedy možné, že i kdyby si Rosa nějakou knihu chtěl v cizině poříditi, nemusel na to mít dostatek financí vzhledem k vysokým nákladům samotné cesty. Jistě není vyloučena ani možnost, že si ze svého cestování nějakou přivezl, ale v Čechách mu ji někdo odcizil nebo ji musel z finančních důvodů prodat. Při stěhování na faru do Rané patrně roku 1518 Rosa prodal kvůli nedostatku peněz některé své knihy faráři Petrovi.¹⁸⁵ Když byl v letech 1526–1528 farářem ve Stodůlkách, měl schované knihy v jednom pokoji v Praze, do kterého se mu někdo vkradl a lepší knihy mu ukradl.¹⁸⁶ Bohužel pro nás nepíše, o které knihy

¹⁷⁹ K. SCHWARZENBERG, *Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*, s. 134.

¹⁸⁰ N. REJCHRTOVÁ, Zkušební písemná práce utrakvistického kněze, in: Amedeo Molnár – Pavel Filipi, *Do posledních končin. Sborník prací Josefu Smolíkovu k 60. narozeninám*, Praha 1982, s. 46.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 133–143.

¹⁸² Michael LUŽNÝ, *Matouš z Krakova. Působení v Praze a rukopisy jeho děl v českém prostředí*, Praha 2017, bakalářská práce, UK FF, Ústav českých dějin, vedoucí práce Blanka Zilynská, s. 14–20.

¹⁸³ K. SCHWARZENBERG, *Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*, s. 40.

¹⁸⁴ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 4.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 14.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 19.

se jednalo, respektive co obsahovaly nebo jak k nim přišel. Jedinou výjimkou je kniha s texty Jana Viklefa, kterou mu farář Jan Grubach nehodlal vrátit. To byl zřejmě i jeden z hlavních důvodů, proč Grubach na něj žaloval administrátorovi Havlu Caherovi.¹⁸⁷ Avšak ani v tomto případě se nedovíme, co v tomto rukopisu bylo od Viklefa. Pochopitelně Rosa mohl ke svým knihám přijít i jinak než koupí. Třeba je od někoho dostal, jak to může dosvědčit i Rosova poznámka v cod. 4890 o tom, že tento kodex dostal od kněze Šimona.¹⁸⁸ Jiným příkladem, jak mohl někdo získat knihy, je případ některých knih Jana staršího Hodějovského, jenž byl mezi lety 1537–1555 zemským místosudím, a které se dostaly do majetku broumovského kláštera. Díky zápisům v jednom rukopisu v Broumově víme, že Martin Huerta, který se po konfiskaci majetku Hodějovských zmocnil jejich zámku v Řepice, daroval některé Hodějovského knihy knězi Václavu Švihovskému. Ten je věnoval Janu Placentiovi z Hlivice, jenž byl mnichem broumovského kláštera.¹⁸⁹ I takovýmto způsobem se mohly knihy dostat ke svým novým majitelům. Nelze s určitostí prokázat, že tomu nemohlo podobně být u některých Rosových knih. Jenže toho se nemusíme nikdy dopátrat.

Sekretář Karla V. Maximilianus Transylvanus napsal dílo *Tractatus sive epistola de detectis in Africa, America et Asia regionibus ab initio mutilis*, které se nachází v cod. 4280* a nese dataci 24. října 1522 ve Valladolidu.¹⁹⁰ Nyní se dílo nachází samostatně, dříve však bylo svázáno s Rosovým cod. 4280.¹⁹¹ Patrně k tomu došlo proto, že někdo Maximiliánův traktát vložil k Rosovu rukopisu. Tento rukopis patřil k těm, které byly v roce 1755 převázány a vzhledem k tomu, že katalog *Tabulae codicum*, pocházející z 19. století, uvádí již oba kodexy (cod. 4280 a cod. 4280*), můžeme předpokládat, že k rozdělení v podstatě na dva kodexy, jak tomu v současnosti je, došlo při převázání v 18. století. Maximilianus tedy nepatřil k autorům, které Rosa měl ve své knihovně. Rosa jeho dílo nikdy nevladl. Nicméně jsem považovala za důležité tuto skutečnost uvést. Nutno dodat, že cod. 4280* ani do počtu Rosových knih nezahrnuji.

Již výše jsem se zmínila o Menčíkových úvahách, jak se mohly Rosovy rukopisy dostat k Ferdinandovi Tyrolskému. Jak ozřejmí následující řádky, jeho úvahy byly do jisté míry správné. V cod. 4279 se nachází píseň, kterou Ferdinandovi dedikoval Jiří Trnický z Trnice.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 18.

¹⁸⁸ K. SCHWARZENBERG, *Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*, s. 260.

¹⁸⁹ J. MARTÍNEK, O knihovně Jana st. Hodějovského, s. 219–238.

¹⁹⁰ *Tabulae codicum*, s. 226.

¹⁹¹ F. UNTERKIRCHER, *Die datierten Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek von 1401 bis 1450*, 1. Teil: Text. 2, s. 45.

Píseň pravděpodobně vznikla při příležitosti pražského turnaje, konaného v roce 1562. Ve stejném rukopisu se nacházejí také Rosovy poznámky o dění v Praze roku 1547 a jeho kázání datovaná roky 1545 a 1546. Rukopis totiž musel být nepochybně svázan až později, protože stránky s písní Trnického jsou menšího formátu, než stránky s Rosovými zápisy. Navíc Rosovy záznamy jsou v kodexu vzhůru nohama, jak jsem již uvedla výše. Pravděpodobně došlo k tomu, že píseň byla k Rosovým záznamům jen vložena a později to někdo, patrně neznalý češtiny, nechal svázat k sobě. Nicméně se Trnický nabízí jako chybějící článek do příběhu putujících Rosových rukopisů z Čech do Rakouska. Otázkou zůstává, o koho se vlastně jedná. S velkou pravděpodobností byla poslední Rosovou farou Unhošť. Kdybychom chtěli potvrdit Menčíkovu teorii o tom, že Rosův majetek připadl zdejšímu patronovi, narazíme. Jiří Trnický nebyl unhošťským patronem. Není vůbec jasné, jestli byl někde patronem. Jediná zmínka o jakémsi Georgovi Trnickém pochází až z roku 1660, kdy byl povýšen do rytířského stavu s predikátem z Trnic.¹⁹² Ten by mohl být potomkem našeho Jiřího z Trnic. Každopádně se mi nic víc nepodařilo zjistit. Zdá se tedy, že i nadále zůstane záhadou, jak se nám známé Rosovy rukopisy dostaly do Ambraské sbírky.

Domnívám se, že ve své době Václav Rosa náležel k majitelům větších knihoven. K vlastníkům největších knihoven patřil bezesporu Bohuslav Hasištejnský z Lobkovic a Václav z Rovného. S těmi se Rosa pochopitelně nemůže rovnat hlavně proto, že v jejich knihovnách převažují prvotisky a tisky. Samozřejmě důležitou roli hraje i recepce humanismu, o které nelze u Rosy v žádném případě hovořit. Oproti Hasištejnskému či Janovi staršímu z Hodějova je velikost i zaměření Rosovy knihovny dána zejména výkonem jeho povolání, nikoli bibliofilským zájmem, i když obsah jeho knihovny je vsutku zajímavý. K velkým dochovaným utrakvistickým knižním souborům náleží knihovna Václava Korandy mladšího. Jeho knihovna se s tou Rosovou shoduje minimálně v některých autorech. Kromě Jana Husa u obou nalezneme i Jakoubka ze Stříbra, Štěpána z Kolína, Jana Rokycanu a Křišťana z Prachatic. Koranda měl ve své knihovně také prvotisky a některá díla z humanistické literatury, která odpovídala jeho zájmům,¹⁹³ což u Rosy neobjevíme. Je důležité poznamenat, že se dochovaly ve větší míře knihovny katolíků než utrakvistů. Obecně podléhaly větší zkáze knihy nekatolíků. Mezi důvody menší zachovalosti těchto knih náležel nepatrný zájem o jejich zachování, zvláště od doby rekatolizace započaté v 17. století. Knihy měly větší šanci na přežití v institucionálních knihovnách, které byly většinou spravovány katolíky. Většina z nich jistě netoužila po jejich

¹⁹² Petr MAŠEK, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Od Bílé hory do současnosti*, díl II, N–Ž, Praha 2010, s. 375.

¹⁹³ J. MAREK, *Václav Koranda mladší. Utrakvistický administrátor a literát*, s. 110–143.

zachování. S nástupem tištěných knih rukopisná kniha úplně nezmizela. Jenom se zmenšil tematický okruh nově vznikajících rukopisů. Nadále se opisovaly liturgické kodexy a pokračovalo se v psaní knih určených pro osobní potřebu – zápisky z přednášek, výpisky z odborných textů, lékařské recepty, osobní modlitební knížky apod.¹⁹⁴ Každopádně zub času poznamenává jak rukopisy, tak tištěné knihy.

Knihovna Václava Rosy patří k osobním knihovnám duchovních, jejichž trvání často končilo smrtí majitele. Nevíme o žádné Rosově závěti, ve které by své knihy odkázal někomu dalšímu nebo nějaké instituci. Pokud zemřel na unhošťské faře, mohly jeho knihy připadnout zdejší knihovně farního kostela. Jestliže patroni kostela využívali farní knihovnu, je možné, že po Rosově smrti se unhošťský patron podívoval nad velikostí a rozmanitostí knihovny zesnulého. Mohl si ji tedy přisvojit a poté ji mohl prodat třeba kvůli svým finančním problémům. Nicméně to jsou pouze úvahy. Zřejmě se nikdy nedozvíme, jak se Rosovy knihy dnes uložené ve Vídni dostaly do vlastnictví Ferdinanda Tyrolského. Rovněž se nejspíše nikdy nedopátráme, kolik knih Rosa ve skutečnosti vlastnil. Je možné, že dnešní ÖNB vlastní pouze zlomek knih patřících tehdy Rosovi. Rosova knihovna poskytuje jiný pohled na život tohoto utrakvistického kněze, než je schopna nám nabídnout Menčíkova edice. Zjistili jsme, jaká díla autorit měl Rosa k dispozici, ať již při psaní svých kázání nebo zkrátka jen pro své osobní vzdělání. Rosa byl aktivním čtenářem svých knih, ve kterých zanechal mnoho svých osobních poznámek a glos. Dozvěděli jsme se nové informace ohledně jeho otce a pášare, který je důkazem toho, že si Rosa všechna svá kázání nepsal sám. Je zajímavé, jak velkou knihovnu s sebou musel vozit při stěhování z fary na faru. To samozřejmě nebylo bez rizika krádeže knih, jak o tom sám Rosa píše.

Rozsah a obsah sledované knihovny mohou nasvědčovat Rosově vyšší vzdělanosti a zájmu i o jiné obory, než je teologie.

¹⁹⁴ M. DRAGOUN, *Handbušek kodikologa*, s. 40–41.

5. Sny

Každému člověku se zdají sny. Jedni si je nepamatují, druzí si z nich zapamatují kdejaký detail. Někteří lidé si hledají ve snářích význam toho, co se jim ve spánku zjevilo. Existují také tací, kteří si své sny pro sebe zaznamenávají. K těm patřil i Václav Rosa. Je známo celkem deset jeho snů. V této kapitole se je pokusím vyložit a objasnit motivy, které Rosu mohly vést k jejich zapsání.

Nejdříve by bylo dobré si ujasnit, co znamenal sen pro středověkého člověka. Rosa žil v první polovině 16. století, kterou pokládáme již za období raného novověku, ale ve skutečnosti nelze takto striktně oddělovat středověk od novověku. Lidé nadále zůstávali v mnohém věrní středověkému myšlení. Věřili, že stopy všude kolem nich jsou minulosti a předzvěst budoucnosti. Pro ně měl čas počátek i konec, stejně jako měl počátek i konec jejich život na zemi. Nikdo neznal den, kdy měl nastat konec. Jistě se zabývali různými otázkami, které se týkaly jejich posledního dne na světě. Například zda je možné konec předvídat nebo předpovědět na základě indicií, které se objevují v biblických zjeveních. Zda je možné znamení jejich budoucnosti vyčíst z vlastních snů. Nebo zda vše kolem nich má původ v jejich jednání, hříších nebo spáchaných skutcích. Lidé se pokoušeli na takové otázky najít odpovědi. Cestou k nim mohlo být právě porozumění vlastním snům. Ve středověku se přisuzoval velký význam nejen snům, ale i vizím a zjevením. Věřilo se, že do spánku mohl vedle andělů vstupovat i ďábel, který pomocí snů mátl lidskou mysl a doporučoval falešné rady, jež poté mohly vést k věčnému zatracení. Zato Bůh byl označován za původce snových vidění, která mohla být potvrzována opakujícím se snem, potlačujícím pochybnosti o pravdivosti sdělení. Středověcí kritikové víry v prorockou moc snů nabádali lidi k tomu, aby si byli vědomi toho, že Bůh obdařuje prorockými vizemi pouze vyvolené a že prorocký sen je neobyčejný dar.¹⁹⁵ Ovšem rozlišení snů a jejich výklad nebyly úkolem snícího, ale duchovních. Ti posoudili charakter snu, zda si sen zaslouží pozornost či má být zapomenut. Rovněž rozhodovali o tom, ke komu promlouvá ve snech Bůh a ke komu ďábel. Sny byly podřizovány autoritě výkladu.¹⁹⁶

Ve středověku byly velice oblíbené jednoduché snáře, jež vycházely z výkladů biblických snů Danielových. Často mívaly veršovanou podobu kvůli snadnějšímu zapamatování a bývaly uspořádány numericky. Vedle těchto jednoduchých snářů existovaly

¹⁹⁵ M. NODL, Sny českého středověku a sen Karla IV., in: T. Borovský – R. Nokkala Miltová a kol., *Sny mezi obrazem a textem*, Praha 2016, s. 28.

¹⁹⁶ Tomáš BOROVSKEÝ – Radka NOKKALA MILTOVÁ, Sny mezi obrazem a textem, in: T. Borovský – R. Nokkala Miltová a kol., *Sny mezi obrazem a textem*, s. 7–8.

také obsáhlejší a detailněji propracované příručky, ke kterým patří snář Araba Achmeta ibn Sírína.¹⁹⁷ Jeho dílo *Oneirokritikon Achmetis* z doby 10.–11. století psané v řečtině přeložil do latiny Lev Toskánský v roce 1176.¹⁹⁸ Tuto latinskou verzi snáře převedl do češtiny a doplnil o řadu domácích českých reálií Vavřinec z Březové.¹⁹⁹ Překlad snáře provedl v době svého působení v kanceláři Václava IV., kde zastával funkci písaře.²⁰⁰ Ovšem nejstarší dochovaný opis pochází asi z roku 1450 a mladší rukopis nese dataci 1471. O redakci Vavřincova snáře se postaral Václav Hájek z Libočan, který vypustil původní Vavřincovu předmluvu a nahradil ji vlastní. Rovněž zasáhl do výkladů snů a jejich členění. Takto upravený Vavřincův snář kolem poloviny 16. století Hájek vydal tiskem pod názvem *Snář velmi pěkný*, který vyšel znovu ještě v roce 1581 a 1614. Lze předpokládat, že byl ve své době příručkou relativně známou a rozšířenou.²⁰¹ Na základě Hájkova tisku vyšla v roce 1908 publikace, kterou jsem používala při výkladu Rosových snů.²⁰² Jelikož Vavřincův snář v podání Hájka je upravený, přihlížela jsem také k edici mikulovského rukopisu, tedy nejstaršího dochovaného opisu, jehož editorem je Michal Hořejší.²⁰³

Kvůli výkladu Rosových snů jsem nahlédla také do edice snáře, který je obsažen v rukopisu z období 1415–1427 sestaveném Křížem z Telče. Vzhledem k tomu, že Kříž samotný text neopsal, musel ho nepochybně číst, když zmíněný rukopis uspořádal z různých, původně nezávislých částí. Tímto textem je opis *Somniale Danielis*, jenž náleží ke zmíněným jednoduchým snářům. Původ tohoto díla sahá až do 4. století, kdy ho napsal neznámý autor v Řecku. První latinský překlad byl proveden patrně již v 7. století, ale nejstarší dochovaný fragment se nachází v rukopisu z 9. století. Text byl velice oblíbený, neboť byl mnohokrát opisován a i přeložen do vernakulárních jazyků. Ve zmíněném rukopisu je tento opis nejdelší dochovanou bohemikální verzí, ve které se kromě výkladu snů nachází rovněž krátký prolog líčící skutky proroka Daniela, po kterém následuje kalendář, tj. lunárium. V tomto snáři

¹⁹⁷ M. NODL, *Sny českého středověku a sen Karla IV.*, in: T. Borovský – R. Nokkala Miltová a kol., *Sny mezi obrazem a textem*, s. 30.

¹⁹⁸ Michal HOŘEJŠÍ, *Staročeské rukopisy snáře Vavřince z Březové*, in: T. Borovský – R. Nokkala Miltová a kol., *Sny mezi obrazem a textem*, s. 53.

¹⁹⁹ M. NODL, *Sny českého středověku a sen Karla IV.*, in: T. Borovský – R. Nokkala Miltová a kol., *Sny mezi obrazem a textem*, s. 30.

²⁰⁰ Čeněk ZÍBRT, *Vavřince z Březové Snář velmi pěkný*, Praha 1908, s. 4.

²⁰¹ M. HOŘEJŠÍ, *Staročeské rukopisy snáře Vavřince z Březové*, in: T. Borovský – R. Nokkala Miltová a kol., *Sny mezi obrazem a textem*, s. 55–56.

²⁰² Č. ZÍBRT, *Vavřince z Březové Snář velmi pěkný*, Praha 1908.

²⁰³ [Snář Vavřince z Březové, mikulovský rukopis], folio 1. *Vokabulář webový* [online]. Copyright © 2006 [cit. 26.04.2023]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicni/edice/29d51acd-9825-474b-98b2-c300c7f82d01/plny-text/s-apatem/folio/1r#>

řazeném abecedně je interpretace snů velmi stručná oproti mnohem obsáhlejšími výkladům ve Vavřincově snáři.²⁰⁴

Rosa si zapisoval do svých rukopisů události ze svého života, jak jsem již uvedla v předchozí kapitole. Menčík v jeho rukopisech našel celkem devět snů, které zakomponoval do své edice. V ní se dva sny nacházejí v poznámce pod čarou. Zřejmě z toho důvodu, aby nenarušovaly chod Rosova vyprávění. Zbýlých sedm snů, jež spadají do 1. týdne ledna roku 1550 za jeho farářování v Českém Dubu, je součástí samotného příběhu. Nutno podotknout, že Menčík sny seřadil chronologicky k událostem jeho života. Menčíkovu dataci snů jsem ověřovala a až na níže uvedený sen odpovídá, převody datací jsou správné.

Rosa si pouze zaznamenal obsahy snů, nikoli jejich výklady. Přesto jsem se pokusila hledat interpretace v obou výše uvedených snářích, abych naznačila, k jakým úvahám mohly zapsané sny Rosu vést.

Rosovi se zdál sen z pátku na sobotu po svatém Bartoloměji, tedy z 25. na 26. srpna, kdy pobýval na faře ve Vlašimi. Menčík uvádí, že by se mělo jednat o rok 1541,²⁰⁵ ale dle mého názoru by to měl být spíše rok 1542, kdy 24. srpna vychází na čtvrtek. Rosa píše, že měl tento sen po 12. neděli, patrně tedy po 12. neděli od Letnic. Pokud by to bylo v roce 1542, tak Letnice připadly na 28. května. Dále nás Rosa informuje, že se mu zdál po šesté hodině, což by mělo být před jednou hodinou ranní.²⁰⁶ Ve svém spánku hovořil s Janem Husem o jeho spisech. Byli v malé vsi u Rosy doma. Dle Rosova popisu vypadal Hus takto: „*veliký plášť, v černé sukni nevelmi s porostlú bradú*“.²⁰⁷ Když si Hus upravoval sukni, Rosa si všiml, že „*neměl košile dobré, ale hadrovaté*“,²⁰⁸ a tak mu dal svoji. Pak se Hus setkal s dalšími čtyřmi univerzitními mistry, z nichž jeden měl dlouhé kadeřavé vlasy²⁰⁹ (viz přílohu 9.8.1.). Ve výše zmíněných snářích jsem se pokusila nalézt výklady pro motivy černého roucha, košile a mrtvého. Ovšem ne všechny výklady se dají aplikovat na Rosovy sny. Například ve Vavřincově snáři se dočteme o černém rouchu, že „*má-li někdo obyčej užívati, ve snách vidí se v něm, radost ho potká*“.²¹⁰ Vztahuje se to tedy ke spící osobě, jenomže Rosa neviděl sám sebe v rouchu. Úspěšnější interpretaci nacházíme pro košili a zesnulého. Pokud dá snící nové roucho mrtvému, upadne

²⁰⁴ Martin ROČEK, Výklad snů, in: Lucie Doležalová – Magda Králová edd., *Opuscula: neznámá dílka z rukopisů Kříže z Telče*, Dolní Břežany 2022, s. 277–283.

²⁰⁵ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 25.

²⁰⁶ Marie BLÁHOVÁ, *Historická chronologie*, Praha 2001, s. 498–499.

²⁰⁷ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 25.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 25.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 25.

²¹⁰ Č. ZÍBRT, *Vavřince z Březové Snář*, s. 113.

v těžkou nemoc a ani lékaři mu již nepomohou. Jestli někdo oblékne mrtvého do svého roucha, ten brzy zemře. Jestliže spící dá mrtvému košili, zemře jeho dcera.²¹¹ Takováto vysvětlení nám nabízí Vavřincův snář. Výklad týkající se smrti dcery se Rosy jistě netýkal, protože co je mi známo, žádné vlastní děti neměl. Jako kněz je ani nemohl mít, i když v jeho době víme o několika případech, kdy utrakvističtí kněží žili jako ostatní lidé se svou ženou a společnými dětmi.²¹² V opisu *Somniale* u Kříže z Telče darování košile znamená ztrátu něčeho.²¹³ Oblékat zemřelého tedy nevěští nic dobrého, zato hovořit s ním považují oba snáře jako zvěst pro učinění něčeho dobrého v křesťanské víře²¹⁴ či pro dobrý zisk.²¹⁵

Samozřejmě to jsou pouze interpretace častých motivů, které se nacházejí ve snářích, a nemusí to nutně znamenat, že je Rosa takto vnímal. Třeba se ani do žádného snáře neřval. Ovšem nějakou hodnotu snům přisuzovat musel, když se rozhodl si je zapsat. Bohužel jeho záznamy nám nedovolují poznat, jak velkou důležitost jim mohl přikládat či jestli jim vůbec věřil. V případě výše představeného snu se nabízí spíše logičtější vysvětlení, než rozklad na jednotlivé motivy v něm. Dle mého názoru není příliš překvapivé, že se Rosovi ve snu zjevil právě Jan Hus, se kterým rozebíral jeho spisy. Nepochybně Husova díla znal, když ve svých rukopisech měl opisy některých jeho prací, z nichž nemnohé obsahují i glosy, jež jsou důkazem Rosova pročítání (viz předchozí kapitolu). Zajisté jako utrakvistický kněz byl obeznámen s Husovým učením, nad kterým mohl přemýšlet a klást si nějaké otázky, jež právě ve snu mohl analyzovat. S kým jiným rozjímat nad otázkami týkajícími se víry než se svým mentorem? Nicméně zachycený sen nám také podává obraz toho, jak si Rosa představoval Jana Husa. Vzhledem k tomu, že Rosa nejspíše vyrůstal v Chrudimi, jak na to poukazuje i jeho přídomek, jistě znal Husovo vyobrazení z chrudimské predely, kde je Hus zobrazen v mešním kontextu. Vystupuje na ní s atributem kalicha.²¹⁶ Nicméně nakolik Rosa znal Husovu podobu z dobových tisků, nám zůstává nezodpovězeno. Mezi jeho rukopisy se žádné tisky nenacházejí. Norimberský malíř Erhard Schön zpodobnil Husa jako učence s biretem a kožešinou podšitým pláštěm, vousatou tváří a dlouhým knírem, bradou stočenou a výrazným nosem. Schönův typ

²¹¹ Tamtéž, s. 59.

²¹² Z. WINTER, *Život církevní v Čechách: kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století*, s. 571, 620, 632.

²¹³ M. ROČEK, Výklad snů, in: L. Doležalová – M. Králová edd., *Opuscula*, s. 299.

²¹⁴ Č. ZÍBRT, *Vavřince z Březové Snář*, s. 58.

²¹⁵ M. ROČEK, Výklad snů, in: L. Doležalová – M. Králová edd., *Opuscula*, s. 293.

²¹⁶ Ota HALAMA, *Svatý Jan Hus. Stručný přehled projevů domácí úcty k českému mučedníku v letech 1415–1620*, Praha 2015, s. 43–44.

Husa byl pak využíván řadou německých umělců. Tento obraz také pronikl do českého prostředí. Narazíme na něj například v tisku pražského tiskaře Pavla Severina.²¹⁷

Ve středu 1. ledna 1550 zřejmě po třetí hodině ráno se Rosa ve svém snu viděl ve velikém pražském kostele, který se opravoval. Sloužil mši a literáti zpívali. Pak měl zpěvavým hlasem přečíst epištoly, ale nemohl. Nedokázal ani dokončit mši.²¹⁸ Podle Vavřincova snáře pokud někdo začal hlasitě zpívat, ale v tom se jeho hlas změnil tak, že zmlkl a nelibě zpíval, bude jeho život smutný a bolestný. Jestli prostý člověk uzří takovou změnu hlasu, „*nějaké ho potká neštěstí aneb bude od svého protivníka přemožen.*“²¹⁹ Jestliže spící upozoruje, že mu „*někdo přetl krk anebo že ho něco v krku ukouslo*“, jeho pán bude mít bol nebo upadne v těžkou nemoc²²⁰ (viz přílohu 9.8.2.). V *Somniale* u Kříže z Telče se modlení vykládá jako radost, příchod dobrých či šťastných časů.²²¹ Obě příručky se rozcházejí v interpretaci kostela. V *Somniale* spatřit kostel znamená úzkost,²²² zato u Vavřince se pod heslem stavění kostela dočteme, že pokud to uvidí prostý člověk, zbohatne věnem své ženy.²²³

Opět je otázkou, nakolik můžeme takový výklad snu brát vážně. Rosa jako kněz sloužil mše pravidelně a do kostela chodil neustále. Byla to jeho denní rutina. Stává se, že pokud má člověk z něčeho strach, promítne se mu to i ve snu. Zřejmě měl Rosa strach, že se při mši příštího dne zadrhne. Z Menčíkovy edice víme, že na nový rok sloužil v kostele v Českém Dubu mši, na kterou dorazil i zdejší hejtman²²⁴ Václav Svatkovský z Dobrohoště.²²⁵ Rosa tedy mohl mít trému. Snad každému z nás se někdy zdálo, že nestihne přijít někam včas, neuspěje u zkoušek nebo selže u pohovoru. Naše obavy nás neopustí, když se ubereme ke spánku, naopak nás ještě straší. Platí to jak pro nás dnes, tak pro Rosu tehdy.

Ve čtvrtek 2. ledna 1550 se Rosovi zjevilo ve snu, že se nachází ve vsi v malých chaloupkách, které jsou pokryté doškami. Náhle se ocitl v Praze mezi Pražany²²⁶ (viz přílohu 9.8.3.). Pokoušela jsem se objevit interpretaci pro motiv vesnice, chaloupky nebo došek. Žel

²¹⁷ Tamtéž, s. 48–50.

²¹⁸ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 52.

²¹⁹ Č. ZÍBRT, *Vavřince z Březové Snář*, s. 28.

²²⁰ Tamtéž, s. 28.

²²¹ M. ROČEK, Výklad snů, in: L. Doležalová – M. Králová edd., *Opuscula*, s. 299, 307.

²²² Tamtéž, s. 291.

²²³ Č. ZÍBRT, *Vavřince z Březové Snář*, s. 20.

²²⁴ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 52.

²²⁵ LEGNER, Zdeněk, *Gruntovní kniha vesnic dubského panství 1536–1567 (1589)*, Hradec Králové, 2022 [online]. [cit. 2023-05-18]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/hidc7s/>, diplomová práce, Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta, vedoucí práce doc. PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D. s. 18.

²²⁶ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 52.

marně. Patrně se nepovažovaly za zvěst něčeho dobrého nebo špatného, proto se ani do snářů nedostaly.

V pátek 3. ledna 1550 Rosa ve svém snu šel k radnici Nového Města pražského. Kráčel širokou ulicí, když spatřil u masných krámů širokou a hlubokou studni. Všiml si, že u ní leží ženské hedvábné roucho. To zřejmě zvedl a zpozoroval další šátky a uzlík, ve kterém bylo utopené dítě. Poté o tom těžce hovořil s novoměstskými radními²²⁷ (viz přílohu 9.8.4.). U Vavřince se dočteme, že pokud někdo vidí mrtvé dítě, „*mátě jeho potratí vieru, ale zbohatie*“.²²⁸ V redakci snáře vypustil Hájek to zbohatnutí.²²⁹ Dále ve Vavřincově snáři je napsáno, že ten, kdo nalezne hedvábné mnohých barev až na žlutou, bude mít různé zboží. Žluté hedvábné totiž znamená nejen zboží, ale i nemoc.²³⁰ V opisu *Somniale* jít širokou cestou značí podvod²³¹ a spatřit ve snu mrtvého znamená radost.²³²

Na první pohled můžeme takový sen považovat za noční můru. Ale bližší pozorování nás může zavést k myšlence, že některé nemanželské děti mohly být takto nemilosrdně usmrčeny. Zvláště pokud jejich matka nebyla vdaná. Rosovi se tedy zdálo něco, co mohl někde zaslechnout nebo zkrátka přemýšlel nad dětmi, kterým byl takto neboze ukončen jejich kratičký život. Když Rosa píše o povodních na Rakovnicku roku 1546, zmiňuje, že zahynulo několik zvířat a lidí. U Prahy vylovili košík, ve kterém bylo živé dítě. U Karlových lázní na Starém Městě narazili na košík nesoucí mrtvé dítě.²³³ I takové smutné a pochmurné věci z běžného života se člověku mohou zjevit ve snu.

V sobotu 4. ledna 1550 Rosa snil o tom, že je v Praze na veselce svého bratra Petra Žíly, který byl již 30 let po smrti. Petr se ženil s „*nějakú znamenitú suchú ženú*“.²³⁴ Povíдали o ní všelijaké špatnosti. Rosa dostal mnoho koláčů, což bylo podle něj zvykem. Pak ještě dostal dlouhé housky a největší houska měla vrchní kůru oblámanou. Na svatbě jedli a pili²³⁵ (viz přílohu 9.8.5.). Ve snáři u Kříže z Telče sedět nebo jíst u stolu znamená zisk.²³⁶ Ve Vavřincově

²²⁷ Tamtéž, s. 52–53.

²²⁸ [Snář Vavřince z Březové, mikulovský rukopis], folio 83v. *Vokabulář webový* [online]. Copyright © 2006 [cit. 06.05.2023]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicni/edice/29d51acd-9825-474b-98b2-c300c7f82d01/plny-text/s-apatem/folio/83v>

²²⁹ Č. ZÍBRT, *Vavřince z Březové Snář*, s. 58.

²³⁰ Snář Vavřince z Březové, mikulovský rukopis], folio 134v. *Vokabulář webový* [online]. Copyright © 2006 [cit. 06.05.2023]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicni/edice/29d51acd-9825-474b-98b2-c300c7f82d01/plny-text/s-apatem/folio/134v>

²³¹ M. ROČEK, Výklad snů, in: L. Doležalová – M. Králová edd., *Opuscula*, s. 313.

²³² Tamtéž, s. 305.

²³³ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 31.

²³⁴ Tamtéž, s. 53.

²³⁵ Tamtéž, s. 53.

²³⁶ M. ROČEK, Výklad snů, in: L. Doležalová – M. Králová edd., *Opuscula*, s. 289.

snáři jíst koláče předznamenává, že snící dosáhne toho, čeho žádal. Také mu přibude statek podle způsobu jedení a chuti koláčů. Pokud je sám nejí, ale rozdává je, ti lidé budou svědci toho, co dobrého on sám způsobí. Pakliže by koláče dal neznámým, jeho statek obdrží nepřítel.²³⁷ Hájkova redakce se rozchází s mikulovským rukopisem v interpretaci pití. U prvně zmiňovaného pokud někdo pije nápoj, který žádal, povedou se mu věci dle jeho vůle. Jestliže se napil nápoje, o který nepožádal, zmenší se jeho majetek a měl by se obávat, aby nepřišel o svůj úřad.²³⁸ U druhého značí studené pití to, že dotyčný bude ochuzen od toho, kdo mu víno dal. Pokud by víno bylo horké, dostane nepříjemnou odpověď od toho, kdo mu víno podal.²³⁹ Dále v Hájkově verzi se dočteme, že pokud se někdo opil, bude ve svém úřadu povýšen podle toho, jak moc se zpil. Jestliže někdo vypil mnoho jakéhokoli nápoje a z toho měl „*chvístačku*“, ten nadarmo ztratí svůj statek. Pokud spící pil něco jiného místo vína, bude mít úřad bez užitku.²⁴⁰ Svatba ve Vavřincově snáři značí radost podle způsobu a krásy nevěsty. Spící dosáhne zboží podle její líbeznosti. Pokud by nevěsta byla ošklivá a stará, na snícího případně starost a zármutek podle její škaredosti. Jestliže by žena nebo manželka byla nevzhledná a nemilá, nemocný člověk bude svého neduhu zbaven.²⁴¹

Je možné, že před usnutím Rosa myslel na svého bratra, který již dávno zesnul. Mimo tento sen se Rosa o bratrovi nezmiňuje, ani nic dalšího k němu neprozrazuje. Nebýt tedy tohoto snění, ani bychom nevěděli, že měl Rosa sourozence. Dále nám sen poskytuje možnost nahlédnout do tehdejších obyčejů. Například že na svatbě se dávají koláče. Zajímavé jsou ty dlouhé housky, což by mohly být dnešní vecky, pletence nebo něco na způsob slané vánočky. V tomto případě je zřejmé, že se takové tradice vůbec nezměnily. I dnes k svatbám patří rozdávání koláčů svatebčanům a hostiny, na kterých se zkonsumuje mnoho jídla a pití.

5. ledna 1550 v neděli se Rosovi zjevil ve snu šedivý muž, který vypadal jako kněz Duchek starý z „*Michalovic*“. Spolu snědli hrdličku²⁴² (viz přílohu 9.8.6.). V *Somniale* Kříže

²³⁷ Č. ZÍBRT, *Vavřince z Březové Snář*, s. 135.

²³⁸ Tamtéž, s. 101–102.

²³⁹ [Snář Vavřince z Březové, mikulovský rukopis], folio 122v. Vokabulář webový [online]. Copyright © 2006 [cit. 09.05.2023]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicni/edice/29d51acd-9825-474b-98b2-c300c7f82d01/plny-text/s-apatem/folio/122v>; [Snář Vavřince z Březové, mikulovský rukopis], folio 123v. *Vokabulář webový* [online]. Copyright © 2006 [cit. 09.05.2023]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicni/edice/29d51acd-9825-474b-98b2-c300c7f82d01/plny-text/s-apatem/folio/123v>

²⁴⁰ Č. ZÍBRT, *Vavřince z Březové Snář*, s. 101–102.

²⁴¹ Tamtéž, s. 52.

²⁴² F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 53.

z Telče pro tento sen žádný výklad není. Ve Vavřincově snáři pokud někdo jedl ve spánku ptáky, získá statek podle chuti těch ptáků.²⁴³

V edici vystupuje Duchek z „*Míchalovic*“ pouze jednou a to právě ve výše uvedeném snu. Rosa píše, že když farářoval roku 1557 ve Zlatníkách, byl na faře v Dolních Jirčanech kněz Duchek.²⁴⁴ Od Menčíka a z edice *Jednání a dopisy konzistoře* víme, že Duchek byl zdejší farářem roku 1548 a ještě v roce 1562.²⁴⁵ Je tedy možné, že by se mohlo jednat o muže, který se Rosovi zjevil ve snu, protože v roce 1548 byl Rosa farářem ve Zlatníkách. Ovšem potvrdit to, že se jedná o tutéž osobu, bohužel nelze. Přídomek z „*Míchalovic*“ se v *Jednání a dopisech* nenachází, ani v Menčíkově edici se nikde jinde než v tomto snu neobjevuje.

V pondělí na Tři Krále, tedy 6. ledna, roku 1550 se Rosovi zdálo, že „*bylo vína, a vše jako v Praze*“²⁴⁶ (viz přílohu 9.8.7.). Otázkou je, zda se mu zdálo o vinicích nebo o nápoji. V *Somniale* vidět mnoho vinné révy předznamenává radost.²⁴⁷ Dle Vavřincova snáře, pokud spící pije víno naředěné vodou, získá zboží²⁴⁸ i knížectví.²⁴⁹ Jestli pil silné víno, z něhož se opil, nabude úřadu, skrze který dosáhne „*zlata nepravostí*“.²⁵⁰ Pil-li „*vino zoctilé*“, potká ho strádání a zármutek. Pakli by pil víno z ovoce, bude vládnout neúčinně.²⁵¹ Jestliže pije chutné a čisté víno, dosáhne bez práce zboží a statku nebo významného úřadu.²⁵² V případě, že pije sladký mošt, získá peníze skrze ženy. Pakli se zpije tak, že s někým známým kvůli tomu přijde do sporu, bude se s ním soudit²⁵³ o peníze a zisky.²⁵⁴ Pokud by to byl někdo neznámý, bude se o totéž dohadovat s nepřítelem.²⁵⁵ V Hájkově redakci to znamená, že spící bude mít nepřítele v brzké době.²⁵⁶ Jestli někdo pil víno z čisté průhledné sklenice a opil by se tolik, že by se

²⁴³ Č. ZÍBRT, *Vavřince z Březové Snář*, s. 162.

²⁴⁴ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 61.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 61; Klement BOROVIČ, *Jednání a dopisy konzistoře katolické i utrakvistické, I.*, Praha 1869, s. 217, 386.

²⁴⁶ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 53.

²⁴⁷ M. ROČEK, Výklad snů, in: L. Doležalová – M. Králová edd., *Opuscula*, s. 313.

²⁴⁸ Č. ZÍBRT, *Vavřince z Březové Snář*, s. 100.

²⁴⁹ [Snář Vavřince z Březové, mikulovský rukopis], folio 122r. *Vokabulář webový* [online]. Copyright © 2006 [cit. 16.05.2023]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicni/edice/29d51acd-9825-474b-98b2-c300c7f82d01/plny-text/s-apatem/folio/122r>

²⁵⁰ Tamtéž.

²⁵¹ [Snář Vavřince z Březové, mikulovský rukopis], folio 123r. *Vokabulář webový* [online]. Copyright © 2006 [cit. 17.05.2023]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicni/edice/29d51acd-9825-474b-98b2-c300c7f82d01/plny-text/s-apatem/folio/123r>

²⁵² Č. ZÍBRT, *Vavřince z Březové Snář*, s. 100.

²⁵³ Tamtéž, s. 100–101.

²⁵⁴ [Snář Vavřince z Březové, mikulovský rukopis], folio 122r. *Vokabulář webový* [online]. Copyright © 2006 [cit. 17.05.2023]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicni/edice/29d51acd-9825-474b-98b2-c300c7f82d01/plny-text/s-apatem/folio/122r>

²⁵⁵ Tamtéž.

²⁵⁶ Č. ZÍBRT, *Vavřince z Březové Snář*, s. 100–101.

s někým hádal, bude ta hádka kvůli ženě. Pil-li by snící čisté víno sám a bez toho, aby se opil, bude mu svěřen důležitý úřad.²⁵⁷ Pokud by „*v lisu tlače hrozny*“ i pije čisté víno, bude sloužit knížeti, který mu přidělí význačný úřad.²⁵⁸ Pakli spící viděl, jak „*řeka vinná teče*“ a napil se z ní, bude vládnout a stane se význačným.²⁵⁹ Také může nabýt knížectví a stát se nepřemožitelným.²⁶⁰ Jestliže vyteklo víno ze sudu, dojde v tom domě ke sporu. Pokud se v někom „*pítí vína zadrželo*“, tak až by se mu břicho nadmulo, přijde ke statku.²⁶¹ Jestliže někdo spatřil ve snu vinici s visícími hrozny, brzy zbohatne. Pakli byla bez hroznů, může dosáhnout zboží, ale ne bez námahy. Sbírá-li zralé hrozny, nalezne peníze. Pokud nezralé, narazí na zármutek podle množství hroznů.²⁶² Jestli v době vinobraní snící sklízí černé hrozny, značí to smutek a vězení. Jedná-li se o hrozny bílé, znamená to také smutek, ale ne tak veliký. Pakli se mu to zdálo v období, kdy vinobraní není, černé hrozny ohlašují zisk a bílé ještě větší prospěch.²⁶³ Jestliže někdo sbíral hrozny na své vinici, aby pak z nich pil víno, ale nenapil by se ho, jeho snahy o zisk zboží nebo úřadu se nevydaří.²⁶⁴ Pokud by někdo uzřel svou vinici bez plodů, vezme si neplodnou ženu. Pakliže manželku již má, bude neplodná.²⁶⁵ Zdálo-li se někomu, že vykopal svou vinici, „*bude zbaven ženy skrze smrt s žalostí*“. Pokud tak učinil s cizí, dojde k prozrazení jeho cizoložství a utrpí.²⁶⁶

Nelze zcela poznat, zda se Rosovi zdálo o víně jako o nápoji nebo o hroznech či vinicích. Patrně se mu spíše zjevil tekutý mok. Všech šest výše uvedených snů spojuje motiv Prahy. V tu dobu, kdy se mu zdály, pobýval na faře v Českém Dubu, kam ho poslal administrátor dolní konzistoře Jan Mystopol. Rosa píše, že na té faře byla „*živnost knězi špatná*“, protože se vším, co měli užívat kněží, hospodařili páni, měšťané a osadníci. Byli ke kněžím lakomí. Situace se zlepšila poté, co Ferdinand I. svěřil Dub muži, jehož se mi nepodařilo identifikovat. Dle Rosy

²⁵⁷ Tamtéž, s. 100–101.

²⁵⁸ [Snář Vavřince z Březové, mikulovský rukopis], folio 122r. Vokabulář webový [online]. Copyright © 2006 [cit. 17.05.2023]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicni/edice/29d51acd-9825-474b-98b2-c300c7f82d01/plny-text/s-apatem/folio/122r>

²⁵⁹ Č. ZÍBRT, *Vavřince z Březové Snář*, s. 101.

²⁶⁰ [Snář Vavřince z Březové, mikulovský rukopis], folio 122r. Vokabulář webový [online]. Copyright © 2006 [cit. 17.05.2023]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicni/edice/29d51acd-9825-474b-98b2-c300c7f82d01/plny-text/s-apatem/folio/122r>

²⁶¹ Č. ZÍBRT, *Vavřince z Březové Snář*, s. 102.

²⁶² Tamtéž, s. 77.

²⁶³ Tamtéž, s. 103–104.

²⁶⁴ [Snář Vavřince z Březové, mikulovský rukopis], folio 126r. Vokabulář webový [online]. Copyright © 2006 [cit. 17.05.2023]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicni/edice/29d51acd-9825-474b-98b2-c300c7f82d01/plny-text/s-apatem/folio/126r>

²⁶⁵ Č. ZÍBRT, *Vavřince z Březové Snář*, s. 104.

²⁶⁶ [Snář Vavřince z Březové, mikulovský rukopis], folio 126r. *Vokabulář webový* [online]. Copyright © 2006 [cit. 17.05.2023]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicni/edice/29d51acd-9825-474b-98b2-c300c7f82d01/plny-text/s-apatem/folio/126r>

„Bahno slul muož hrubý“, který se zabil na hradě Zvířetice v roce 1550.²⁶⁷ Přestože se podmínky zdejších kněží částečně napravily, patrně to nebylo natolik, aby Rosa nestrádal. Jak je vidno z jeho snů, rád vzpomínal na své pobyty v Praze, kde měl jistě všeho dostatek. Podrobně o svých dřívějších pražských pobytech nepíše, kromě jeho příhod z 20. let 16. století, kdy byl kaplanem nejprve u sv. Jiljí a poté u sv. Martina. Zato mladší záznamy, tedy po českodubském farářování, podávají zajímavé svědectví. Když byl v lednu 1557 u dvorského maršálka Ladislava Popela z Lobkovic, setrval v Praze šest dní. Ubytoval se u nějakého „*Němečka Pavlusa*“ na Příkopech nedaleko domu U černé růže na Novém Městě pražském. Takto hodnotí zřejmě své ubytování: „*Byla dobrá hospoda, co by kakal.*“²⁶⁸ Do hlavního města Českého království se Rosa za svůj život vypravil mnohokrát. Ať již kvůli kněžským povinnostem nebo pouze za svými známými. Proto se mu Praha mohla zjevovat ve snech za jeho farářování v Českém Dubu. Bylo to v podstatě nejdále od hlavního centra dění, kde kdy byl. Patrně byl smutný z toho, že je tak daleko od Prahy. Jeho sny nás informují rovněž o tom, že velká veselí s vínem a hostinou prožíval většinou v tomto městě, nikoli v některých menších městech či vískách.

Na svátek svaté Doroty, tedy 6. února, se Rosovi snilo o tom, jak ve stoje kázal před nějakými pány. Jedni stáli před ním, druzí na pavlačích. Když Rosa hovořil o trestání, zřejmě namířeném proti pánům, jeden z nich „*vyskočiv chtěl probosti mečem v jícen*“²⁶⁹ (viz přílohu 9.8.8.). Ve Vavřincově snáři, pokud je kdo od někoho znamenitého raněn mečem, přijme od něho dobrodiní. Jestliže by ho ranil někdo neznámý, smíří se s nepřítelem.²⁷⁰ Hájek výklad rozšířil ještě o to, že pokud by někdo z prostých lidí uzřel, jak je jeho hrdlo čímkoli probodnuto, nabyde zboží, avšak s velikým trápením. Pakliže se někomu zdálo, že „*hrdlo jeho někdo mu přeřal neb nařal mečem, neb čímkoli*“,²⁷¹ ten někomu odejme statek významný a obzvlášť, tekla-li krev z té rány. Jestli se neobjevila krev, vezme od někoho dobrodiní, ale menší podle způsobu vytékání krve a velikosti rány.²⁷² Ve snáři u Kříže z Telče být zasažen mečem znamená starost. Být ohrožován mečem předpovídá pád či úpadek. Zvednutí hlavy ve stoje ukazuje na osvobození ze všeho nebezpečí.²⁷³ Jak vidno výklad v opise *Somniale* je oproti Vavřincově interpretaci poněkud zápornější.

²⁶⁷ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 57.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 59.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 54–55.

²⁷⁰ Č. ZÍBRT, *Vavřince z Březové Snář*, s. 46.

²⁷¹ Tamtéž, s. 35.

²⁷² Tamtéž, s. 35.

²⁷³ M. ROČEK, Výklad snů, in: L. Doležalová – M. Králová edd., *Opuscula*, s. 289, 295, 301.

Dle Rosovy zmínky, která následuje bezprostředně za výše rozebíraným snem, že se 4. února 1550 před svatou Dorotou v Českém Dubu vdaly dvě dívky, je pravděpodobné, že se mu sen zdál v tom stejném roce, tedy v roce 1550. Rosa si poznamenal jednu příhodu, která se mu stala za jeho farářování ve Vlašimi v letech 1540–1543. Vedl rozhovor se zemanem Mazancem a v něčem se spolu neshodli. Poté zamířil Rosa ke své faře, když v tom ho pachole varovalo, že za ním běží Mazanec. Rosa se ohlédl a spatřil zemana s vytaseným mečem. Naštěstí pro Rosu panští služebníci zadrželi Mazance dříve, než mu stihl jakkoli ublížit.²⁷⁴ Nejspíše se jednalo o Bohuslava Mazance z Frymburka, který byl písařem menších desek zemských a v 50. letech 16. století byl spolu se svou rodinou povýšen mezi erbovní měšťany. V roce 1561 postoupil do rytířského stavu.²⁷⁵ Tato historika spolu s výše uvedeným snem prozrazuje, že nesouhlasit v něčem s jakýmkoli pánem stačilo k tomu, aby vytáhl svůj meč a potrestal toho, kdo si dovoluje cokoli namítat. Jistě si pánové tímto způsobem bránili svou čest. Zřejmě brali jakýkoli náznak odporu za troufalost. Jenže tasit meč pokaždé, když je někdo vůči němu v opozici, je spíše důkazem horkokrevnosti a nepřijetí kritiky. Nepochybně to také může ukazovat na neúctu ke kněžím, kterou projevovali nižší šlechtici, a tím pádem to může nasvědčovat i možnému chování patronů kostelů k jejich farářům. Každopádně se nejednalo o něco mimořádného, ba naopak spíše to bylo běžné. Do Rosova snu se tedy opět promítlo něco z jeho každodennosti. Ať již se jednalo o jeho přímou zkušenost nebo jen o událost z jeho okolí nebo doslechu.

Za farářování v Nových Benátkách se Rosovi zdál sen z 22. na 23. srpna, tedy z úterý na středu, roku 1553. Zdejší soused Sovinský přinesl na faru 3 libry vosku a při stole ve světnici je dával Rosově kuchařce. Pak se 1 libra změnila ve velmi krásný kostelní ubrus, 2. libra v bochník rezného čistého chleba a 3. libra zůstala beze změny²⁷⁶ (viz přílohu 9.8.9.). Ve Vavřincově snáři jíst chléb rezný naznačuje snícímu, že nalezne pozemské zboží, ze kterého se bude radovat dle chuti toho chlebu. Pokud by byl chléb velmi měkký nebo horký, má se dotýčný bát, aby pro přílišné chvátání ke zboží nebyl mučen. Jestliže by ten chléb byl na drobno nakrájený a mlékem či něčím jiným politý, spící dojde snáze ke statku.²⁷⁷ Ve snáři u Kříže z Telče vidět vosk znamená radost a spatřit kuchařku věští nemoc.²⁷⁸

²⁷⁴ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 25.

²⁷⁵ Jan HALADA, *Lexikon české šlechty III. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1994, s. 113–114.

²⁷⁶ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 58.

²⁷⁷ Č. ZÍBRT, *Vavřince z Březové Snář*, s. 132.

²⁷⁸ M. ROČEK, Výklad snů, in: L. Doležalová – M. Králová edd., *Opuscula*, s. 295, 297.

Vosk se nezřídka odevzdával jako úrok za vypůjčené peníze nebo dobytek z farního či zádušního hospodářství.²⁷⁹ Pokud Sovinský přinesl takovou platbu Rosovi, mohl Rosa přemýšlet nad tím, co za zpeněžený vosk pořídí. Například zda koupí kostelní ubrus nebo chléb. Ovšem to je pouze naše úvaha nepodložená informacemi o hospodářství benátské fary, jelikož o tom Rosa nezanechal žádnou zprávu. O sousedovi Sovinském se nikde jinde Rosa nezmiňuje, není tedy jasné, o koho se může jednat. Na faře v Nových Benátkách byli přítomni také členové Jednoty bratrské. „*Den po dni od nich rauháni*“ Rosa musel snášet.²⁸⁰ Sovinský tedy mohl patřit k nim, i když se domnívám, že pokud by tomu tak bylo, Rosa by si u něho jistě neodpustil nějakou poznámku o „*pikartech*“. Co se týče kuchařky, tu Rosa potkával každý den, jelikož patřila k jeho čeledi. Není tedy nijak překvapivé, že ji ve snu spatřil. Samozřejmě takový sen nemůže být považován za doklad Rosovy pověřivosti. Ve snu se zkrátka může přihodit cokoli, co nemusí mít logické vysvětlení. Pokud byl někdo opravdu pověřivý, byla to právě kuchařka. U jedné ze svých kuchařek, kterou měl za svého farářování v Lazišti, si poznamenal, co mu vyprávěla. Tvrdila, že za jejího mládí v Prachaticích „*slepice, když kuchaná byla, měla v sobě dítě*“. Také mu pověděla, že v jedné vsi nedaleko Bavorova jakási žena porodila nějakou „*mrzkú*“ věc, která měla šest nohou. Jakmile z té ženy ta věc vypadla, běžela pod lavici.²⁸¹ Dle způsobu zápisu soudím, že jejímu povídání nevěřil. Pouze si to zapsal, ani to nijak nekomentoval.

Středověkému člověku se zdály poměrně často sny se zvířecími motivy. Zvířecí symbolika pronikala patrně do všech oblastí středověké literární tvorby. Objevovala se v textech zábavných i teologických, lidovém přísloví a různých oblastech vědy, obzvláště v lékařství.²⁸² Proto je celkem s podivem, že v žádném z výše uvedených Rosových snů se neobjevuje zvíře.

Rosa si bezesporu zaznamenal více svých snů. Dle katalogu Schwarzenberga se jeden nachází v cod. 4332, který Menčík neuvádí. Problémem katalogu je, že autor blíže nepíše, o čem sen pojednává. Proto jsem velmi ocenila ochotu kolegy Davida Trojanu, který mi nafotil část tohoto rukopisu ve Vídni.²⁸³ Díky tomu mohu doplnit Menčíkův devítičlenný seznam Rosových snů o další. Pokud bychom tedy pátrali po zvířecím motivu, alespoň v některém snu

²⁷⁹ Z. WINTER, *Život církevní v Čechách*, s. 533; k záduší Blanka ZILYNSKÁ, *Záduší*, in: Ivan Hlaváček – Jan Hrdina a spol., *Facta Probat Homines: sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové*, Praha 1998, s. 535–548.

²⁸⁰ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 58.

²⁸¹ Tamtéž, s. 14.

²⁸² Tomáš BOROVSÝ, *Zvíře a sen / Zvířecí symbolika ve snáři Vavřince z Březové*, in: T. Borovský – R. Nokkala Miltová a kol., *Sny mezi obrazem a textem*, s. 41.

²⁸³ Kolegovi Davidu Trojanovi ještě jednou velmi děkuji za poskytnuté fotografie některých Rosových kodexů.

Václava Rosy, setkáme se v tomto případě s úspěchem. Sen zachycený zmíněným rukopisem se Rosovi zdál kolem čtvrté hodiny ranní pravděpodobně začátkem srpna roku 1536 během jeho prvního farářování v Hořepníku. Rosovi se zjevili dva velicí volové, jeden černý a druhý červený. Ten černý k Rosovi běžel. Rosa padnul před ním, aby zabránil potrkání. Oním padnutím před vola se patrně běžně předcházelo potrkání. Opět se tedy Rosovi ve spánku objevilo něco z jeho běžného života. Oba volové se oddali krásnému zpěvu. Červený zpíval vysokým hlasem, černý zpíval hluboce – basem (viz přílohu 9.8.10.). Ve Vavřincově snáři vidět vola, hlavně černého, předznamenává, že snící bude mít štěstí při tom, co dělá. Někteří prý tvrdí, že komu se to zdálo, dostane statek od mocného pána. Jestliže vlastní někdo vola červené barvy a je zvyklý na něm jezdit, ten bude vládnout jako mocný pán. Pro červenost vola se má snící bát, že se v jeho obchodu přihodí něco špatného.²⁸⁴ V *Somniale* znamená vidět dobytek nepřátelství. Pokud někdo vidí proti sobě běžet dobytek, uzavře nešťastný obchod.²⁸⁵ Vskutku zajímavé je, že si oba volové spolu notovali. Těžko říci, jestli volové doopravdy zpívali nebo vydávali typické dobytčí zvuky. Každopádně to je sen, ve kterém se představivosti meze nekladou. Zatímco u snů v Menčíkově edici nevíme, co si o nich Rosa myslel nebo zda jim věřil, sen z cod. 4332 nám umožňuje alespoň částečný pohled do Rosova myšlení. Popis snu je totiž ukončen slovy: „*S tím, co Bůh učiní, kdo ví.*“, tedy co Bůh učiní s tímto viděním a s ním samým, ví jen on sám. Rosa nejspíše nevěřil žádným výkladům nočních vidění, které poskytovaly dobové snáře. Dle jeho vlastních slov záleží na Bohu, jaký osud ho potká. Pouze ten ví, zda se taková zvěst v budoucnu uskuteční nebo ne.

Rosa zajisté není jediný, jehož zaznamenané sny se dochovaly do dnešních dní. Nejznámějším snem je sen Karla IV., který v sobě nese morální poučení.²⁸⁶ Známý je též sen o zkáze Betlémské kaple, jenž se zdál v kostnickém vězení Janu Husovi. Výklad tohoto snu využil k utvrzení svých stoupenců v tom, že boj, který v Praze vedou, se dočká vítězství. Pražskému arcibiskupu Janovi z Jenštejna se v noci z 15. na 16. října 1378 zdál sen, v němž viděl uvnitř kaple obraz satana, jenž předával klíče novému papeži, obklopenému kardinály. Druhý den Jenštejn vyložil svůj sen jako budoucí rozkol v církvi a dosazení vzdoropapeže proti stávajícímu papeži Urbanovi VI. Jenštejnův sen byl malířsky vyobrazen v arcibiskupském paláci na Malé Straně. Bohužel kvůli požáru se tento výjev nedochoval. Později arcibiskupův sen využil Ondřej z Brodu, který byl dříve vlivným členem českého univerzitního národa a

²⁸⁴ Č. ZÍBRT, *Vavřince z Březové Snář*, s. 127–128.

²⁸⁵ M. ROČEK, Výklad snů, in: L. Doležalová – M. Králová edd., *Opuscula*, s. 291.

²⁸⁶ M. NODL, Sny českého středověku a sen Karla IV., in: T. Borovský – R. Nokkala Miltová a kol., *Sny mezi obrazem a textem*, s. 30–38.

stoupencem reformního hnutí, později ale husovský tábor opustil. Jenštejnův sen interpretoval jako předobraz počátku husitské revoluce.²⁸⁷ Tu ztotožnil s apokalyptickou šelmou, kterou vylíčil Jenštejn. „*Biskupská infule na hlavě šelmy symbolizovala uzurpaci duchovní moci husity a dehonestující žlutý plášť, do něhož byla šelma zahalena, pak představoval kacířskou povahu jejich učení.*“²⁸⁸ Z uvedených snů je zjevné, že sny mohou být použity jako forma předávání nějaké zkušenosti nebo varování. Dle mého názoru se pak už nejedná o pouhý sen, který si člověk poznamená poté, co se mu zdál. Je to sen přeformulovaný k nějakému jinému účelu. Ať již k ponaučení pro budoucí potomky nebo k výzvě, aby člověk bojoval za to, čemu věří. Ale to je již otázka stylizace. Tyto sny jsou využity k propagandistickým účelům.

U Rosy nenaznačuje nic tomu, že by se vydal podobným směrem, tedy že by se své sny snažil interpretovat pro vlastní budoucnost či osud. Sny umělecky koncipované se zkrátka s Rosovými sny nemohou srovnávat. Jediné, co by mohly mít společné, je víra v jejich varování. Přestože u Rosy nelze určit, jak moc svým snům věřil, je nasnadě se domnívat, že jim nějakou hodnotu přičítal. Zřejmě pro něj byly něčím neobvyklým, něčím, co si zaslouží větší pozornost. Možná v něm zanechaly tak silný dojem, že je po probuzení měl stále živě před očima. Během dne mohl nad nimi přemítat. Proto není vyloučené, že jejich obraz mohl být poněkud zkreslený ve chvíli, kdy se rozhodl si je zapsat. Menčíkova edice nenabízí možnost zjištění, zda se některé předpovědi v Rosově životě staly skutečností. Ani to není příliš podstatné, protože interpretace jednotlivých motivů se ve snářích často opakují. Buď znamenají zisk či ztrátu něčeho, zármutek, nemoc nebo smrt. Velice málo se objevuje, že sen zvěstuje radost. Což je nepochybně způsobeno tím, že texty ve snáři jsou formovány sněním svých čtenářů.²⁸⁹ Tím pádem odrážejí především to, co lidi zajímalo a co se jim nejčastěji zdálo.

Pro výklad Rosových snů bylo zapotřebí využít dobových snářů, protože my si dnes pod některými motivy a výjevy představujeme něco zcela jiného, než co jimi rozuměli ve středověku. Domnívám se, že proto jsou Rosovy sny pozoruhodné, jelikož nabízejí pohled do soudobého myšlení a vnímání. Sny jsou totiž ovlivněny našimi denními zážitky, emocemi, vjemy a naším přemýšlením o světě.

Sám Rosa si u svých snů nezapsal, co si o nich myslel nebo zda z nich něco vyvozoval. Z toho důvodu nelze z jeho zápisů více vytěžit. Hledání ve snářích je pouze pokusem najít

²⁸⁷ Tamtéž, s. 29.

²⁸⁸ Tamtéž, s. 30.

²⁸⁹ T. BOROVSKEÝ, *Zvíře a sen / Zvířecí symbolika ve snáři Vavřince z Březové*, in: T. Borovský – R. Nokkala Miltova a kol., *Sny mezi obrazem a textem*, s. 52.

možnost dobového výkladu, ale o Rosově myšlení to nic nevypovídá. Jistě zajímavé je hledání souvislostí se známými reáliemi jeho života. Nicméně něco více prozrazují závěrečná Rosova slova u jeho snu s voly. Totiž pokud znal výklady snářů, neřídil se jimi. Dle Rosy záleží na vůli Boha. Pouze ten ví, co se v budoucnu může nebo musí stát.

6. Komparace s jinými dobovými autory

Rosovy zápisy jsou zdrojem pro poznání náboženských poměrů v Čechách. Nevěnují se Moravě ani vedlejším zemím Koruny české. Jeho záznamy jsou ale cenná, protože pocházejí z pera utrakvistického nižšího klerika. Některé jeho názory jsem již uvedla v kapitole shrnující bakalářskou práci,²⁹⁰ která obsahuje samozřejmě více detailů. Otázkou zůstává, zda se Rosa shodoval ve svém uvažování a mínění s jinými utrakvistickými autory.

6.1. Šimon ze Slaného a jeho listy

Nejstarší doklad o Šimonovi ze Slaného pochází z roku 1434 a nalézá se ve Staroměstských knihách. V nich je umístěn záznam o tom, že kuchař Petr Šimonovi, bakaláři svobodných umění, postoupil svůj dvůr v Ďáblicích s podmínkou, že Šimon bude až do konce jeho života pečovat o jeho stravu i šaty a že pak dá jeho dceři 15 kop českých grošů. Kolem roku 1438 se stal Šimon školním správcem u sv. Jiljí, což bylo v době svatojilského farářování Jana z Příbrami, konzervativního utrakvisty. Není nám známo, ve kterém roce Šimon dosáhl titulu mistra. Předpokládá se, že to bylo kolem poloviny 40. let 15. století. O deset let později se Šimon vydal do Itálie. Po cestě tam poprvé navštívil Vídeň, kde nějakou dobu pobyl. V italské Padově se věnoval studiu medicíny. Během svého zahraničního pobytu se přiklonil k humanismu, ale dokázal si zachovat svou věrnost k utrakvismu, což nebylo příliš běžné. Z Itálie se vrátil do Čech patrně na začátku roku 1460 a až do roku 1462 pobýval v Klatovech. Je pravděpodobné, že Šimon zastával nějaké místo na královském dvoře Jiřího z Poděbrad. Možná byl královým lékařem. Snad měl díky lékařské praxi slušné postavení, během kterého se mohl více věnovat svým literárním zálibám obracejícím se k soudobé historii. Šimonova kronika pojednávající o husitské historii a jeho „*Panegyricus*“ dedikovaný Jiřímu z Poděbrad se dle všeho nedochovaly. Ví se o nich pouze z odkazů, které zanechali ve svých dílech pozdější autoři. Rok Šimonovy smrti není znám, ale předpokládá se, že zemřel během prvních let vlády Vladislava Jagellonského.²⁹¹

Šimon si opsal tři vlastní listy podle vzoru humanistických epistolografů. Nejedná se tedy o původní koncepty. Třemi listy jsou „*Hanc [scil. epistolam] magistro Heley de Slana, provinciali meo, in Pragam transmiseram ex Klathowia*“, „*Hanc sequentem epistolam dictavi domino G., plebano in Klathowia, contra prepositum in Przessticz anno d. 1460*“ a „*Oracio*

²⁹⁰ Viz kapitolu Představení osobnosti Václava Rosy.

²⁹¹ R. URBÁNEK, První utrakvistický humanista Šimon ze Slaného, s. 206–221, 337–338.

Simonis de Slana ad papam Pium secundum, facta anno domini 1461 pro rebus regni Bohemie“. Všechny tyto texty byly napsány mezi lety 1459–1461.²⁹²

První zmíněný list je adresován Mistru Eliášovi, jenž byl Šimonovým přítelem. Znali se již od svého mládí z rodného města, ze Slaného. Šimon se ve svém listu projevuje jako horlivý stoupenec humanismu. Vykládá svému příteli o novém humanistickém slohu, který pokračuje ve stopách starých klasiků. Šimon vyzývá svého přítele, aby se přičinil vlastním vzděláním o nápravu kulturního úpadku Českého království. Tvrdí, že království nemá téměř žádné doktory, písaře a vyslance a že k poselstvu do zahraničí se najímají cizinci. Tato kritika české diplomacie patrně vyjadřuje Šimonovu touhu, aby svých schopností a zkušeností mohl využít v diplomacii Jiřího z Poděbrad.²⁹³ Šimonovi se jeho přání částečně vyplnilo, protože byl sice jmenován do poselstva mířícího do Říma, ale nakonec se ho neúčastnil kvůli osobní záležitosti, patrně náhle onemocněl.²⁹⁴

V Klatovech se Šimon seznámil se zdejším farářem, kterému se rozhodl pomoci proti přeštickému proboštovi v době stále propukajících sporů utrakvistů s katolíky. Na panství Viléma Švihovského z Rýzemberka, katolického šlechtice, probošt kázal proti utrakvistům jako proti nevěřícím, kvůli jejich pojetí eucharistie je ztotožňoval s kacířskými Pelagiány a upíral utrakvistům jejich pravomoc rozhřešovat. Šimon pro obranu přijímání podobojí kromě běžné dogmatické argumentace uvádí tvrzení charakterizující laický ráz svého odpůrce. Totiž, že zmatená a nechápavá většina nedokáže potlačit menšinu podobojích, ačkoli je otázkou, jestli podobojí při množství východních křesťanů, kteří zaujímají větší rozsah než římská církev, jsou menšinou. Dle Šimona proti utrakvistické víře neobstály meče, dary za panování Zikmunda Lucemburského ani lsti i zrada katolických spojenců. Myslí si, že pravdu nelze dokázat množstvím. Oproti katolickému pojetí církve, které spatřovalo církev v papeži a kardinálech, Šimon chápal církev jako obecnou, rozlitou po celém světě, ovšem ne bez uznání papeže jako její hlavy. Tak jí rozuměl i Rokycana. Proto jménem klatovského faráře Šimon odmítá podezření probošta, že by snad chtěl snižovat římskou církev. Šimon neupíral úctu římské církvi hlavně proto, že uznával její biskupské svěcení na kněžství. S tímto pojetím církve slučoval stálou platnost kompaktát, které byly neuznávány ze strany probošta.²⁹⁵

²⁹² R. URBÁNEK, První utrakvistický humanista Šimon ze Slaného, s. 214.

²⁹³ Tamtéž, s. 223–226.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 337.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 226–228.

Dochován je také text adresovaný Piovi II., jenž byl připraven jako Šimonova řeč, kterou hodlal pronést v Římě, kam měl odjet s českým poselstvem. Šimon uvádí, že chtěl žádat o obsazení pražského arcibiskupského stolce. Hlavním Šimonovým požadavkem bylo nové potvrzení kompaktát a očištění Čechů z nařčení z kacířství u cizích národů. Šimon opíral platnost kompaktát o autoritu basilejského koncilu, který při jejich schválení byl ve shodě s papežem. Uznal tak ústavní význam koncilu v církvi vedle papeže. Šimon doufal, že by tím mohla být zjednána vnitřní jednota v Českém království a že by nastala celistvost všech křesťanských národů potřebná pro obranu proti turecké hrozbě.²⁹⁶

Usuzuje se, že Šimon patřil ke konzervativnímu křídlu utrakvismu.²⁹⁷ Rosu se Šimonem tedy spojoval konzervativní utrakvismus. V čem se naopak lišili, bylo jejich postavení. Šimon absolvoval univerzitu a získal titul mistra. U Rosy nevíme, zda některou univerzitu navštěvoval. Jeho záznamy o tom mlčí. Jisté ale je, že žádný titul neměl. Přesto jeho knihovna a literární činnost ukazují, že nabytí vzdělání dost značné. Podobně jako Šimon uznával Rosa biskupské svěcení ze strany římské církve. Své kněžské svěcení Rosa získal v italské Modeně, což ve svých rukopisech několikrát připomíná. Jistou paralelu můžeme spatřovat u obou mužů v jejich obraně vlastní víry či církve. Rozdíl je v tom, že zatímco Šimon hájil utrakvismus v listu adresovaném kritikovi utrakvistické víry, Rosa si svůj nesouhlas například s kázáním biskupa Jana Fabriho zapsal jen pro sebe. Navíc oproti Šimonově propracovanější argumentaci působí Rosovy důvody velmi stroze a jednoduše. To pochopitelně může být způsobeno tím, že to psal pro vlastní potřebu, a tudíž neměl důvod uvádět sofistikované formulace, nebo tím, že nebyl ovlivněn humanismem jako Šimon. Oba toužili po vnitřní jednotě Českého království. Proto je vcelku smutné, že i zhruba 70 let po Šimonově smrti k žádné jednotě nedošlo. Možná byla situace za Rosova života ještě o něco horší, jelikož do země pronikly vlivy evropské reformace jako nový prvek náboženské situace. Na území království existovalo několik sekt a stoupenci luterství i členové Jednoty bratrské zastávali silné pozice. Nemluvě o tureckém nebezpečí, které hrozilo za života Šimona i Rosy.

Přestože Rosu dělilo od Šimona téměř celé století, shodovali se na potřebné náboženské jednotě v Českém království. Rozdílné byly jejich pozice: na jedné straně stojí mistr ovlivněný humanismem, na druhé straně kněz zastávající tradiční hodnoty.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 336–337.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 218.

6.2. Jan Bechyňka a jeho dvě nejznámější díla

Jan Bechyňka byl synem krejčích, kteří žili ve farnosti sv. Apolináře na Novém Městě pražském. Bechyňka získal arménské vysvěcení před rokem 1470. Bechyňkovým učitelem byl kněz Jakub, jenž působil jako farář v Načeradci. Ten uložil Bechyňkovi zkušební písemnou práci v rámci bohoslovecké výuky. A tak vznikl jeho traktát *Knězi Jakubovi dva sajry*. Během svého život napsal několik děl, například *Traktát o viděních a pokušeních zbožného mládence*, zabývající se psychikou precitlivělého dítěte, jenž se vyděluje z běžného průměru a trpí nepochopením vlastních rodičů. Bechyňkovým životním působištěm byl sv. Apolinář. Roku 1507 zasáhla Prahu morová epidemie, které Bechyňka podlehl.²⁹⁸

Svůj traktát *O pokoji církve v Čechách* věnoval Pešíkovi z Komárova, katolickému rytíři. Zatím se nepodařilo zjistit, jaký vztah spolu mohli mít. Bechyňka v této své literární prvotině projevil své charakteristické rysy, které nalézáme téměř u všech jeho děl. Jedná se o alegorii, náklonost k dětem a neobyčejnou vnímavost pro podrobnosti každodenního života. Bechyňkův traktát je volnou variací na téma Petra Chelčického. Ovšem neopisoval od něj, pouze se inspiroval. Zřejmě během 70. let 15. století Bechyňka sepsal tento polemický traktát, který má být odpovědí na Pešíkův názor. Pešík se domníval, že rozkmitřené poměry v Českém království mohou být vyřešeny jen mocenskými zásahy dosazeného arcibiskupa. Na počátku vlády Vladislava Jagellonského se totiž znovu otevřela otázka uprázdněného arcibiskupského stolce a kompaktát.²⁹⁹ Traktát představuje obraz mateřské péče o dítě. Matkou je Bůh, jenž laskavě jedná v osobě Ježíše Krista, a dítětem je církev, případně celé lidstvo. Bechyňka kritizuje mravy králů, arcibiskupů, biskupů, pánů a rytířů. Zatímco páni v klidu hodují a pijí, jejich poddaní na ně dřou. Stejně jako trpí dětská hlava se svým svázaným tělem v kolébce a má jen o něco větší svobodu z vůle než tělo, mají mít duchovní a světští správci z vůle nad lidem. Jako je hlava s tělem neoddělitelně spjata, také duchovní a světští správci mají být účastni chudoby, nevole a úzkosti. Dle Bechyňky je nezbytné mít vrchnostenské správce, kteří dohlížejí na pořádek a řád v zemi, ale rozhodně nemají mít výsadní postavení. Dále Bechyňka uvádí, že příčinou bujného hřešení je sytost hlavy i těla církve. Soužení, mor a nemoci jsou důvodem pokojné lásky v lidu. Chudí se vzájemně neokrádají, nemocní a soužení si projevují navzájem soucit. Právěho pokoje se nedojde skrze hojnou sytost, ale milování. Bechyňka to dokládá tímto

²⁹⁸ N. REJCHRTOVÁ, Jan Bechyňka – kněz a literát, s. 6–10.

²⁹⁹ Tatáž, Bechyňkův traktát O pokoji církve v Čechách, s. 74–75.

tvrzením: „*Ktož v milování laskavém objevá, v Buohu objevá, v němž jest plnej pokoj i království nebeské, beze všech nesvorných válek.*“³⁰⁰

Bechyňkův spis *Praga mystica* vznikl mezi lety 1503–1507. Opět v tomto díle můžeme nalézt alegoričnost a mysticismus. Svůj popis Prahy začíná Vltavou, jež teče od jihu, kde leží Řím. Řeka odděluje od sebe utrakvistickou a katolickou víru, kterou symbolizuje v prvním případě Staré a Nové Město a ve druhém Malá Strana. Kamenný most přes řeku představuje kompakтата, která zajišťují jednotný a bezpečný přístup pro obě strany, totiž aby se navzájem nehaněly a nezlořečily. Podobně jako voda zničila most a chtěla svým rozvodněním zatopit město, tak papežovo proklínání se vylévá a rozvodňuje pokaždé, když chce zatopit a zničit kompakтата i víru. Ovšem povodně nešetří ani Malou Stranu. Bechyňka si myslí, že sami místní katolíci trpí svým napojením na Řím, jestliže kurie vnímá češství jako kacírství. Navíc svým kontaktem s Římem ztěžují situaci v Čechách a znesnadňují pokojné soužití. Nečistoty z měst se vozí do řeky, která takto znečištěna může způsobit lidem nemoci. V souvislosti s tím Bechyňka kritizuje nedodržování čtvrtého artikulu. Hříchy infikují společnost, jako nečistoty vodu. Poničený most se vždy obnoví, a tak jsou kompakтата upevňována častými sněmy a sjezdy. Na Starém Městě se nachází také židovské město, které stojí stranou o samotě jako činí Jednota bratrská. Ta se úmyslně odděluje od utrakvistů. Podobně jako židé lichvaří a kazí mince, členové Jednoty poškozují vážnost víry. Dle Bechyňky se říká, že pokud nebudou židé vyplněni, snědí Prahu. Také Jednota vyjídá duchovní bohatství Prahy, jelikož nechává kolovat po městě své falešné články. Hrad je ozdobený a vybavený, ale je pustý, protože král sídlí v jiné zemi. Na Vyšehradu je osídlení roztroušené. Bechyňka připomíná poničení Vyšehradu za husitských válek. Město jako celek symbolizuje víru. Trpělivost by měla být ochranou či hradbou Prahy, aby v ní mohly společně žít obě církve. Jestliže bude Praha jednotná, žádný člověk ji nedobude.³⁰¹

Bechyňka podobně jako Rosa byl vysvěcen v zahraničí. Oba byli konzervativní. Jak již víme, Rosa byl proti zavádění novot v utrakvismu. Zato Bechyňkův konzervatismus je patrný z jeho díla *Praga mystica*, kde se mu zcela nelíbilo stavění vodovodů v pražských městech, ke kterému došlo na konci 15. století.³⁰² Na rozdíl od Bechyňky si Rosa nezaznamenal nic o své rodině kromě jména otce a bratra. Bechyňkovi rodiče byli pražští krejčí. Je možné, že i Rosovi rodiče provozovali nějaké řemeslo. Z dochovaných záznamů v aktech dolní konzistoře, kde

³⁰⁰ N. REJCHRTOVÁ, Bechyňkův traktát O pokoji církve v Čechách, s. 80–86.

³⁰¹ Tatáž, Jan Bechyňka – kněz a literát, s. 11–44.

³⁰² Tamtéž, s. 12.

ovšem nenalezneme pokaždé uvedené povolání rodičů novokněží, je patrné, že uchazeči o kněžské svěcení většinou pocházeli z měšťanských rodin řemeslníků.³⁰³ Bechyňkovým ideálem je život bez všech válek. Toto stanovisko ho spojuje s Rosou, jenž se v souvislosti s vyprávěním o šmalkaldské válce zmiňuje o zkáze, kterou válka přináší.³⁰⁴ Oba se shodují ve svém nepřátelském postoji vůči Jednotě bratrské. Ani jednomu z nich se nezamlouvá rozrůstání jejich členů a její činnost, která dle jejich soudu poškozují utrakvistickou víru. Obě Bechyňkova výše uvedená díla jsou povedenou literární tvorbou. U Rosy nalezneme list adresovaný Václavu Fukáčkovi do Prahy z roku 1548, ve kterém ho nabádá k počestnému životu, aby si vážil své matky a střežil se nepravostí (viz přílohu 9.9.). Formulace listu naznačuje, že by se mohlo jednat o Rosovo literární dílo. Také známe u Rosy opsaný list, jenž sultán adresoval Ludvíkovi Jagellonskému. Zřejmě se jedná o fiktivní list. S Bechyňkou tedy Rosu pojí i literární zájmy.

Oba kněží se shodovali nejen ve svém negativním postoji vůči Jednotě bratrské a válkám, které vše dobré pouze ve špatné obrací, ale rovněž v literární tvorbě, věnující se mravnosti. Bechyňkova díla jsou ovšem daleko propracovanější a promyšlenější, jak o tom mohou svědčit jeho dva výše uvedené spisy.

6.3. Vaněk Valečovský a jeho traktát proti kněžskému panování

Václav Valečovský z Kněžmostu se narodil do vladycké rodiny. Za purkmistrovství Pešíka z Kunvaldu byli pronásledováni radikální utrakvisté. Někteří proto Prahu opustili, k nim patřil i Valečovský. Do hlavního města království se vrátil až s Jiřím z Poděbrad začátkem září roku 1448. Od té doby až do roku 1452 byl členem rady Starého Města pražského. V roce 1452 byl Jiří zvolen zemským správcem a jeho radu tvořilo 12 osob. Jednou z nich byl i Valečovský. Posléze mu Jiří svěřil úřad podkomořího.³⁰⁵ Roku 1453 se stal členem komise, která měla provést revizi majetku³⁰⁶ a postarat se o navrácení rozchvácených královských a zádušních statků. Sepsání Valečovského traktátu spadá do období vlády krále Ladislava, tedy mezi lety 1453–1457. Traktát měl patrně upozornit některého z předních králových rádců na jednání a chování utrakvistického duchovenstva. Možná se tímto traktátem Valečovský pokoušel zalíbit králi Ladislavovi a zároveň chtěl projevit svůj nesouhlas s vlivem a důvěrou, které se Jan Rokycana těšil u Jiřího z Poděbrad. Valečovský zastával úřad podkomořího až do roku 1467. Zemřel v únoru roku 1472.³⁰⁷

³⁰³ N. REJCHRTOVÁ, *Studie k českému utrakvismu zejména doby jagellonské*, Praha 1984, s. 42.

³⁰⁴ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 38.

³⁰⁵ J. ČELAKOVSKÝ, *Traktát podkomořího Vaňka Valečovského*, s. 4–6.

³⁰⁶ Rudolf URBÁNEK, *České dějiny III/2. Věk poděbradský*, Praha 1918, s. 782–783.

³⁰⁷ J. ČELAKOVSKÝ, *Traktát podkomořího Vaňka Valečovského*, s. 6–10.

Valečovského traktát zachycuje sociální poměry v období správcovství Jiřího z Poděbrad. Zmiňuje se o utrakvistických kněžích, že když přijdou na faru, všechny cennosti z ní ukradnou, shrabou veškeré obilí a své osadníky připravují o peníze. Poté, co ze své stávající farnosti vytěží maximum, odcházejí na jinou a tam učiní totéž. Získané peníze utrácejí ve městech, kde rovněž provozují svatokupectví a snaží se vládnout tak, že rozkazují a dosazují konšely. Dle Valečovského stojí v Evangelii podle Matouše, že nemají žádné právo okrádat fary, kostely a oltáře. Za utrženou hotovost nemají hřešit ani činit mnohým zlé věci. Valečovský by si přál, aby utrakvističtí kněží kázali jinde než ve městech. Tvrdí, že než by utrakvistický kněz opustil město, radši vyžene z města sto laiků a celé město zkazí. Valečovský trvá na tom, aby kněží světsky nepanovali. Neměli ovlivňovat rozhodnutí konšelů, obohacovat se a světsky vládnout. Takoví kněží, kteří všechny tři věci provádí, jsou špatní, lotrovští, opilí, sprostí, nadutí a hrdí. Měli by jít lidem příkladem, protože svým světským chováním staví před lidi špatný vzor, tím pádem je kazí. Svým světským jednáním připravili mnoho lidí o statky i hrdla. Rovněž tímto chováním uvedli království v takový zmatek, že ani císař Zikmund nedokázal lidi zkrotit. Proto musel zastavit některá města, arcibiskupství, kláštery a špitály. Do Valečovského dnů jsou tyto zástavy stále znatelné a nijak neprospívají majetkové situaci českého krále. Valečovskému se protiví, že jsou utrakvističtí kněží nenasytí. Lstivě okrádají nemocné lidi, vdovy a sirotky. Jestliže sám kněz není poručníkem, přesvědčí nemocného nebo vdovu, aby poručníkem ustavili toho, na kterého on ukáže. Poté vybraný poručník řídí statek dle knězových rad. Na svých kázáních kněz připomíná, jak skvělý člověk byl ten nebožtík, a žádá poručníky, aby mysleli na chudé. Poté za ním přijde například vdova, na níž jeho kázání zapůsobilo, a že ještě má nějaké zděděné cennosti a peníze, které by mu mohla donést, aby je sám rozdal chudým. Kněz ji tedy požádá, aby mu cennosti tajně přinesla. A protože to je laskavá vdova, něco ji z toho dá a zbytek si nechá pro sebe.³⁰⁸

Dále Valečovský poznamenává, že utrakvističtí kněží chtějí ve městech vládnout a rozkazovat více než sám král nebo jeho úředníci. Také uvádí, že se chovají jako žoldnéři, že vymáhají od svých farníků žold. Pokud mu ho farníci nedají, bere si na pomoc biřice, kteří s ním chodí po domech a prohledávají lidem truhly. Co naleznou, to seberou. Dle Valečovského si každý vykládá kompaktáta tak, jak mu to přijde vhod. Tvrdí, že utrakvističtí kněží se kromě přijímání podobají nijak neliší od katolických duchovních. Navíc si obě strany slíbily věčný pokoj v řeči i skutku a že se srovnají v kostelním řádu až na přijímání. Valečovský zmiňuje, že právě kvůli přijímání napáchali mnoho zlého, kupříkladu odpírali český trůn Zikmundovi

³⁰⁸ Tamtéž, s. 13–17.

Lucemburskému, jakožto právoplatnému dědici. Také Zikmunda očerňovali. Jakmile jim císař přislíbil, kdo bude arcibiskupem, nebyl mu odpírán jeho nárok na trůn. Až když jim Zikmund potvrdil jejich hodnosti arcibiskupské a biskupské, prohlašovali o něm, jak je moudrý a spravedlivý. Rokycanovi slíbil, že bude arcibiskupem všech, tedy že bude světit utrakvistické i katolické kněží. Ale po příjezdu Zikmunda do Čech se Rokycana arcibiskupem nestal, a tak se začali tajně bouřit proti císaři. Rokycana spolu s jinými kněžími utekl z Prahy. Svým kázáním vzbouřili celou zemi proti císaři. Dle Valečovského názoru by neměli popuzovat lidi proti králi jen kvůli tomu, že nedosáhli slíbené hodnosti. Rovněž poznamenává, že utrakvističtí kněží udělali a stále dělají v království velké zmatky. Vyčítá jim, že mnozí z nich, kteří jsou chudí, nešlechtní a zlí, mají nevalnou pověst a vedou špatný život. Takoví lidé se odebírají do Itálie za svěcením a když se navrátí domů, musí je lidé přijmout kvůli nedostatku duchovních. K těmto kněžím se musí jejich farníci chovat tak, aby je neurazili či nerozhněvali, protože by se mohlo stát, že je pak sami kněží nařknou, pošpiní nebo vyženou z města. I kdyby farník přistihl kněze při nějakém hříchu, bude mlčet, aby se to neobrátilo proti němu. Valečovský také upozorňuje na smilstvo utrakvistických kněží i na to, že někteří mají děti a jiní se žení. Zprvu kněží vyžadovali tvrdé tresty pro laiky, kteří se tohoto hříchu dopustili, ale jakmile to začali provozovat sami, ukládali laikům lehčí tresty v podobě pokut. Za ně si pak kněží pořídili pláště, bible a další potřebné věci. Pokud byl při smilstvu přistižen kněz, není stížen žádným trestem a ostatní duchovní se ho ještě zastávají.³⁰⁹

Valečovský zmiňuje, že čeští páni, rytíři a města posílali papeži listy do Říma, aby potvrdil Rokycanu arcibiskupem. Listy údajně psal sám Rokycana spolu se svými kněžími. Od papeže ale přišla záporná odpověď. Proto se Rokycana spolu s dalšími obrátil na Řeky. Vyjednávání s řeckou církví probíhalo v roce 1452.³¹⁰ Valečovský závěrem uvádí, že Rokycana žádné sliby nedodrжуje a že celou utrakvistickou církev zavázal ke kompaktátům, jako k dohodě s katolickou církví. Také tvrdí, že mnozí utrakvističtí kněží jsou vysvěceni v Čechách od pochybných kněží.³¹¹

Z dochovaných zpráv o úřední činnosti vyplývá, že Valečovský objížděl královská města, aby zařizoval nová osazení měst a urovnával majetkové poměry v nich.³¹² Jeho svědectví o náboženských poměrech v Čechách vychází z jeho vlastní zkušenosti. Ovšem při psaní traktátu byl Valečovský zaujatý. Jako jeden z nejvyšších zemských úředníků mohl pociťoval

³⁰⁹ J. ČELAKOVSKÝ, *Traktát podkomořího Vaňka Valečovského*, s. 17–21.

³¹⁰ Tamtéž, s. 10.

³¹¹ Tamtéž, s. 21–23.

³¹² Tamtéž, s. 6.

jakési ohrožení ze strany duchovenstva, které se snažilo mít vliv na rozhodování městské samosprávy. Také Rosa byl zaujatý při svém vypravování o náboženské situaci, s kterou nebyl spokojen. Valečovského popis Jana Rokycany je velice zabarvený autorovým osobním nepřátelským postojem k tomuto duchovnímu. Rozhodně se mu nelíbilo, jakého vlivu Rokycana požíval. U Rosy můžeme spatřit jakousi paralelu v jeho popisu Havla Cahery, kde rovněž při Caherově líčení hraje svou roli Rosova neblahá osobní zkušenost s tímto administrátorem. Nicméně se Rosa s Valečovským rozchází v tom, že oba si obrazy vyšších duchovních zaznamenali z jiného důvodu. Valečovský patrně usiloval o to, aby Rokycanu očernil a zbavil ho jeho vlivu, spis byl nejspíše veřejně přístupný. Naopak Rosu nepohání žádná vyhlídka osobní prestiže. Jeho vypravování o administrátorovi si zapsal pouze sám pro sebe. Jistě neočekával, že by pošpiněním jeho jména mohl někdy něco získat. Zastával záporné stanovisko vůči Caherovým mravním způsobům. Valečovský odsuzuje způsoby získávání svěcení utrakvistického duchovenstva. Pokud Rosa toužil po vysvěcení, nezbývalo mu nic jiného než se odebrat do Itálie. Můžeme z obou svědectví vyzorovat, jak se měnilo postavení utrakvistického kléru. Za Rosova života již neplatí Valečovského tvrzení o farnících, kteří se neodhodlají upozornit na farářovy špatné činy. Rosovi většinou jeho farníci projevovali neúctu, neměli z Rosy strach. Docházelo k postupnému úpadkům vážnosti utrakvistických duchovních. Valečovského upozorňování na to, že se někteří kněží žení nebo mají děti, se týká také Rosovy doby. Některé doklady o tom můžeme nalézt právě v aktech dolní konzistoře, vedených od roku 1525.³¹³ V Rosově případě ale takový doklad nemáme.

Valečovského a Rosovo svědectví ukazují pohled na náboženskou situaci, která se během několika desítek let zcela proměnila. Zatímco za vlády Ladislava Pohrobka se utrakvističtí kněží těšili úctě, za vlády Ferdinanda I. kněží podobojí dennodenně čelili pohrdání. Jestliže dle Valečovského se utrakvističtí kněží dopouštěli hříchů, ženili se a měli děti, za Rosova života v tomto ohledu k žádné změně vlastně nedošlo. Stále se dali nalézt takoví kněží, kteří se chovali příliš světsky. Například v Rosových záznamech nalezneme kněze Jana Lahvičku, který měl značný vliv na hejtmana Aleše Holického Rošalovského.³¹⁴ Rovněž se v podstatě příliš nezměnilo postavení a vliv nejvyššího představitele utrakvistické církve. Jistý úpadek jeho postavení přichází až během 40. let 16. století. Valečovský představuje hlas světského pozorovatele, kterému se nelíbí, že utrakvisté hlásí, že nechtějí vládnout světsky jako vládla církev dříve, ale nechovají se tak. Nesmíme zapomínat, že jak Valečovský, tak Rosa byli

³¹³ K. BOROVIČKA, *Jednání a dopisy konsistoře katolické i utrakvistické I.*, s. 84–85, 87–88, 111–112.

³¹⁴ F. Menčík, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 19–20.

zaujatí, a z této pozice také sepsali svá pozorování. Proto musíme jejich svědectví brát s určitou rezervou, nelze je tak jednoznačně zevšeobecňovat.

6.4. Bohuslav Bílejovský a jeho *Česká kronika*

Bohuslav Bílejovský se narodil zřejmě před rokem 1480 Matějovi Bílejovskému a jeho druhé ženě Zuzaně pocházející z Malína. Matěj pracoval ve Vlašském dvoře ve šmitně a během asi 20 let se stal vlastníkem několika kutnohorských domů, které po jeho smrti zdědila jeho manželka Zuzana. Bohuslav měl starší sestru a dvě sestřenice. Ministroval u oltáře Božího těla v kutnohorském kostele sv. Jakuba. Svě vzdelání patrně získal právě v chrámové škole, kde ministroval. Neví se o tom, že by nastoupil na pražskou či jinou univerzitu. Bohuslav se nezmiňuje, jak došel svého kněžského svěcení. Mohl mít ordinaci italskou nebo ho mohl vysvětit jeden z italských biskupů působících v Kutné Hoře.³¹⁵ V závěti kutnohorského faráře u sv. Bartoloměje mistra Duchka Brodského z roku 1523 je Bohuslav, již jako vysvěcený kněz, uveden na pozici faráře kostela Panny Marie Na Náměti. Roku 1526 se Bohuslav stal kaplanem kutnohorského kostela sv. Jiří. Poté působil při oltáři Božího těla ve Vysokém kostele a v chrámu sv. Barbory. Asi koncem roku 1530 odešel z Kutné Hory do Prahy. Mezi lety 1532–1534 byl kaplanem novoměstského špitálu u sv. Lazara. Roku 1534 působil jako farář u sv. Michala a stal se jedním z 12 přisedících konzistoře, což byl orgán působící společně s administrátorem. Následující rok odešel do Tábora ke kostelu Proměnění Páně. Do Prahy se vrátil až v roce 1539, kdy byl znovu zvolen konsistoriánem a dva roky byl farářem u sv. Linharta. Roku 1541 krátce působil jako farář u sv. Klimenta na Poříčí. Posléze byl farářem při kostele sv. Kříže Většího. Svá poslední léta strávil na svatohavelské faře v Praze. Staral se o něj jeho žák Pavel Bydžovský řečený Smetana. Bohuslav mu ve své závěti odkázal většinu svého majetku. Zemřel 8. dubna 1555 a byl pohřben u sv. Havla.³¹⁶

Bílejovský, patřící ke konzervativním utrakvistům, napsal *Českou kroniku*, dokončenou roku 1532 a vytištěnou roku 1537 v Norimberku. Skládá se ze tří knih. První knihou reagoval na sněmovní žádost katolických stavů z roku 1531, jež byla mířená proti dosavadnímu stavu, zaručujícímu utrakvistické církvi držení kostelů a církevních fundací. Katolická strana požadovala, aby utrakvisté navrátili kostely římské církvi.³¹⁷ Proto Bílejovský ve své první knize píše o historii církevních nadací v Čechách, kterou doplňuje o historii české církve a českého národa. Od doby příchodu věrozvěstů Cyrila a Metoděje stáli u církevních fundací a

³¹⁵ Viz kapitolu Představení osobnosti Václava Rosy, s. 12.

³¹⁶ O. HALAMA ed., *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*, s. 8–10.

³¹⁷ Tamtéž, s. 13, 16.

patronátů utrakvisté. Jestliže je utrakvismus nedílnou součástí české historie, utrakvistická církev má nepopiratelné právo na kostely. Bílejovský tedy odmítá nárok katolické církve, protože je v rozporu s tradicí českých dějin.³¹⁸ Krátce po sněmovním požadavku adresoval svůj list katolickým stavům, ve kterém je vybízí k nastolení jednoty mezi oběma církvemi. Tvrdí, že jsou jedni kněží k jednomu posluhování od jedněch biskupů svěcení. Chce, aby byli jako jejich předkové od počátku víry jeden lid Boží. Pokud budou spolu utrakvisté a katolíci žít v míru, vše zlé mezi nimi zmizí a snáze se zbaví všelijakého kacírstva i sekt.³¹⁹ Ve druhé knize se Bílejovský zabývá pikarty, kteří přišli do Prahy roku 1418, tábory, husitskými válkami, basilejskými kompaktáty, synodou v Kutné Hoře roku 1443 a sněmem roku 1444. Kniha končí tím, že po sněmu se táborité chovali, jako by se jim přivodila nějaká křivda a dělali si, co chtěli. Za Jiřího z Poděbrad došlo k zatčení hlavních představitelů táboritů – Mikuláše Biskupce a Václava Korandy. Bílejovský tvrdí, že se pikarté báli a děsili se trestů, které jim hrozily, a tak se začali schovávat po pivnicích, stodolách a jámách.³²⁰ Třetí kniha navazuje na druhou tím, že začíná opětovným vzrůstáním pikartů, kteří se doposud schovávali. Bílejovský vyjmenovává články, kterých se pikarté drželi. Dle jeho názorů pikartů přibylo poté, co se Jednota bratrská rozdělila na Malou a Velkou stránku, což bylo ke konci 15. století. Zajímavá je příhoda, která se stala v Kutné Hoře. Nějaký pikart kradl v kostele sv. Jakuba monstranci, z níž vyjmul hostii, kterou obalil stužkou a položil ji pod jednu stolicí pod schodem ke smetí. Na Moravě byl tento zloděj chycen a svěřil se, kam ji schoval. Konšelé s děkanem, faráři a kněžími hostii vyzdvihli a místo, na kterém ležela, bylo natolik čisté, že by to nedokázala žádná lidská ruka. Na památku takového zázraku nechal biskup Augustin Luciani na onom místě postavit oltář Božího těla. V této souvislosti se Bílejovský zmiňuje, že i on sám u oltáře ministroval. Dále uvádí, že si lidé neváží nikoho kromě svých pánů, kterých se bojí. Tito lidé nepočestní a zlí chtějí od sebe odehnat kněze, jenž by je chtěl napravovat či trestat. Radši si hledají takové faráře a kněží, kteří nedokáží lidi odradit od hříchů, ani je za ně netrestají a připodobňují se světským. Bílejovský zmiňuje také okruh kolem betlémského kazatele Martina Hánky, patřícího k radikálním utrakvistům a propagátorům novot v církvi podobojí. Závěrem knihy poznamenává, že se pikartům musí omezit svoboda a rozpustit jejich sbory. Mají se navrátit k jednotné víře i vzhledem k aktuálně hrozícímu tureckému nebezpečí. Křesťané musí být jednotní, aby Turkům dokázali čelit. Mnozí kněží, kteří činí jen pohoršení, mohou být napraveni. Také připomíná, že

³¹⁸ Tamtéž, s. 29–49.

³¹⁹ Tamtéž, s. 49–54.

³²⁰ Tamtéž, s. 57–91.

za císaře Karla IV. bylo ustanoveno zemské právo, podle něhož nemá nikdo přechovávat kacíře pod hrozbou pokuty.³²¹

Rosa i Bílejovský patřili ke konzervativnímu proudu utrakvismu. Oba si přáli, aby obě zemské církve žily opět v rovnováze, míru. V souvislosti s jednáním o výběru společného biskupa, jenž by světil kněží obou církví, Rosa uvádí, že touží po tom, aby Čechové žili opět v náboženském míru.³²² Rosu spojuje s Bílejovským také postoj k pikartům, ale oba si pod tímto pojmem představují trochu něco jiného. Bílejovský tím míní nejen všechny náboženské sekty na území Čech a Moravy, ale i stoupence luterství, jichž bylo nejvíce mezi radikálními utrakvisty. Naproti tomu Rosa chápe tento pojem konkrétněji. Pro něj jsou pikarty členové Jednoty bratrské. Pouze při vypravování o pražské bouři odehrávající se ve 20. letech 16. století zahrnuje pod tento pojem také přívržence Luthera.³²³ Zatímco Bílejovský přičítá rozrůstání pikartů rozdělení Jednoty bratrské, Rosa z toho obviňuje Johanku z Krajku, která poskytla členům Jednoty své boleslavské panství jako vhodnou základnu pro šíření jejich učení v Čechách.³²⁴ Bílejovský si myslí, že by právo Karla IV. proti heretikům (sám je označuje jako pikarty) mělo být připomínáno všemi faráři minimálně jednou ročně.³²⁵ Patrně by byl Bílejovský spokojen s činností Rosy, jelikož nejednou kázal proti Jednotě bratrské. I když musel kvůli takovému kázání opustit faru ve Voticích, protože svým „*dokládáním*“ na Jednotu si zneprátil patrona kostela.³²⁶ Bílejovský také naznačuje, že se lidé chovají ke svým farářům nepatřičně. Pokud se jim farář nezamlouvá, zbaví se ho. Sám Rosa za svůj život několikrát poznal takové farníky, kteří si ho nevážili a různými způsoby mu projevovali neúctu. Například ho okradli. Oba muži k sobě mají blízko rovněž v otázce reformy církve podobojí. Roku 1543 Bílejovský vystupoval proti snahám administrátora Mystopola a doktora Václava Mitmánka o reformu utrakvistické církve.³²⁷ Na rozdíl od Rosy většinou své názory veřejně demonstroval, jak tomu může nasvědčovat i výše zmíněný list adresovaný katolickým stavům. Rosa si své postoje nechával pouze pro sebe. Jistě to může být zapříčiněno tím, že Bílejovský zastával post jednoho z konsistoriánů, patrně tedy měl větší vliv než kterýkoli druhořadý farář. U Rosy sice nenalezneme žádnou zmínku o jeho záporném postoji ke snahám Mystopola a Mitmánka, ale

³²¹ Tamtéž, s. 92–105.

³²² F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 29.

³²³ Tamtéž, s. 16.

³²⁴ Tamtéž, s. 36

³²⁵ O. HALAMA ed., *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*, s. 104.

³²⁶ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 21.

³²⁷ O. HALAMA ed., *Bohuslava Bílejovského Kronika česká*, s. 11.

je nepochybné, že zastával stejné či podobné stanovisko jako Bílejovský vzhledem k tomu, že nepatřil k podporovatelům novot v utrakvismu.

Bílejovský a Rosa byli v podstatě vrstevníci. Dětilo je od sebe minimálně 10 let. Otázkou zůstává, zda se spolu nepotkali. Bílejovský byl jistým Rosovým představeným, když byl členem správního orgánu konzistoře. V tu dobu, kdy byl Bílejovský konsistoriánem, působil Rosa na farách, které se nacházely ve větší vzdálenosti od Prahy. Nicméně nemůžeme vyloučit, že se spolu nepotkali na některé synodě. To se patrně nikdy nedozvíme. Bílejovský a Rosa patřili ke konzervativním utrakvistům, kteří toužili, aby mezi katolíky a utrakvisty zmizely vzájemné neshody a byl nastolen mír. Zároveň si ani jeden z nich nepřál zavádění novot v jejich církvi. Rovněž pohlíželi na Jednotu bratrskou stejně, přestože se neshodovali v příčině rozmachu její členské základny.

6.5. Jan Laetus a jeho zpráva o církevních poměrech

Jan Laetus se narodil v Čáslavi roku 1545. Byl vysvěcen na kněze roku 1572 ve Wittenbergu.³²⁸ V 80. letech 16. století působil jako farář v Pacově. Zároveň byl také spolupracovníkem Johanna Heidenreicha, vrchního pastora v Jihlavě.³²⁹ Laetus byl luterán, i když sám by se takto jistě nenazýval. V dobové terminologii narazíme na označení evangelický křesťan, utrakvista nebo vyznavač České či Augsburské konfese.³³⁰ Zemřel roku 1595 v Třebíči.³³¹ Laetus z vlastní iniciativy přeložil Heidenreichův latinský spis³³² do němčiny. Ke svému překladu, vydanému v Sasku roku 1582, měl připravené dvě předmluvy. Jedna z nich obsahuje celkový přehled církevních poměrů především Českého království, i když někdy je brán zřetel také na Markrabství moravské. Náboženskou situaci Laetus popsal právě proto, že církev v Čechách a na Moravě byla rozštěpena do několika sekt. I mnoho jeho současníků se nesnadno orientovalo v takové situaci. Také chtěl náboženské poměry přiblížit zahraničním souvěrcům.³³³ Rozlišuje celkem sedm církví, které v zemi převládaly.

Za nejvýznamnější církev v Čechách považuje tu utrakvistickou. Popisuje ji na prvním místě a jako převážně evangelickou. Říká, že někteří nazývají její příslušníky konfesionisty, protože jsou vyznavači čistého a pravého křesťanského učení. Dle Laeta mají příslušníci této

³²⁸ Ferdinand HREJSA, *Česká konfesse, její vznik, podstata a dějiny*, Praha 1912, s. 356.

³²⁹ M. WERNISCH, *Konfesionální poměry v Čechách a na Moravě kolem roku 1580*, s. 112–113.

³³⁰ Tamtéž, s. 146.

³³¹ F. HREJSA, *Česká konfesse*, s. 356.

³³² Johannes HEDERICUS, *Examinatio Capitum Doctrinae Fratrum, ut haberi volunt, in Bohemia et Moravia, vulgo Picardorum, seu Vualdensium, seu Boleslaviensium, quibus ab Ecclesiis Augustanae Confessionis, publice priuatimque dissentire eos demonstratur*, 1580.

³³³ M. WERNISCH, *Konfesionální poměry v Čechách a na Moravě kolem roku 1580*, s. 112–114.

církve nejpočetnější zastoupení ve všech třech stavech Koruny české. Na tomto místě je potřeba učinit malou odbočku. Wernisch tvrdí, že v této době se většina utrakvistů ztotožňovala s Českou konfesí ústně potvrzenou českým králem Maxmiliánem II. roku 1575, spíše než s definicí církve prostřednictvím basilejských kompaktát vypuštěných ze zemských desek již v roce 1567. Konfesionisté měli na jedné straně otevřené možnosti přeformovat utrakvistickou církev v duchu evropské reformace, ale pouze „zezdola“ či lépe řečeno ve sférách svého patronátního vlivu. Na druhé straně Maxmilián II. nedovolil evangelickým defensorům převzít do jejich rukou dolní konzistoř, což možnosti konfesionistů oslabovalo. Podle Wernischova mínění pozbývala konzistoř zaštiťovaná a manipulovaná habsburským dvorem definitivně samosprávného významu, bez kterého evangelíci nebyli ještě dlouho schopni zavést jednotné církevní zřízení. Za absence celozemského církevního řádu se objevovaly regionální řády platné pro jednotlivá panství. Je zajímavé, že Laetus nezařazuje do první církve tradiční utrakvisty zůstávající ve spojení s konzistoří. Těm vyčlenil až čtvrté místo.³³⁴

Druhou církví je katolická, u které si poznamenal, že je mnohem menší než ta první.³³⁵ Jako třetí církev uvádí mikulášence, kterým se někdy přezdívá „plačtiví bratři“. S těmi osobně rozmlouval, a patrně na něj udělali dojem, protože o nich podává příznivé hodnocení.³³⁶

Čtvrtou církví jsou již výše zmínění tradiční utrakvisté. Z právního hlediska šlo pouze o jinou stranu uvnitř utrakvistické církve, kterou Laetus zařadil na první místo. Wernisch soudí, že pravděpodobně odstup mezi tímto proudem a tím, k němuž se hlásil Laetus, byl už natolik silný, že on sám ji jako součást společného celku téměř nevnímal. Minimálně chtěl zabránit tomu, aby ho zahraniční souvěrci spojovali s tradičním utrakvismem. Zdůraznil, že sice nesou stejné jméno, ale již v jeho výkladu se rozcházejí. Dle Wernische ve skutečnosti nebyly dány žádné pevné hranice mezi oběma křídly. Laetus poznamenal, že hlavní symboly utrakvistické církve, tedy postava Jana Husa a kalich, sjednocovaly obě křídla v minulosti. Tvrdí, že tradiční křídlo se již nechce titulovat po Husovi a pokud nemohou připomínku jeho památky zabránit, očerňují ho a potupují. Wernisch si myslí, že čím blíže podléhali tradiční utrakvisté vládnímu dozoru a stále více byli závislí na ochraně dvora, tím méně se odvažovali provokovat katolické authority otevřeným slavením Jana Husa. Naproti tomu užívání laického kalicha, alespoň po nějaký čas, bylo do určité míry zabezpečeno oficiálním souhlasem tridentského koncilu.

³³⁴ Tamtéž, s. 115–125.

³³⁵ Tamtéž, s. 125.

³³⁶ Tamtéž, s. 125–129.

Konfesionisté si všímali toho, jak tradiční utrakvisté připustili zúžení nezbytných požadavků původního programu. Ten se tedy nemohl dál rozvíjet, naopak zakrňoval. Dle Wernische se v této podobě utrakvismus rozpadal až na samotné základy. Jako jednotící prvek tradičního utrakvismu zůstávala právě vazba na dolní konzistoř. Dle Laeta konzistoř přistupovala na kompromisy s Římem, aby si udržela královskou ochranu. Zastává názor, že to došlo tak daleko, že v obřadech téměř splynuli s katolíky. Tradiční křídlo zůstávalo jednotné pouze navenek, ideově bylo heterogenní. Laetus píše, že se někteří drží čistého učení, jiní učení podjednou, jiní podléhají kalvinismu, ale tajně a hlavně nevědí, co přesně kalvínské je. Ovšem připouští, že se i mezi nimi nacházejí praví evangelíci. V méně vyhraněných typech často spatřoval kalvinisty. Wernisch tvrdí, že takový pohled nebyl mezi luterány této doby neobvyklým.³³⁷

Jako pátou církví Laetus představuje zwingliány, kterým se v Čechách říká habrovanští.³³⁸ Šestou církví jsou kalvinisté, kteří ho děsili především svou vitalitou. Naznačuje, že jejich počet prozatím není příliš vysoký, ale že má obavy z možnosti navýšení jejich počtu v budoucnu.³³⁹

Sedmou církví, nejnebezpečnější v Laetových očích, je Jednota bratrská. Té vyčítal sbližování s nově příchozími i domácími kalvinisty, které nejednou přijala do svých řad. Laetus doufal ve změnu veřejného mínění, jež se neshodovalo na potencionální hrozbě představované českými bratry. Dle Wernischova názoru totiž ve společnosti rezonovaly i dobré zkušenosti s touto církví. Někteří konfesionisté ji vnímali mnohem shovívavěji. Pohlíželi na ni jako na blízkého spojence proti protireformační straně. Wernisch připomíná, že přeci i Jednota měla svůj podíl na České konfesi. Tvrdí, že u jiných konfesionistů převažovalo podezírání a obavy živé z vývoje konkurenčních vztahů. Byla to především Jednota, která byla žhavou kandidátkou na pozici reformační církve, již rovněž konfesionisté toužili sami zaujmout. Dle Laeta se v této době čeští bratři stále více rozrůstali, aby napáchali ostatním církvím mnoho škod a překáželi čistému učení konfesionistů. Někdy docházelo k tomu, že se někteří patroni, příslušníci Jednoty, odhodlali zabrat celé obce i kostely s odkazem na jejich patronátní práva. Wernisch poznamenává, že v podstatě dosud separované společenství veřejně spravovalo farnosti zemské církve, a v některých případech tak převzalo i vůdčí roli při jejím pokračujícím reformování. Laeta rozčilovalo, že si Jednota zabírá jejich kostely a učí tam svému vyznání.

³³⁷ Tamtéž, s. 129–139.

³³⁸ Tamtéž, s. 140–141.

³³⁹ Tamtéž, s. 141.

Dle Wernische ho zároveň dopalovala snaha českých bratří cílevědomě si budovat dobrou pověst v mezinárodním měřítku. Tato jejich snaha narušovala Laetovo úsilí představit světu české evangelíky jako převážně věrné stoupence augsburského vyznání. Vadilo mu, že se Jednota prezentuje jako jediná nejsvětější církev a jako by byla mnohem lepší než oni, které nazývá luterány.³⁴⁰

Musíme si uvědomit, že Laetus tento svůj pohled na situaci v Čechách a na Moravě líčí již 20 let po Rosově smrti. Za Rosova života se sice utrakvisté rozdělovali do dvou proudů – radikálního a konzervativního, ale ještě se nevnímali tak odděleně, jak to Laetus vykresluje. Rosa náležel konzervativnímu směru, ale jeho pozice neodpovídá tomu, co Laetus popisuje. Pravdou jistě je, že od 40. let 16. století sílil panovnický vliv na dolní konzistoř, ovšem nedošlo to zatím tak daleko, aby se konzervativní utrakvisté museli vzdávat Jana Husa, jak Laetus popisuje. Na základě nám známých poznatků o Rosovi můžeme soudit, že by se mu náboženské poměry 80. let 16. století nelíbily. Patrně by byl nešťastný z toho, jakými cestami se ubíral vývoj tradičního utrakvismu, že se v podstatě nenápadně navrácí do lůna katolické církve. Co se týče Rosova pohledu na radikální utrakvisty, sympatizanty Lutherova učení, příliš o něm nevíme. Zdá se, že Rosa nebyl pro, ale ani proti vypovídání Lutherových stoupců a členů Jednoty bratrské z Prahy během tzv. Paškovy diktatury. Rosovi se nezamlouval způsob, jakým byli vyháněni.³⁴¹ Rovněž pokládal důsledky vypovězení pikartů za přímo katastrofické, jak jsem již uvedla v kapitole Představení osobnosti Václava Rosy. Dle Rosova svědectví přešlo za administrátora Cahery mnoho utrakvistických kněží k luterství nebo k Jednotě. Pokud mu můžeme věřit, znamenalo by to, že se rozrůstali Lutherovi stoupců a zároveň vzrůstalo členstvo Jednoty. Rosa z toho obviňuje Caheru, respektive jeho chování k utrakvistickým kněžím. To může být částečně pravda, ale musíme si uvědomit, že Rosa byl vůči Caherovi zaujatý, a proto nemůžeme být překvapeni, že mu kladl za vinu zmenšení počtu utrakvistického kněžstva. V souvislosti se šmalkaldskou válkou nás Rosa informuje o nešťastné zprávě, která dorazila na podzim z říše. Prý Karel V. při obléhání jednoho města utrpěl velké ztráty od luteránských knížat. Rosa tuto zprávu zpochybňuje tím, že to může být lež, protože už jednou luteráni lhali, aby popostrčili Čechy k zapojení do sporu.³⁴² Z výše uvedeného je patrné, že mezi oběma frakcemi utrakvismu opravdu panovalo značné napětí. Není tedy divu, že Laetus vnímá obě křídla již jako dvě rozdílné církve, protože se každá vydala jiným směrem. Můžeme se jen domnívat, zda by v situaci popisované Laetem Rosa dokázal zachovat chladnou hlavu a nehanět

³⁴⁰ Tamtéž, s. 141–145.

³⁴¹ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 16.

³⁴² Tamtéž, s. 33.

opačnou stranu, jak činí Laetus. Vzhledem k Rosovým názorům na Jednotu bratrskou si myslím, že by Rosa nebyl spokojen s názory a chováním konfesionistů. Zřejmě by je neušetril své kritiky.

I když obě frakce utrakvismu zastávaly rozdílné hodnoty, přeci jen se do značné míry shodovaly v názoru na Jednotu bratrskou. Rosa o ní nesmýšlel vůbec kladně. Jeho postoj k ní byl nepřátelský, což je pravděpodobně způsobeno i jeho neblahými zkušenostmi s patrony, kteří s ní sympatizovali nebo byli přímo jejími členy.³⁴³ Tyto patrony Rosa líčí jako hrubé a majetnické. Rosa krátce pojednává o tom, jak se členové Jednoty rozrostli za vlády Jagellonců. Poznává, že se jejich členská základna zvětšila o utrakvistické kněží, kteří konvertovali za administrátorů Cahery, Unhošťského i Mystopola. Pochopitelně i tento Rosův názor může být poněkud zabarven jeho špatnými zkušenostmi s těmito administrátory. Rosovo líčení o Vilémovi Křineckém z Ronova, jenž ke své faře v Libři ustanovil člena Jednoty bratrské farářem,³⁴⁴ odpovídá Laetovým slovům, že Jednota zabírala kostely a používala je ke svému učení. Rosovi se nelíbilo takové jednání Jednoty stejně jako Laetovi. Rosu pojí s Laetem také obavy, že Jednota bratrská si nárokovala status zemské církve. V podstatě se oba shodují ve svém pohledu na Jednotu bratrskou, ke kterému je patrně přivedl i stejný důvod. Laetus se snažil očernit Jednotu v rámci jakési kampaně vedené proti možnému konkurentovi. Také Rosa zřejmě vnímal Jednotu jako případnou konkurenci. Přeci sám tvrdí ve svých záznamech, že mnoho kněží opustilo utrakvistickou církev a přidalo se k Jednotě. Úbytek utrakvistického duchovenstva ho musel nepochybně trápit o to víc, jestliže se někteří přidávali právě k Jednotě bratrské.

Podobně jako Laetus ani Rosa si nepoznamenal nic bližšího ke katolíkům. Rosův nesouhlas s traktátem biskupa Fabriho namířeným proti utrakvistům a se snahami Ferdinanda I. přiblížit utrakvisty Římu svědčí pouze o tom, jaké stanovisko zastával v případě, že někdo útočil na jeho víru. Ale Rosův postoj ke katolické víře pro nás zůstává neznámým. Jistě Rosa během svého života potkal několik katolíků. Z jeho zápisků známe pouze tři osoby katolického vyznání. Jako prvního Rosa uvádí Jana z Rožmberka, převora maltézskeho řádu, kterého napomenul, že by neměl urážet utrakvisty. Jan ho chtěl za takové řeči potrestat, ale naštěstí pro Rosu ho osadníci z Písku včas varovali, a tak se trestu vyhnul.³⁴⁵ Druhou osobou je Anna z Hradce, jež byla Rosovou patronkou na faře v Černovicích. Rosa se této farnosti ujal na

³⁴³ Viz kapitolu Představení osobnosti Václava Rosy.

³⁴⁴ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 29–30.

³⁴⁵ Tamtéž, s. 14.

přímluvu jiného kněze. Dle Rosy ho za faráře nechtěla, takže zhruba po roce se odstěhoval na jinou faru.³⁴⁶ Posledním katolíkem v Rosových záznamech je Ladislav Popel z Lobkovic, dvorský maršálek, s nímž se Rosa domlouval o převzetí fary v Jistebnicích. Rosa uvádí, že se chtěl fary ujmout až poté, co by mu na jeho dosavadní faře zaplatili všechen desátek. Jenže Ladislav nechtěl déle čekat a tak si domluvil jiného faráře.³⁴⁷ V podstatě nám Rosa zanechal záznamy pouze o katolické vrchnosti, s níž přišel do kontaktu. O dalších lidech katolického vyznání si nic nezapsal. Těžko tedy posoudit jeho postoj ke katolíkům.

Nevíme, jak Rosa pohlížel na mikulášence, habrovanské a na kalvíny. Žádné poznatky o nich se v jeho záznamech nevyskytují. Z jeho zápisů ani nevyplývá, jaké stanovisko k těmto církvím zaujímal.

Rosa a Laetus se neshodují ve svém názoru na utrakvismus a jeho dvě křídla, což je vcelku pochopitelné, když každý z nich zastává názory jiné utrakvistické frakce. Přestože je mezi nimi věkový rozdíl minimálně 55 let a náležejí různým utrakvistickým směrům, shodují se ve svém postoji k Jednotě bratrské, kterou oba vnímají jako potenciální nebezpečí a konkurenci.

6.6. Neznámý farář a jeho záznamy o farnosti v Černovicích

Černovický farář, jehož zápisky budeme na závěr komparační kapitoly zkoumat, zůstává v anonymitě a o jeho existenci víme jen díky jedné knize. Svazek obsahující „*Sermones quadragesimales thesauri novi*“ Petra Paludana, dominikánského mnicha a jeruzalémského patriarchy, byl vydán ve Štrasburku roku 1485 a je zdoben Sadelerovým exlibris Petra Voka z Rožmberka z roku 1609. Kniha přešla patrně spolu s celou knihovnou Petra Voka do vlastnictví Švamberků a posléze krále Ferdinanda III. Knihovna byla z Třeboně převezena do Prahy, odkud byla uloupena Švédy roku 1648. Dnes je svazek součástí Královské knihovny ve Stockholmu. Přední a zadní přideštní uvedené knihy je pokryto poznámkami faráře z Černovic, které patřily k panství posledního Rožmberka mezi lety 1581–1597. Jaroslav Pánek se pokoušel tohoto faráře identifikovat. Bohužel jeho pátrání bylo bezúspěšné, proto dodnes neznáme jeho jméno.³⁴⁸

Černovický farář po sobě zanechal na přideštních knihy 12 záznamů, které většinou zachycují každodenní život v Černovicích. První záznam, datovaný 26. a 27. únorem 1591, se

³⁴⁶ Tamtéž, s. 21.

³⁴⁷ Tamtéž, s. 59–60.

³⁴⁸ J. PÁNEK, Pamětní záznamy utrakvistického faráře z let 1591–1592 – svědectví o každodennosti předbělohorského maloměsta, s. 91–96.

týká optického úkazu na noční obloze v podobě „*sloupů krvavých*“, doprovázený hřměním připomínajícím dělostřelbu. Jeden ze záznamů obsahuje hospodaření na farním rybníku. Zajímavé jsou záznamy o farářových vztazích s jiným knězem a s černovickými farníky. Opilý farář z Libkovy Vody černovického faráře urážel a hrozil mu zbitím. Dva záznamy se vztahují k pivovaru. Jednou za farářem přišli úředníci z Černovic a udělili mu pokutu za to, že bral pivo odjinud. Jindy za ním přišel pivovarský písař se sládkem, kteří mu zlořečili, že se plete do spravování panských důchodů. Když farář kupoval mýdlo na rynku, manželka černovického radního přede všemi řekla, že jeho kázání nejsou dobrá a že její manžel na ně nechce chodit. Jiné ženy odcházely z kostela během farářova kázání. On je vyzval, aby zůstaly, na to mu jedna z nich odvětila, že musí začít chystat oběd. Černovický farář se zřejmě dostával mezi farníky do izolace a cítil se i fyzicky ohrožen. Protože nenacházel pochopení ani u rožmberských úředníků, snažil se získat slyšení u samotného Petra Voka. Ten přijel do Vlčevsi za Václavem Vítem ze Rzávého koncem dubna roku 1591. Této jeho návštěvy chtěl zřejmě černovický duchovní využít, ale Petr Vok ho odmítl s tím, že ho rád přijme, až bude v Bechyni. Před Hromnicemi roku 1592 farář poobědval s rožmberským vládcem na jeho bechyňském sídle. Patrně to byla pro faráře mimořádná událost, jelikož si ji dvakrát zaznamenal. Kromě každodennosti černovické farnosti si farář také zapsal, že Burian Trčka z Lípy, podkomoří českých královských měst, byl pohřben na konci května 1591 v kostele ve Světlé nad Sázavou.³⁴⁹

Rosa působil na černovické faře zhruba jeden rok (1533–1534). Jak jsem již uvedla výše, zdejší patronkou byla katolická šlechtična Anna z Hradce. Dle Rosy mu černovičtí osadníci dlužili pět kop míšeňských. Díky pomoci Mikuláše Leskovce z Leskovce mu vrátili několik kop, přesto Rosa kvůli nim přišel o tři kopy míšeňských. K černovické faře si Rosa ještě poznamenal, že v té době u něj kuchařka Důra nebyla a musel si místo ní hledat náhradu. Zaměstnal jako kuchařku jednu ženu pocházející z Ledče, jež ho okradla.³⁵⁰ Podobně jako bezejmenný farář ani Rosa nebyl ušetřen potupy v kostele. Za Rosova druhého farářování ve Voticích při jednom kázání „*dokládá*“ na Jednotu bratrskou. Když po kázání Rosa dával věřícím příjímání, Burian Votický na něj přede všemi křičel, zastával se Jednoty a řekl, že jeho matka byla její členkou. Svůj výstup Burian zakončil vypovězením Rosy z farnosti.³⁵¹ Během svého působení na faře ve Zdislavicích Rosa zažil nepříjemný moment s jedním zdejším lotrem,

³⁴⁹ J. PÁNEK, Pamětní záznamy utrakvistického faráře z let 1591–1592 – svědectví o každodennosti předbělohorského maloměsta, s. 92–99.

³⁵⁰ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 21–22.

³⁵¹ Tamtéž, s. 21.

který se mu pokusil ukrást sekyru. Když Rosa zpozoroval, že mu ji krade, zvolal na něj, aby mu ji vrátil. Dotyčný po něm sekyru hodil a málem ho tím zabil. Jelikož osadníci věděli, kdo to byl, Rosa doufal, že úředník Jindřich Berka a vladař zdejšího panství Zdeněk Trčka z Lípy zasáhnou. Možná Rosovy naděje nebyly příliš velké, protože věděl, jak se Zdeněk neblaze choval ke svým poddaným i ke svým kněžím. Rosa dokonce zmiňuje příklad jednoho svého předchůdce, po jehož smrti si Zdeněk vše nebožtíkově přivlastnil.³⁵² Rosa si také zaznamenal, že navštívil v Praze dvorského maršálka Ladislava Popela z Lobkovic. S ním se rovněž domlouval na převzetí fary v Jistebnici, jak jsem již uvedla výše.³⁵³ Je patrné, že návštěvy u patronů patřících k vyšší šlechtě považovali utrakvističtí kněží za neobyčejnou událost vhodnou k zaznamenání. Nepochybně to musela být pro oba pocta, když je vyšší šlechtic pozval k sobě. Stejně jako černovický farář si i Rosa zapsal některé přírodní úkazy. Například v srpnu roku 1546 bylo velké hromobití a potopy, které napáchaly škody na obilí a na dobytku.³⁵⁴

I z toho mála zaznamenaného černovickým farářem a z Rosových záznamů vyplývá, jak nelehkou situaci mohli utrakvističtí faráři na svých farách zažívat. Potýkali se s neúctou, kterou jim prokazovali nejen jejich farníci, ale také patroni kostelů. Že se ani utrakvističtí kněží stejného postavení k sobě nechovali příliš přátelsky, poznal i Rosa. Vzpomeňme si, že dva jeho faráři mu způsobili nemalé potíže u administrátora Cahery, jak jsem již zmínila v kapitole Představení osobnosti Václava Rosy. Oproti černovickému faráři nebyl Rosovým patronem evangelík, ale katolík. Přesto můžeme z dobových svědectví vypožorovat, že příliš nezáleželo na náboženském přesvědčení patrona. Téměř všichni patroni se ke svým farářům chovali majetnický, někteří i povýšeně. Oba naši faráři si byli dobře vědomi toho, že rozhodující slovo má patron. V podstatě ani u jednoho nenalezneme příklad toho, že by kladli jakýkoli odpor proti patronovu rozhodnutí, i když s jeho vůlí nesouhlasili. Byli tedy poslušní. U Rosy navíc víme, že byl poslušný i vůči administrátorům dolní konzistoře. Přestože často nebyl spokojen s jejich chováním, vždy je poslechl. Z výše uvedených příkladů o farnících je patrné, že se utrakvističtí kněží málo těšili úctě z jejich strany. Spíše jimi farníci pohrdali a chovali se k nim mnohokrát hůře než k ostatním osadníkům. Z Rosových záznamů také vyplývá, že někteří neváhali duchovního okrást. Ba i hůř, někdy šlo duchovnímu o jeho život, což je zřejmé ze svědectví obou utrakvistických kněží. Je zajímavé, že jak Rosa, tak i černovický farář věnovali trochu svého času k zapsání nejen každodennosti na jejich farnosti, ale také dění přesahující hranice jejich farnosti. Rovněž ani jeden z nich nešetřil inkoustem pro zachycení přírodních jevů. Oba

³⁵² Tamtéž, s. 23.

³⁵³ Tamtéž, s. 59–60.

³⁵⁴ Tamtéž, s. 31.

byli velice vnímavými pozorovateli okolního světa. Ačkoli od Rosova černovického farářování uplynulo 57 let, než na stejné faře působil bezejmenný farář, jejich svědectví vypovídají o tom, že se postavení utrakvistického duchovního nezměnilo. Je ale potřeba brát v potaz, že se může jednat o svědectví zaujatá, individuální, ovlivněná povahou zapisovatele a zachycená příkoří, která se oběma farářům udála, nelze jednoznačně zevšeobecňovat.

Rosa se ve svých názorech na náboženské poměry v Čechách shodoval s většinou konzervativních utrakvistů, kteří zastávali nepřátelské postoje vůči Jednotě bratrské a ostatním sektám. Střízlivější postoj měli ke katolické víře. Nejednou se ozvaly hlasy vyslovující se pro nalezení míru s Římem, aby mohla být nastolena rovnováha v Českém království. Jedním z argumentů, proč je jednota s katolickou církví důležitá, byl pocit vnějšího ohrožení ze strany Turků. Proto považovali za nezbytné, aby spolu všichni křesťané drželi pohromadě. Zatímco turecké nebezpečí přetrvávalo od doby Šimona ze Slaného až do věku černovického faráře, postavení utrakvistického duchovenstva se postupně zhoršovalo. Místo úcty stále více pociťovali pohrdání nejen od svých patronů, ale i od svých farníků. Změnou procházela také pozice administrátora dolní konzistoře, jejíž vliv se časem stále více umenšoval. Pohoršlivé chování některých utrakvistických duchovních, i přes všechny snahy o jejich mravní nápravu, nalezneme po celé námi sledované období.

Se svým svědectvím o tehdejší době si Rosa zaslouží stanout vedle výše uvedených autorů, jejichž poznatky může doplnit o některé své zkušenosti či konkrétní příklady ze života utrakvistického nižšího klerika.

7. Závěr

Osobou Václava Rosy jsem se zabývala již dvakrát a zjištění obou prací se doplňují a vytvářejí celistvější obraz. V bakalářské práci jsem se věnovala obecnějším poměrům v utrakvistické církvi, jak o nich vypovídají Rosovy záznamy. V této diplomové práci jsem se zaměřila na otázky individuálnější, na samotnou Rosovu osobnost, jeho vzdělání, zájmy, víru a myšlení. Doplnila se ale i rovina obecnější při srovnání Rosova obzoru s dalšími utrakvistickými literáty. Zbývá zasadit má zjištění do ještě širšího kontextu. K tomu využiji obrazu utrakvistického duchovenstva, vykresleného Noemi Rejchrtovou.³⁵⁵

O Rosově rodině nevíme nic bližšího kromě jména otce a bratra. Ze záznamů akt dolní konzistoře lze vyvozovat, že většina zájemců o kněžské svěcení pocházela z lépe situovaných řemeslnických rodin.³⁵⁶ Toto tvrzení by mohlo platit i pro Rosův případ. Kupříkladu tomu může nasvědčovat jeho stranění pražským měšťanům, když popisuje události roku 1547.³⁵⁷ Utrakvistické církvi chyběla teologická fakulta již od dob husitské revoluce, proto církev podobojí trpěla nedostatkem vzdělaného kněžstva. Univerzita společně s církví se pokoušela tento nedostatek zčásti vyrovnat. Občas se některý z mistrů, věnujících se studiu teologie, uvolil přednášet. K takovým patřil i bakalář Antošek, o němž jsem se zmínila v kapitole o knihovně. Předpokládá se, že na venkově někteří faráři z vlastního popudu nebo pro potřeby kostela vyučovali několik vybraných chlapců, z nichž některé případně připravili pro duchovní dráhu nebo pro vstup do latinské školy. Toto řešení „svěpomocí“ se jeví jako nejpravděpodobnější, navíc pro utrakvistickou církev bylo výhodné, i co se týče specificky bohosloveckého školení. Univerzita se bránila pronikajícimu humanismu, který pomalu vstupoval do soukromých a latinských škol. Z této situace je možné vyvodit, že někteří kněží bez univerzitního vzdělání mohli mít lepší metodickou průpravu než absolventi stagnující pražské univerzity.³⁵⁸ Nejen z obsahu rukopisů, ale i z hodnocení administrátorů dolní konzistoře, kterým Rosa vytýká, že nemají žádný vysokoškolský titul, lze usoudit, že on sám buď absolvoval některou univerzitu bez získání titulu nebo měl dobrého školitele v některém z mistrů zabývajících se teologií. Víme, že Rosa měl několik žáků, proto se jistě radil k těm farářům, kteří nabízeli vesnickým synkům základy pro kněžskou dráhu nebo pro další stupeň vzdělání.

³⁵⁵ N. REJCHRTOVÁ, *Studie k českému utrakvismu zejména doby jagellonské*, Praha 1984.

³⁵⁶ Tamtéž, s. 42–43.

³⁵⁷ M. FRANCOVÁ, *Zápisky Václava Rosy jako pramen pro poznání náboženských poměrů první poloviny 16. století*, s. 53–60.

³⁵⁸ N. REJCHRTOVÁ, *Studie k českému utrakvismu zejména doby jagellonské*, s. 44–48.

Cesta do ciziny za kněžským svěcením byla podmíněna jednak finančním krytím cestovních výloh, jednak tzv. *litterae dimissoriae*, které vydávala dolní konzistoř bohoslovcům, již podstoupili zkoušku. Doporučujícím listem konzistoře se měli adepti na svěcení vykázat světicímu biskupovi. Dolní konzistoř vedla záznamy o půjčkách na cestovní výlohy, které byly buď po částech splatné nebo „odpracovatelné“. To znamenalo, že půjčka určité farnosti zavazovala budoucího kněze ke kaplanské službě po dobu, již stanovovala smlouva. Jestliže takto půjčil kněz, zajišťoval si kaplanovu bezvýhradnou poslušnost. V případě neposlušnosti požadoval právně celou zapůjčenou sumu zpět. Co se týče splatné půjčky, tu nejčastěji poskytovali kněží. Kromě svazujících finančních závazků znamenala ordinační praxe utrakvistů pro většinu svěcenců závažný mravní problém. Dokladem je formulace tzv. pokory, vžitá od doby Jana Rokycany jako pokořující vyznání, že zhřešili proti Bohu a jednotě utrakvistické církve, protože při svém kněžském svěcení přijímali podjednou, což je proti nařízení Ježíše Krista. Tzv. pokora se prováděla ústně, stvrzená rukoudáním, před konzistoří, které novokněží předkládali svá vysvědčení o řádném vysvěcení.³⁵⁹ Žel Rosa si o své cestě za svěcením do italské Modeny nic nezaznamenal. Pouze víme, že téměř dva roky po svém návratu musel prodat některé své knihy jednomu faráři, protože neměl dostatek financí.³⁶⁰ Pokud si na svou cestu půjčil, jistě se nejednalo o půjčku, kterou by si musel odpracovat. Tuto možnost jeho zápisy zkrátka vylučují.

Pro utrakvistického kněze bylo období povinného kaplanství pokračující výukou a praktickým zacvičováním. Dolní konzistoř rozhodovala o délce trvání podřízeného postavení a umístění novokněze. Řídila se jednak jeho finančními závazky, jestliže mu některý farář nebo farnost poskytli půjčku na studia nebo cestu pro kněžské svěcení a zajistili si tak jeho „odsluhování“, jednak místními a pastýřskými ohledy. Kaplanství v rozpětí dvou až sedmi let se jednotlivcům určovalo hned po jejich vysvěcení. Nejkratší dobou kaplanování byl jeden rok. Konzistoři se nezamlouvaly předběžné závazky novokněží kvůli trvalému nedostatku kněží a množství uprázdněných far. Několikrát trestala neposlušné kaplany, kteří si sami a předčasně vyjednali místo na faře nebo samovolně opustili přidělenou farnost. Mezi kázeňské tresty patřilo i sesazení faráře na kaplanské místo, spojené s jeho přemístěním. Důvodem mohlo být například jeho pohoršlivé chování, „bludné učení“, neschopnost nebo i žaloba farnosti či patrona. Léta kaplanství utrakvistického kněze nebývala snadná. Velmi často se stávalo, že spolu kaplan a farář nevycházeli. V aktech dolní konzistoře nalezneme vzájemné stížnosti,

³⁵⁹ Tamtéž, s. 51–52.

³⁶⁰ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 14.

v nichž konzistoř většinou dává za pravdu faráři před kaplanem. Po předložení osvědčení o řádném svěcení byl novokněz přidělen představenému knězi. Kaplanovou povinností bylo poslouchat a zaznamenávat si farářovo kázání. Nesměl bez farářova svolení opustit faru. Ke svému představenému se musel chovat uctivě, neodmlouvat mu a snášet napomínání či trestání. Kaplanova vzpoura se trestala vězením. Po uplynutí určené lhůty kaplanství vystavila konzistoř osvědčení o řádném chování kaplana, poté se kaplan mohl ujmout vlastní fary. Pro Prahu byly minimální lhůtou kaplanství tři roky.³⁶¹ Rosa nás zpravuje o tom, že první rok svého kněžství strávil jako kaplan na faře v Písku. Poté chvíli setrval na faře v Lazišti, ale nevíme, zda tu působil jako kaplan nebo již jako farář, protože posléze byl již farářem v Rané.³⁶² Je tedy možné, že své kaplanství si odbyl první dva roky po svém vysvěcení. Kolem roku 1524 skončil své farářování ve Voticích a odstěhoval se do Slaného, kde pobýval půl roku. Za tu dobu si domluvil faru v Peruci, kterou nikdy doopravdy nepřevzal. Rosa jako důvod, proč se nechtěl přestěhovat na peruckou faru, udává ten, že zdejší patroni páni Pětipeští z fary pobrali obilí i hrách. Administrátor Havel Cahera se dozvěděl, že Rosa nikde není farářem, a proto si ho zavolal do Prahy, kde ho ustanovil kaplanem u sv. Jiljí. Rosova degradace z faráře na kaplana byla zřejmě trestem za jeho zahálku. Během svého kaplanství na svatojilské faře byl jednou uvězněn. Poté byl kaplanem u sv. Martina. I během tohoto kaplanství byl Rosa potrestán. V obou případech z toho Rosa viní své faráře, kteří ho okrádali.³⁶³ Rosa je tedy zářným příkladem toho, že kaplanova neposlušnost vůči jeho faráři se trestala, přestože měl Rosa pádné důvody, proč svému faráři vzdoroval. Pouze si bránil svůj osobní majetek. Odtud patrně také plyne jeden z možných důvodů Rosovy osobní zášti vůči Havlu Caherovi. Rosa jistě své tresty vnímal jako nespravedlivé, ale jako poslušný kněz neprotestoval vůči rozhodnutí dolní konzistoře či samotného administrátora.

Základní zdroj příjmů utrakvistických kněží poskytovalo obročí, jehož základem bývaly jak pozemky všeho druhu, tak movité a nemovité statky a platy z nich plynoucí. Pod vlivem husitského hnutí často splynulo obročí a kostelní záduší a faráři se museli spokojit pevným platem bez možnosti vlastního hospodaření. Ze zádušního jmění³⁶⁴ dostávali faráři hotový plat, který mohl být navyšován různými dávkami od farníků. K základnímu kněžskému platu patřily

³⁶¹ N. REJCHRTOVÁ, *Studie k českému utrakvistismu zejména doby jagellonské*, s. 53–56.

³⁶² F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 14–15.

³⁶³ Tamtéž, s. 16–18.

³⁶⁴ N. REJCHRTOVÁ, *Studie k českému utrakvistismu zejména doby jagellonské*, s. 72–73; B. ZILYNSKÁ, *Záduší*, in: I. Hlaváček – J. Hrdina a spol., *Facta Proband Homines: sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové*, s. 535–548.

také církevní desátky, jež rovněž převzal utrakvismus z katolické praxe. Rozdílem je však skutečnost, že na vesnických utrakvistických farnostech nejsou doloženy „železné krávy“, tedy věčný plat z dobytka půjčený církví. Patrně to souvisí s husitským odporem k věčným platům. Výše desátku bývala jednotná. Většinou se jednalo o jeden strych žita a jeden ovsa z jednodánového statku, popřípadě odpovídající peněžní hotovost. Během 16. století kvůli přetrvávajícímu nedostatku kněží a stoupajícímu množství neobsazených far se začala vzrůstat chamtivost ze strany vrchností, které si vybírané desátky ponechávaly. Ve svých testamentech utrakvističtí kněží často svůj majetek odkazují kuchařkám. Bývaly to většinou jediné osoby, které se o nemocné a nemohoucí faráře staraly. Nezajištěnost stáří či nemoc kněží byly patrně jedním z důvodů kněžských pří o platy, desátky, bible nebo kalichy v soukromém vlastnictví, protože bylo třeba kuchařku za její péči odměnit.³⁶⁵ „*Přes všecku místní i osobní odlišnost poměrů žijí utrakvističtí kněží pod tlakem nároků, kladených církví, normy, kladené božím slovem a tlakem sociální závislosti na patronech či městských obcích.*“³⁶⁶ Rosa si pouze u tří svých farností zaznamenal, že součástí jmění farnosti byly pozemky. U Rané se jednalo o rybníček, v Lukavci bylo několik rybníčků a polí a na faře v Novém Strašecí to byla louka. Rosa si to zapsal patrně z toho důvodu, že ani na jedné ze zmíněných far mu osadníci nedovolili, aby těchto pozemků požíval. Někteří mu odmítali z nich cokoli odvádět, jiní zase zapírali, že pozemky náleží k jmění farního kostela. Rosa si u šesti svých farností poznamenal, že mu nedodali platbu za desátek. U jedné fary si zapsal, že měl dostat 80 strychů žita jako desátek.³⁶⁷ Pouze na zdislavické faře se Rosa setkal s farníky, kteří mu vzorně odváděli desátek a nebyli mu za něj dlužní.³⁶⁸ Jak již víme, Rosa si vedl vlastní účty, proto zřejmě nepřekvapí, že si zapisoval částky, které mu na jednotlivých farách zůstali farníci dlužní. Týká se to třinácti far z dvaadvaceti. Kromě sumy k tomu většinou více neuvádí. Tvzení, že na utrakvistických farách nebyly prokázány „železné krávy“, dosvědčují Rosovy záznamy, z nichž je patrné, že na žádné jeho faře nebyl přítomen tento druh věčného platu. Chamtivost patrona poznal Rosa během svého farářování nejednou, například na novobenátské faře zdejší patron Jiří Ceteňský z Cetně požadoval po Rosovi, aby mu dal něco z jeho úrody. Jiří argumentoval tím, že on za to dal peníze, a proto má právo to užívat.³⁶⁹ Patrně se jednalo o úrodu z pole, které patřilo k zádušnímu jmění sýčinského kostela. Jako i jiní faráři také Rosa odkázal něco své kuchaře. Sám nás informuje o tom, že jí dal schovat nějaké peníze a majetek. Je zajímavé, že jí dal vcelku

³⁶⁵ N. REJCHRTOVÁ, *Studie k českému utrakvismu zejména doby jagellonské*, s. 72–77.

³⁶⁶ Tamtéž, s. 77.

³⁶⁷ F. MENČÍK, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 59.

³⁶⁸ Tamtéž, s. 23.

³⁶⁹ Tamtéž, s. 57.

nemalou částku ještě během svého života.³⁷⁰ Vzhledem k tomu, že byla zhruba o deset let starší než Rosa, možná předpokládal, že ji přežije a chtěl se jí odměnit, dokud ještě žila. O dalších jeho odkazech, pokud nějaké učinil, se nedovíáme nic.

Z výše uvedeného vyplývá, že život Václava Rosy může posloužit jako konkrétní příklad utrakvistického nižšího duchovního.

Tato diplomová práce přinesla mimo jiné poznání, že Rosa byl vlastníkem vsutku bohaté knihovny, jak velikostí, tak i obsahem. Kromě teologických textů měl také texty lékařské a literárního charakteru. Rosa své rukopisy aktivně pročítal, jak to dokládají jeho četné latinské i české glosy. Toto zjištění svědčí o Rosově vyšší vzdělanosti než lze vyčíst z jeho osobních záznamů. Rovněž jeho kodexy přinášejí nové poznatky o jeho rodině a písařích.

Rovněž jsem se věnovala výkladu deseti Rosových snů za pomoci dobových snářů. Ve středověku lidé přikládali velký význam snům a zjevením. Považovali je za předzvěst budoucnosti. Rosa si bohužel pro nás nezapsal, jak velkou hodnotu svým snům přičítal nebo zda věřil v jejich varování. Dle jeho závěrečných slov u jednoho snu lze vyvozovat, že patrně nepřikládal velkou váhu výkladům, které nabízely dobové snáře. Rosa věřil, že záleží pouze na vůli Boha, jenž ví, co budoucnost přinese.

V mé bakalářské práci jsem provedla komparaci Rosových záznamů se svědectvím Bartoše Písaře a Sixta z Ottersdorfu, jejíž výsledky v prvním případě potvrzují určitou vzájemnou nevraživost konzervativních a radikálních utrakvistů, ve druhém případě dokládají, že vzájemná náboženská zášť obou křídel utrakvismu může ustoupit, jestliže společně čelí vnějšímu nepříteli, kterým byl v době stavovského povstání český král Ferdinand I. Diplomová práce rozšířila porovnání Rosových postojů s dalšími utrakvistickými autory. Z této konfrontace lze vyvodit, že většina konzervativních utrakvistů sdílela podobný pohled na Jednotu bratrskou, v níž spatřovali příčinu všeho zlého a vnímali ji jako svou konkurenci. Zejména radikální utrakvisté, později souznící s Českou konfesí, ji chápali jako silnou protikandidátku na pozici reformované církve v zemi, jak dokládá zpráva Jana Laeta. Ovšem ne všichni radikálové zastávali stejný názor. Je zajímavé, jak se během 16. století obě frakce utrakvismu od sebe stále více vzdalovaly, přestože setrávaly pod toutéž církevní správou dolní konzistoře. I když ani to již nebylo pravdou, jakmile se začínaly objevovat na některých místech regionální pořádky. Přestože bychom očekávali ve sledovaných svědectvích utrakvistů nepřátelský postoj nejen k Jednotě, ale také ke katolické církvi, téměř žádné útoky mířené vůči

³⁷⁰ Tamtéž, s. 30.

katolíkům v nich nenacházíme. Jedinou výjimku představuje Jan Bechyňka, jenž je ve svém díle *Praga mystica* nedůvěřivý vůči Římu, ze kterého dle jeho názoru nevzešlo nikdy nic dobrého, a mnichům. Za zmínku jistě také stojí, že se většina ze sledovaných autorů nezabývala ostatními sektami v českých zemích. Celkově lze usoudit, že proti sobě stáli a často ústně či písemně útočili konzervativní a radikální utrakvisté, ale v momentě, kdy pocíťovali, že pozice utrakvistické církve je v ohrožení, zastávali stejný postoj vůči aktuálnímu nepříteli. Což je možné doložit například pro dobu šmalkaldské války nebo obecně pro postoj vůči Jednotě bratrské či jiným sektám.

Je zajímavé, jak člověk postupem věku mění své priority. Nejvíce příhod ze svých far si Václav Rosa zaznamenal před rokem 1546, po tomto roce se více věnoval dění v hlavním městě. Již zřídka a v krátkosti se zabýval životem na svých farnostech. Nikdy se ale nezměnil jeho nepřátelský postoj k Jednotě bratrské. Rosa se ve svých zápisech zabýval především majetkem, vírou a morálkou, jak to dosvědčují jeho záznamy týkající se ukradených věcí, chování příslušníků Jednoty bratrské a pokleslé morálky, kterou spatřoval v chování nejen svých farníků, ale i své čeledi. Hlavním důvodem, proč si vedl své zápisy, je patrně ten, aby si zaznamenal svůj ukradený majetek, peníze a dluhy, které mu vznikly na jednotlivých farách. Dále jej zaujaly osudy některých ostatních lidí, takže se rozhodl také si je zapsat. Pozoruhodné jsou Rosovy názory na Jednotu bratrskou a Ferdinanda I., které staví příslušníky Jednoty a českého krále do nelichotivého světla. Z Rosových formulací bylo možné poznat některá jeho stanoviska, konfesní příslušnost a zařadit ho do kontextu doby, ve které žil. Rosa jakožto konzervativní utrakvista nebyl zastáncem novot v utrakvistické církvi. Prosazoval tradiční hodnoty. Nevíme nic bližšího o Rosově původu kromě míst, kde se narodil a vyrůstal. Dle jeho cesty do Itálie a zaznamenaných ukradených věcí soudím, že na tom nebyl finančně nejhůře. Mohl být tedy z bohatší měšťanské rodiny. Záznamy o pohromách, které přičítal Jednotě bratrské, a jeho snech mohou být důkazem, že byl po celý svůj život pověřčivým. Žel nelze ze zápisů určit, jak velkou hodnotu přikládal oběma záležitostem. V případě Jednoty se jí zřejmě snažil pouze očernit, že za vše zlé, co se děje v království, může právě ona. Rosovy záznamy nenabízejí nic, co by prozrazovalo, že byl nakloněn nebo příjemcem humanismu.

Poznání myšlenkového světa Václava Rosy, kterým se tato diplomová práce zabývala, nám poskytuje pohled do soudobého vnímání okolí příslušníka nižšího kléru, do něhož jsme mohli proniknout díky Rosovým rukopisům, jeho snům a jeho názorům.

8. Bibliografie

- BOHÁČEK, Miroslav. Rukopisná sbírka učeného právníka a biskupa Bohuše ze Zvole v universitní knihovně olomoucké. In: *Sborník historický* 7, 1960, s. 79–122.
- BOLDAN, Kamil. *Rekonstrukce knihovny Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic: katalog inkunábulí roudnické lobkovické knihovny*. Praha: NK ČR, 2009.
- BOROVSKÝ, Tomáš – NOKKALA MILTOVÁ, Radka a kol. *Sny mezi obrazem a textem*. Praha: NLN, 2016.
- BOROVÝ, Klement (ed.). *Jednání a dopisy konsistoře katolické i utrakvistické. Akta konsistoře utrakvistické*. Praha: I. L. Kober 1868.
- CEJPEK, Jiří – HLAVÁČEK, Ivan – KNEIDL, Pravoslav. *Dějiny knihoven a knihovnictví v českých zemích a vybrané kapitoly z obecných dějin*. Praha: Karolinum, 1995.
- CERMANOVÁ, Pavlína – NOVOTNÝ, Robert – SOUKUP, Pavel (eds.). *Husitské století*. Praha: NLN, 2014.
- ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Traktát podkomořího Vaňka Valečovského proti panování kněžskému*. Praha: Královská česká společnost nauk, 1881.
- ČERMÁK, Jan. Osvobozený sen pozdního středověku: Případ opeřeného spáče. In: STARÝ, Jiří – HRDLIČKA, Josef ed. *Spánek a sny*. Praha: Herrmann & synové, 2008. s. 227–239.
- ČIHULA, Josef. Martin Luther a Čechové podobojí. In: *Český časopis historický* 3, 1897. s. 274–288.
- ČORNEJ, Petr – BARTLOVÁ, Milena. *Velké dějiny země Koruny české VI. 1437–1526*. Praha–Litomyšl: Paseka, 2007.
- ČORNEJOVÁ, Ivana et al. *Dějiny Univerzity Karlovy I, 1347/48–1622*. Praha: UK, 1995.
- DENIS, Ernest. *Konec samostatnosti české. Díl 2, První Habsburkové*. Praha: F. Šimáček, 1909.
- DRAGOUN, Michal. *Středověké rukopisy v českých zemích. Handbušek kodikologa*. Praha: Scriptorium, 2018.
- DRAGOUN, Michal – DOLEŽALOVÁ, Lucie – EBERSONOVÁ, Adéla (edd.). *Ubi est finis huius libri deus scit. Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem*. Praha: Scriptorium, 2015.

FRANCOVÁ, Marie. *Zápisky Václava Rosy jako pramen pro poznání náboženských poměrů první poloviny 16. století*. Praha 2021. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Blanka Zilynská.

HALADA, Jan. *Lexikon české šlechty III. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*. Praha: Akropolis, 1994.

HALAMA, Ota ed. *Bohuslava Bílejovského Kronika česká: studijní texty ETF v Praze*. Praha: UK, ETF, 2011.

HALAMA, Ota. *Svatý Jan Hus. Stručný přehled projevů domácí úcty k českému mučedníku v letech 1415–1620*. Praha: Kalich, 2015.

HAVLÍKOVÁ, Lenka. *Život utrakvistického kněžstva z pohledu Zápisků kněze Václava Rosy*. Ústí nad Labem 2000. Diplomová práce. Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, Pedagogická fakulta.

HEJNIC, Josef. Knihovna Václava z Rovného jako historický pramen. In: POLIŠENSKÝ, Josef (ed.). *Knihtisk a kniha v českých zemích od husitství do Bílé hory. Sborník prací věnovaných k 500. výročí knihtisku*. Praha: Academia, 1970. s. 169–189.

HLAVÁČEK, Ivan. Alexius Třeboňský a katalog jeho knihovny z konce 15. stol. In: *Sborník historický* 6, 1959. s. 223–252.

HLAVÁČEK, Ivan. *Knihy a knihovny v českém středověku: (studie k jejich dějinám do husitství)*. Praha: Karolinum, 2005.

HLAVÁČEK, Ivan. Knihovna litoměřického probošta Jana Žáka. In: *Listy filologické*, LXXXVIII, 1965. s. 308–321.

HLAVÁČEK, Ivan. *Středověké soupisy knih a knihoven v českých zemích: příspěvek ke kulturním dějinám českým*. Praha: SPN, 1966.

HLAVÁČEK, Ivan – HOLÝ, Martin. Knihovny pražských mistrů. In: HOLÁ, Mlada – HOLÝ, Martin a kol. *Profesoři pražské utrakvistické univerzity v pozdním středověku a raném novověku (1457/1458–1622)*. Praha 2022. s. 174–189.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – JANÁK, Jan – DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátků státu po současnost*. Praha: NLN, 2005.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka – POLC, Jaroslav V. *Pražské arcibiskupství 1344–1994. Sborník o jeho působení a významu v české zemi*. Praha: Zvon, 1994.

HRADILOVÁ, Marta. Knihovna kapitulního děkana Václava z Krumlova. In: RADIMSKÁ, Jitka ed. *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven: čtenář a jeho knihovna*. České Budějovice 2003. s. 31–39.

HRDLIČKA, Josef – JUST, Jiří – ZEMEK, Petr. *Evangelické církevní řády pro šlechtická panství v Čechách a na Moravě 1520–1620*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, FF, 2017.

HREJSA, Ferdinand. *Česká konfesse, její vznik, podstata a dějiny*. Praha: Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění 1912.

HREJSA, Ferdinand. *Dějiny křesťanství v Československu IV: Za krále Vladislava a Ludvíka. Před světovou reformací a za reformace*. Praha: Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká, 1948.

HREJSA, Ferdinand. *Dějiny křesťanství v Československu V: Za Ferdinanda I. (1526-1564). Počátky protireformace*. Praha: Husova československá evangelická fakulta bohoslovecká, 1948.

JANÁČEK, Josef. *České dějiny. Doba předbělohorská 1526-1547. Kniha I, díl I*. Praha: Academia, 1968.

JANÁČEK, Josef (ed.). SIXT Z OTTERSODORFU. *O pokoření stavu městského léta 1547*. Praha: Melantrich, 1950.

JUST, Jiří – NEŠPOR, Zdeněk R. – MATĚJKA, Ondřej et al. *Luteráni v českých zemích v proměnách staletí*. Praha: Lutherova společnost, 2009.

KADLEC, Jaroslav. Mistr Prokop z Kladrub. In: *Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis* 12, 1972. s. 91–110.

KADLEC, Jaroslav. *Přehled církevních dějin 2*. Praha: Zvon, 1991.

KROFTA, Kamil. Boj o konsistoř pod obojí v letech 1562-1575 a jeho historický základ. In: *Český časopis Historický* 17, 1911. s. 28–57, 178–199.

KŮRKA, Pavel B. *Kostelníci, úředníci, měšťané: samospráva farnosti v utrakvismu*. Praha: Historický ústav, 2010.

LE GOFF, Jacques. *Kultura středověké Evropy*. Praha: Odeon, 1991.

- LE GOFF, Jacques. *Středověká imaginace*. Praha: Argo, 1998.
- LUŽNÝ, Michael. *Matouš z Krakova. Působení v Praze a rukopisy jeho děl v českém prostředí*. Praha 2017. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Filozofická Fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Blanka Zilyská.
- MACEK, Josef. *Víra a zbožnost jagellonského věku*. Praha: Argo, 2001.
- MAREK Jindřich. *Václav Koranda mladší. Utravvistický administrátor a literát*. Praha: NLN, 2017.
- MARTÍNEK, Jan. O knihovně Jana st. Hodějovského. In: POLIŠENSKÝ, Josef ed. *Knihtisk a kniha v českých zemích od husitství do Bílé hory. Sborník prací věnovaných k 500. výročí knihtisku*. Praha 1970. s. 219–238.
- MAŠEK, Petr. *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Od Bílé hory do současnosti*. Díl II, N–Ž. Praha: Argo, 2010.
- MENČÍK, Ferdinand. *Zápisky kněze Václava Rosy*. Vídeň: F. Menčík, 1879.
- MÍKA, Alois. *Stoletý zápas o charakter českého státu 1526–1627*. Praha: SPN, 1974.
- NODL, Martin. Svár obrazu s textem: sen Karla IV. o smilstvu. In: NODL, Martin – SOMMER, Petr – DOLEŽALOVÁ, Eva (ed.). *Verba in imaginibus: Františku Šmahelovi k 70. narozeninám*. Praha: Argo, 2004. s. 69–95.
- PÁNEK, Jaroslav. Pamětní záznamy utravvistického faráře z let 1591–1592 – svědectví o každodennosti předbělohorského maloměsta. In: *Folia historica Bohemica* 15, 1991. s. 91–100.
- RAK, Jiří. Vývoj utravvistické církevní organizace v době předbělohorské. In: *Sborník archivních prací* 31, 1981. s. 179–206.
- REJCHRTOVÁ, Noemi. *Studie k českému utravvismu zejména doby jagellonské*. Praha 1984. Habilitační práce.
- REJCHRTOVÁ, Noemi. Bechyňkův traktát O pokoji církve v Čechách. In: *Folia historica Bohemica* 15, 1991. s. 73–90.
- REJCHRTOVÁ, Noemi. Jan Bechyňka – kněz a literát. In: *Praga mystica: z dějin české reformace*. Praha 1984. s. 5–49.

REJCHRTOVÁ, Noemi. Zkušební písemná práce utrakvistického kněze. In: MOLNÁR, Amedeo – FILIPI, Pavel. *Do posledních končin. Sborník prací Josefu Smolíkovi k 60. narozeninám*. Praha: Kalich, 1982. s. 45–63.

ROČEK, Martin. Výklad snů. In: DOLEŽALOVÁ, Lucie – KRÁLOVÁ, Magda edd. *Opuscula: neznámá dílka z rukopisů Kříže z Telče*. Dolní Břežany: Scriptorium, 2022, s. 276–315.

ROEDL, Bohumír. Několik poznámek k životopisu Havla Cahery. In: KAVAN, Richard – KOCOUREK, Lumír. *Náboženské dějiny severních Čech: sborník příspěvků z mezinárodní konference v Ústí n. L. ve dnech 9.–11. září 1997*. Ústí nad Labem: Katedra společenských věd PF, 1999. s. 78–81.

SILAGIOVÁ, Zuzana – ŠMAHEL, František (edd.). *Catalogi librorum vetustissimi Universitatis Pragensis / Die ältesten Bücherkataloge der Prager Universität*. Turnhout: Brepols Publishers, 2015.

SKÝBOVÁ, Anna. *Svěcení utrakvistických kněží v Benátkách v první polovině 16. století*. In: *Sciencia nobilitat: sborník prací k počtě prof. PhDr. Františka Kavky, DrSc.* Praha: Karolinum, 1998 [vyd. 1999]. s. 79–86.

ŠIMÁK, Josef Vítězslav (ed.). *Prameny dějin českých, díl VI., Fontes rerum Bohemicarum, Tom VI.: Kronika pražská Bartoše Písaře – Paměti o bouři pražské roku 1524, Listy a kronika mistra Jiřího Píseckého*. Praha: Nákladem nadání Františka Palackého, 1907.

ŠMAHEL, František. *Basilejská kompaktáta. Příběh deseti listin*. Praha: NLN, 2011.

ŠMAHEL, František. Knihovna Jana z Rabštejna. In: *Zápisky katedry československých dějin a archivního studia* 3, 1958, č. 3–4. s. 93–113.

ŠMAHEL, František. Silnější než víra. Magie, pověry a kouzla husitského věku. In: *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka* 30, 1990. sv. 2. s. 31–51.

URBÁNEK, Rudolf. *České dějiny. Díl III/2, Věk poděbradský*. Praha: Jan Laichter, 1918.

URBÁNEK, Rudolf. První utrakvistický humanista Šimon ze Slaného, in: *Listy filologické* roč. 65, 1938. s. 206–221, 337–338.

WERNISCH, Martin. *Evropská reformace, čeští evangelíci a jejich jubilea*. Praha: Kalich, 2018.

WINTER, Zikmund. *Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století*. Svazek I–II. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1895–1896.

ZÍBRT, Čeněk. *Vavřince z Březové Snář velmi pěkný*. Praha: J. Otta, 1908.

ZILYNSKÁ, Blanka. Záduší. In: HLAVÁČEK, Ivan – HRDINA, Jan a spol. *Facta Probant Homines: sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. Zdeňky Hledíkové*. Praha: Scriptorium, 1998. s. 535–548.

8.1. Katalogy

Tabulae codicum manu scriptorum praeter graecos et orientales in Bibliotheca Palatina Vindobonensi asservatorum. Ed. Academia Caesarea Vindobonensis. Wien 1864–1899.

DENIS, Michael. *Codices Manuscripti Theologici Bibliothecae Palatinae Vindobonensis Latini Aliarumque Occidentis Linguarum*. Vol. I. Pars I.–III. Wien 1793–1795.

SCHWARZENBERG, Karl. *Katalog der kroatischen, polnischen und tschechischen Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek*. Wien 1972.

SPUNAR, Pavel. *Repertorium auctorum Bohemorum protractum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans, Tomus II. Studia Copernicana 35*. Warsaviae–Pragae 1995.

UNTERKIRCHER, Franz. *Die datierten Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek von 1401 bis 1450*. 1. Teil. Text. 2. Teil. Tafeln (Katalog der datierten Handschriften in lateinischer Schrift in Österreich 2). Wien 1971.

UNTERKIRCHER, Franz. *Die datierten Handschriften der Österreichischen Nationalbibliothek von 1501 bis 1600*. 1. Teil. Text. 2. Teil. Tafeln (Katalog der datierten Handschriften in lateinischer Schrift in Österreich 4). Wien 1976.

8.2. Webové zdroje

LEGNER, Zdeněk. *Gruntovní kniha vesnic dubského panství 1536–1567 (1589)*. Hradec Králové, 2022. Diplomová práce. Univerzita Hradec Králové, Filozofická fakulta. Vedoucí práce doc. PhDr. Jana Vojtíšková, Ph.D. [online]. [cit. 2023-05-18] Dostupné z: <https://theses.cz/id/hidc7s/>

Národní knihovna – Slovník českých knihovníků [online]. [2023–08–07]. Dostupné z: <http://aleph.nkp.cz/publ/sck/00000/12/000001295.htm>

Österreichische Nationalbibliothek – Digitální knihovna [online]. [2023–08–12]. Dostupné z: <https://onb.digital>

Snář Vavřince z Březové – Mikulovský rukopis [online]. [2023–08–12]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/edicni/edice/29d51acd-9825-474b-98b2-c300c7f82d01/plny-text/s-apatem/folio/1r>

Katalogy k ÖNB [online]. [2023–08–12]. Dostupné z: <https://manuscripta.at/kataloge.php>

Katalog Pavla Spunara [online]. [2023–08–12]. Dostupné z: <https://kpbc.umk.pl/dlibra/publication/32892/edition/41756/content>

9. Přílohy

9.1. Tabulka se všemi Rosovými rukopisy

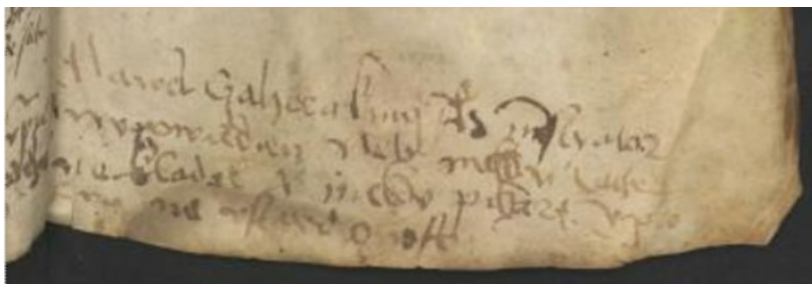
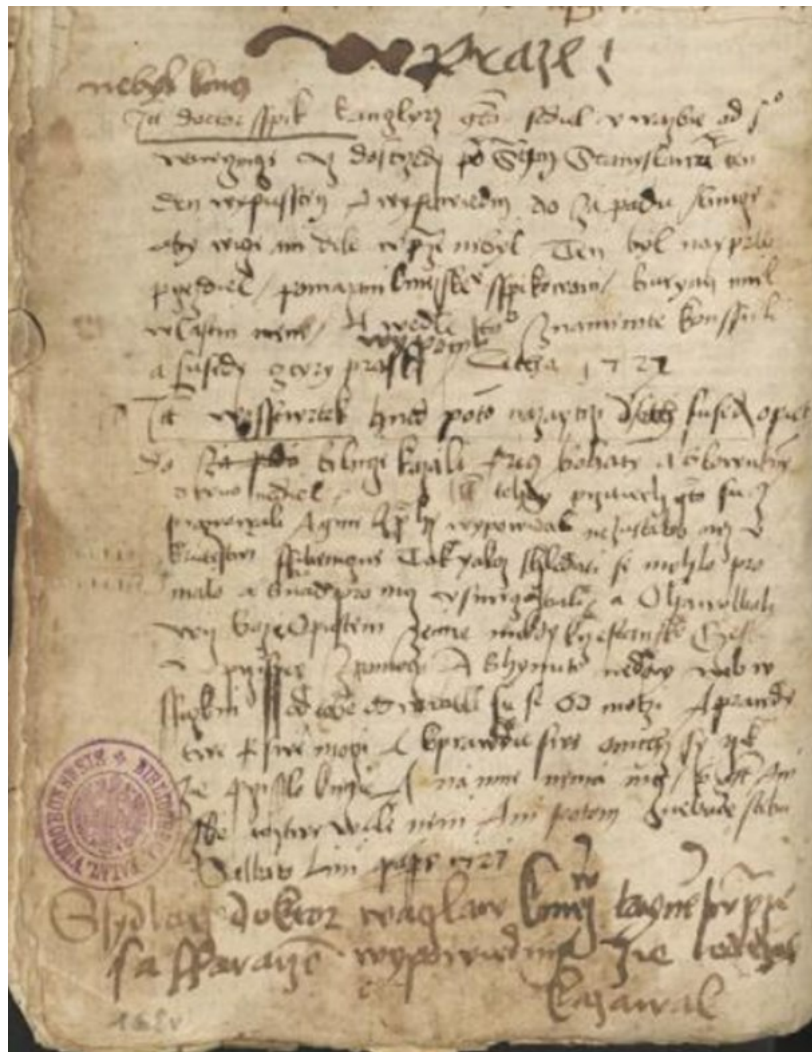
Cod.	Název	Velikost (v mm)	Cod.	Název	Velikost
4136	Sermones de tempore et sanctis egregii doctoris Wenceslai olim ecclesie Pragensis administratoris diligenter collecti	310 x 215	4312		210 x 150
4150	Tractatus theologici ad festa apostolorum	300 x 210	4324	Sermones sacri.	160 x 110
4206		290 x 220	4325	Anonymi postilla	165 x 110
4221		280 x 215	4326	Sermones varii	165 x 110
4269	Expositio capitum S. Scriptur lat. bohem.	210 x 165	4327	Varia homil. fragmenta	165 x 110
4270	Opuscula theol. lat. bohem.		4328	Variarum postil. fragmenta	165 x 110
4271	Fragmenta theol. lat. bohem.	210 x 160	4329	Variarum postil. fragmenta	165 x 110
4272	Tractat. theol. lat. bohem	215 x 165	4330	Variarum postil. fragmenta	165 x 110
4273			4331	Variarum postil. fragmenta	165 x 110
4274		215 x 150	4332	Fragmenta variarum homil.	165 x 110
4275				Anselmi et aliorum sanctorum exhortationes pro bona vita de moralibus etc.	175 x 115
4276	Tractat. varii theolog.		4344		155 x 110
4277	Tractat. Theolog. lat. bohem.	215 x 165	4345	Loci communes de materiis theologicis et Iuris Canonici	155 x 110
4278	Fragmenta theolog. lat. bohem.		4401		305 x 215
4279			4490	Sermones quidam in Evangelia	205 x 160
4280	Fragmenta theolog. lat. bohem.		4544	Variarum homil. fragmenta	160 x 115
4281		215 x 165	4545	Anonymi varii sermones sacri.	160 x 110
4282			4550		150 x 110
4283		210 x 165		Excerpta Concordantiarum maiorum S. Script. ordine alphabetico	
4284	Fragmenta theolog. lat. bohem.	215 x 165	4552	Fragmenta theologica	145 x 80
4285			4658	Sermones hussitici in Adventu et alias anni festivitates	215 x 170
4286	Miscelan. Bohem.	215 x 165	4774		160 x 110
4289	Caes. Heisterbach. Dialog.	215 x 155	4883	De sanctis primus	220 x 160
4290		210 x 155	4890		220 x 155
4294	Sermones varii	225 x 155	5178	Alberti M. Summa philos. Nat.	215 x 155
4301	Opusc. theolog. varior	215 x 155	5204		
4303	Sermones Sacri.	120 x 160	5512		
4304	Expositio in IV. Evangelia	225 x 115	11728	Variae Postil.	145 x 85
4305	Sermones sacri.	225 x 115	11731	Variae Postil.	145 x 85
4310	Jo. Huss sermons	220 x 165	11743	Variae Postil.	145 x 185

9.2. Ukázka Rosova záznamu o pražském dění mezi lety 1524–1527

Fol. 168 v, cod. 4883, ÖNB [online]. [2023-07-19]. Dostupné z:

https://digital.onb.ac.at/RepViewer/viewer.faces?doc=DTL_7455659&order=1&view=SINGL

E)

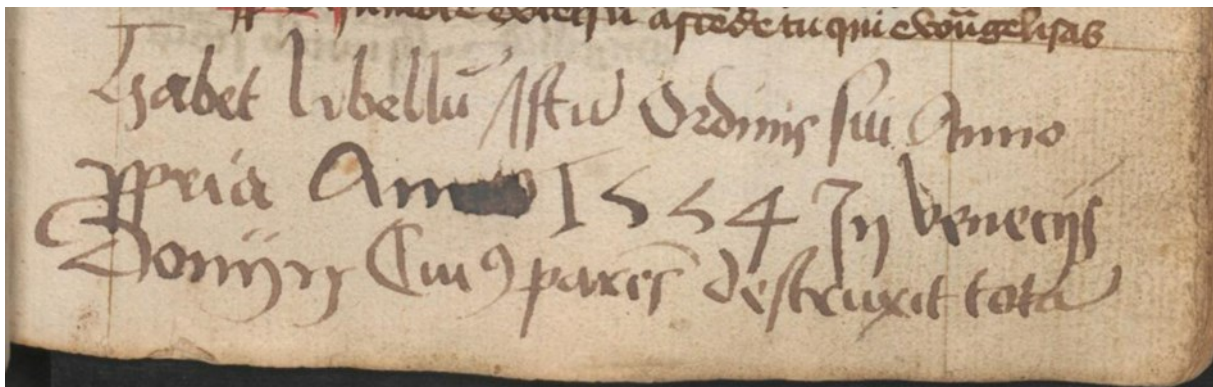
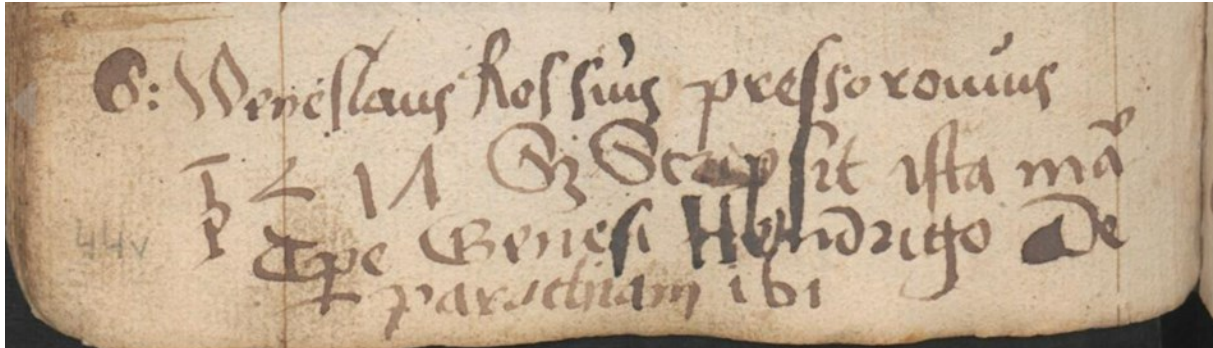

9.3. Vlastnické poznámky Václava Rosy

9.3.1. Fol. 44 v cod. 4310

ÖNB [online]. [2023-07-19]. Dostupné z:

https://digital.onb.ac.at/RepViewer/viewer.faces?doc=DTL_3287975&order=1&view=SINGLE

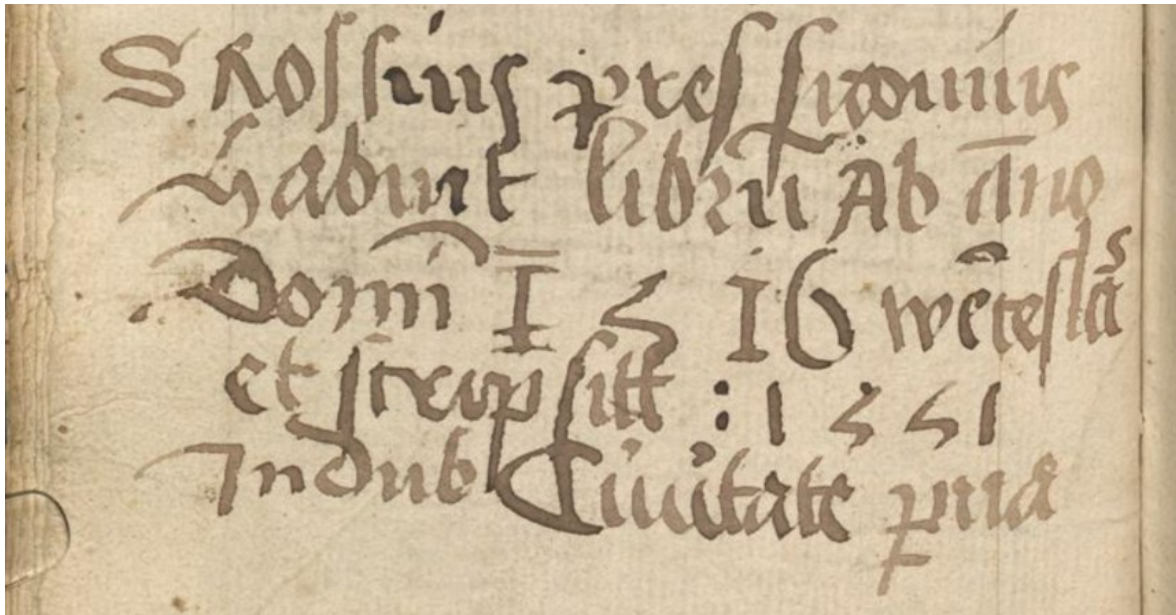
„S[acerdos] Wenceslaus Rossius Pressorovius habet libellu[m] istum ordinis sui anno 1517 sed scripsit ista ma[n]u p[ro]pria anno 1554 in Veneciis temp[or]e gene[ro]si Hendrico de Doni in cui[us] parochiam ibi.“

9.3.2. Fol. 69 v cod. 4883

ÖNB [online]. [2023-07-19]. Dostupné z:

https://digital.onb.ac.at/RepViewer/viewer.faces?doc=DTL_7455659&order=1&view=SINGL

E

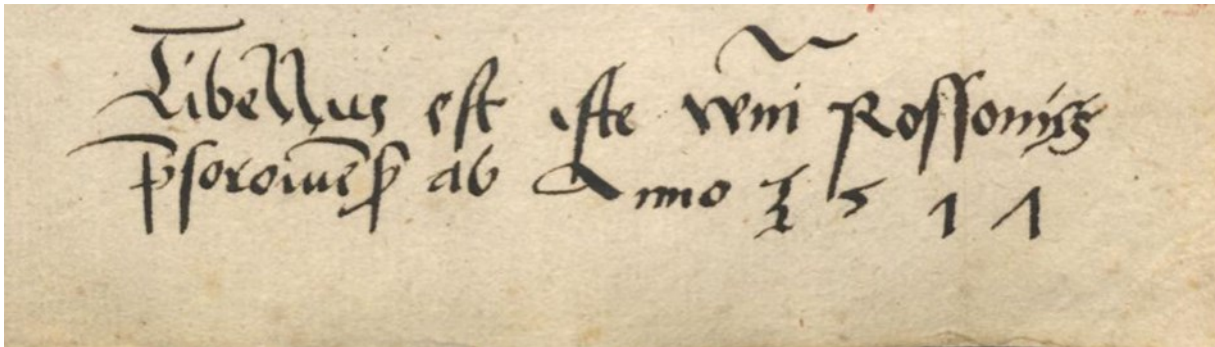

„S[acerdos] Rossius Pressirovius habuit libru[m] ab anno domi[ni] 1516 We[n]cesla[us] et scripsit 1551 in Dub civitate p[ar]va“

9.3.3. Fol. 35 v cod. 5204

ÖNB [online]. [2023-07-19]. Dostupné z:

https://digital.onb.ac.at/RepViewer/viewer.faces?doc=DTL_7666368&order=1&view=SINGLE
[E](#)

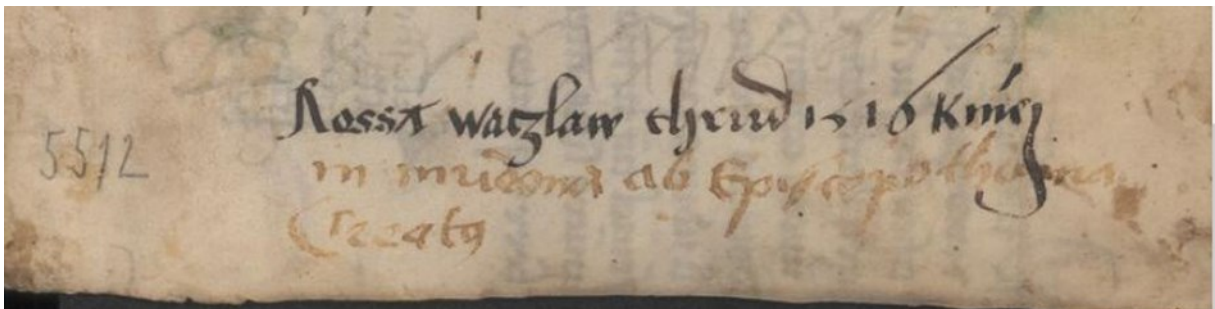

„Libellus est iste W[enceslai] Rossonis P[re]sorovie[n]s[is] ab anno 1511“

9.3.4. Přední předsádka v cod. 5512

ÖNB [online]. [2023-07-19]. Dostupné z:

https://digital.onb.ac.at/RepViewer/viewer.faces?doc=DTL_4704391&order=1&view=SINGLE
[E](#)

„Rossa Waczlaw Chrud[imensis] 1516 kniez in Mudona ab episcopo [...] creat[us].“

9.3.5. Jméno Rosova otce

Cod. 4289, fol. 55 r

„Rosa Waczlaw Chrudimsky kniez Zdenku syn jmenem Janu 1531.“ (Schwarzenberg, s. 88)

Cod. 4289, fol. 313 r

„Rossa Waczlaw z Chrudimie, syn Jana kniez.“ (Schwarzenberg, s. 92)

Cod. 4545, fol. 369 r

„Tyto mám knizky ego Wenceslaus Rossa Zdenkonis ab anno 1516.“ (Schwarzenberg, s. 226)

9.4. Teologické texty v Rosových rukopisech

9.4.1. Teologické texty

Autor	Název textu	Umístění	Incipit (začátek chybi) „dicunt eciam viros perfectissimos...“	Explicit	Rubrika	Rosovy glosy
Caesarius z Heisterbachu	Dialog o zázracích	cod. 4289		„...beato Nicolao obtulit.“	„Explicit dialogus Cesarii maior et incipit minor. Incipiunt questiones curiales discipulo interrogante et magistro respondente. Sequitur.“	
Jacobus de Voragine	dialog	cod. 4289	„Deus continet omnia...“	„...que olim intimus gessisti.“	„Explicit liber de tempore quadragesimali Jacobi de Voragine. Incipit tabula...“	latinské a české
Jakoubek ze Stříbra	Quadragesimale	cod. 4301				
Jan Čapek	De dispensacione sacramentorum	cod. 4344				
Jan Hus	„Řeč o přijímání těla božieho pod obým způsobem Čapková“	cod. 4550	„Otzakta nynie taková biežý.“	„od przyżehnanie swodi srdcze newinná.“		
	glosář k De quadruplici sensu	cod. 4136				
	kázání o pohrdání božími dary	cod. 4270	„Notandum quod magnus spreter...“	„...tollet eum: kazdu“ (pokračuje v cod. 4271)		
	„Procz chčes (!) przigymati tielo bozie“	cod. 4271	„...v egijske zemi.“	„...a tak kralowstwie bozie.“		
	„O Tragicki swate“	cod. 4271	„Proto abich umučeny...“	„...genz gest duch, tak czlo“ (pokračování chybi)		české
	Puncta (postila z r. 1401)	cod. 4283	„Wiezis sprostnie ze swata...“	„...et sic negat se.“ (pokračování chybi)		
	„Řeč o modlitbě Páně z „De mandatis Domini“	cod. 4310	„...dadium dicentes, ait Dominus, cum non miserit eos...“	„Advenisti desiderabilis.“	„Explicit Puncta magistri Johannis Hus (proděravěné slova) feria sexta ante Dominicam Oculi... anno ab incarnatione Domini... 1414“	latinské a české
	kázání o těle Páně	cod. 4310	„Ego enim accipi a Domino... Mt. 26. Accepit panem et benedixit. De qua benedictione...“			
	prohlášení k modlitbě Páně z „De mandatis Domini“	cod. 4550	„Cristianus debet scire orare...“	„...quod est panis est corpus meum“ (pokračování chybi)		
	„Nota bene“	cod. 4550	„Credere autem ad tria...“			latinské a české
	„De Antichristo“	cod. 4550	„Primus Johannis 4. to: Carissimi, nolite... Quia multi pseudoprophetae...“	„...panem corpore necessarium“		latinské
	„O pryszahani“	cod. 4550	„Juramentum prohibetur fieri...“	„...est placere Deo.“		latinské a české
	Stručný výklad vyznání víry	cod. 4550	„Wierzy v Buch otczie wssemohucieho... Wierzy to gest rozumem przywolugi.“	„...et sapiencior erit.“		
	„Passio Christi“	cod. 4890	„Joh. XIII. Ante diem festum Pasche... Primum forte quia fuit morte devictus...“	„...per auctoritatem sanctorum ewangeliorum.“		
				„...w nasyceni wuale pline bez nedostatka.“		
				„...signantes lapidem cum custodibus.“		české

9.4.2. Teologické texty

Autor	Název textu	Umístění	Incipit	Explicit	Rubrika	Rosovy glosy
Jan z Jesenice	„Pro communiōe corporis et sanguinis Jesu Christi Auctoritates“	cod. 4550	„Mt. XXVlo. Cenantibus autem illis...“	„...in suo libro sacramentali ubi supra. Et sic est finis.“		
Jan Protiava z Nové Vsi	postila	cod. 4136	„Prepare in occursum Dei tui... Quociens rex uel aliquis maxime dignitatis...“	„...quibus saturati ae eterna gaudia pervenire valeamus.“	„Expliciunt dicta, per magistrum Proczywam ficta; finita per manus Andree dicti Charamza de Jempnicz.“	
Jan z Pacova	„Magister Jacobus ad sanctum gallum“	cod. 4326	„Nescitis quod hi... Jam hodie secundum institutionem...“	„...illum brauium glorie eterne.“		
Jan z Příbrami	De communiōe sub utraque (obraha kalicha proti názoru Nikola de Dinkelspühli)	cod. 4334	„Quia emergente patula Christi veritate...“	„...pro quo sit benedictus Dominus in secula seculorum, Amen.“	„Finis in vigilia Andree anno MCCCCoLXXXIIIlo.“	české
Jan Štěkna	„Predicata de Sanctis“	cod. 4206	„Osculetur me... Ad gloriam primo et honorem sancti Andree...“	„...pro corona. Quam coronam nobis... Christus, Amen.“		české
Jan Viklef	„De universalibus“ „Tractatus de propositionibus insolubilibus“	cod. 5204				
Johannes Ysner	„Sermo ad clerum... de obitu regine Cracouie.“	cod. 5204	„Curam illus habe. Luce X. Transsumpte in currenti dominioa...“			latinské a české
Kliment Bosák	církevní píseň	cod. 4329	„Paane (!) Kriste Bozie wieczny a nebesky králi.“	„...uchowey nas pane Kriste, Amen.“		
Lukáš Pražský	církevní píseň	cod. 4329	„Probud se, dusse wierna.“	„...pagma neby bydlo.“		
Matěj z Janova	Výňatky z „De regulis Veteris et Novi testamenti“	cod. 4334				
Matouš z Krakova	Sermones de sanctis	cod. 4150	„Ambulans Ihesus iuxta mare... Hic dicit Haymo...“	„...ad maiorem eorum confusionem. Hec Gregorius.“	„Finis postille de sanctis per circulum anni, dicta magistri Mathei de Krocovia, qui fuit predicator in Leta Curia ciuitatis Pragensis.“	latinské
Martin Lupáč	Sermones de sanctis	cod. 4273, 4284, 4328, 4329, 4330, 4332, 4545				
Michael Polonus	„In die Trinitatis“	cod. 4326	„O altitudo. Solemnitas hodierna Trinitatis sancte quam colimus...“	„...sermonibus Dei altissimi.“		
	„De Nicodemo“	cod. 4326	„Cum Trinitate sancta obieragize se...“	„...et post Ascensionem eius gloriam eternam per, merita... seculorum, Amen.“		
Mikuláš von Dinkelsbühli	„In die Corporis Christi de Epistola“	cod. 4326	„Hodierna die fideles obieragi se...“	„...benedictus in secula seculorum.“		
	„Sermo de corpore Christi“	cod. 4221				latinské a české

9.4.3. Teologické texty

Autor	Název textu	Umístění	Incipit	Explicit	Rubrika	Rosovy glosy
Mikuláš z Pelhřimova	„Scriptum super quator Evangelia in unum concordata“	cod. 4304	„Postquam a principio corporis evangelici actum est“		„Explicit Scriptum super quatuor evangelia Mathei videlicet Marci, Luce et Johannis in unum concordata. Quad ad honorem Dei et proximorum profectum finitum est proxima feria sexta ante Wenceslai sub anno Domini Mo quadragesimo trecesimo nono [25.IX.1439]. Biskupecz [a.m.] compilator ignoratur.“	latinské
Ondřej z Brodu	postila	cod. 4890	„Abiciamus opera tenebrarum... Ro. XIII, Fratres, hodie tempus quoddam inchoamus...“	„...ad comedendum apponere.“		latinské a české
Petrus Riga	„Excerpta de tabula originalium sanctorum“	cod. 4345	„Aaron. Quidam iubet Aaron...“	„...moderamina servare ignorant, prout in omelia 3.a.“		latinské
Pius II.	„Epistola de penis inferni“	cod. 4334	„Scribis ad me, N. N. amice...“	„...me quantum id reciprocum est ama. Finis.“		
Robert Allington	„Tractatus logicalis de suppositionibus“	cod. 5204	„Terminorum aliqui sunt...“	„et simile iudicium est de verbis.“		
Řehoř Veliký	„Glossa super Cantica canticorum“	cod. 4401	„Postquam a paradisi...“	„...per omnia secula seculorum, Amen.“	„Skonalý sye pyesnye na pyesnye Salamunowy s wykladem Rzehorzye swateho, u nas psano, ano gest tak.“	latinské
sv. Anselm	„Exhortaciones pro bona vita“	cod. 4334	„Quid agis o homo...“	„...sed propter vitam eternam. Quam concedat... seculorum, Amen.“	„Finitus tractatus feria II. in Vigilia Symonis et Jude in collegio Regine anno 14LXXXIIlo, et eadem die serenissimi principes et domini, domini videlicet dominus Hinko et Henricus et domini Trczkoue cum dominis Pragensibus et domino Augustino venerunt quasi hora XXIa.“	latinské
sv. Augustin	Sermones octo	cod. 5512	„Petis a me...“	„...boni operis dictam. Finis.“		
sv. Bernard	„De vita et moribus“	cod. 4334				
sv. Jeroným	„Paulino monacho de temperancia“	cod. 4334	„Obsecro te, Pauline...“	„...laus vero bonorum.“		
Štěpán z Kolína	„Lectura super Yzaiam prophetam.“	cod. 4294	„Visio Yzaie. Liber iste diuiditur...“	„...erit qui extingwat.“		české
Václav (opát)	„Dominica Rogacionum“	cod. 4332	„Amen, Amen dico vobis si quis peccerit. Istis verbis obligat se Dominus sub iuramento...“	„...possemus requiescere in eternum, Amen.“		
Vavřinec z Třeboně	Sermones de tempore et de sanctis	cod. 4275, 4277, 4278, 4286				

9.5. Přírodovědné a lékařské texty v Rosových rukopisech

Autoři	Název Textu	Umístění	Incipit	Explicit
Albik z Uničova	„Compendium medicinae sive vetularius“	cod. 5512		
Arnald de Villanova	„De conferentibus et nocentibus principalibus membris nostri corporis“	cod. 5512		
	„Liber de vinis“	cod. 5512		
	„De regimine sanitatis“	cod. 5512		
	„De quercu“	cod. 5512		
Ibn Butlán	Výňatky z Tacuinum sanitatis	cod. 5512		
Kříšťan z Prachatic	„Tractatus de sanguinis evacuatione“	cod. 5512	„Fleubothomia est artificialis...“	„et caueat a repletione.“
Pseudo-Aristoteles	Zlomek Secretum Secretorum	cod. 5512	„Si sonitus in auribus...“	„difficile sanabitur.“
Pseudo-Democritus	„Prognostica“	cod. 5512		
Pseudo-Hippocrates	„Prognostica“	cod. 5512		
sv. Hadrián	„Epistola ad Maecenatem“	cod. 5512	„Libellum quem rogitant tibi promisi...“	„cognitaque ostendemus mortifera.“
	„Oratio contra tonitrua et tempestates“	cod. 5512		„et simile iudicium est de verbis.“

9.6. Jazykovědné a literární texty v Rosových rukopisech

Autoři	Názyv textů	Umístění	Incipit	Explicit
Jan Hus	Abeceda	cod. 4310	„A bude cele czeledi...“	„ziwatem chtie.“
	Latinsko-český glosář	cod. 4890	„Hystoriace, tyelesnye.“	„Anagoice, swrchowanie.“
Jan Rokycana	„Vocabula“	cod. 4272	„Cerimonie, poklony aneb slawnosti kostelnie.“	„Quid superest, czieho gesstie czekaty.“
Petr z Mladoňovic	„Blazeneho Husyneczkeho Jana mistra praského zywott sepsany od mistra Mladieyowskeho Morauze sepsany.“	cod. 4550	„Znamenaw, že mnozi mnohe wiecei...“	„...od wiernich shladiti chtiecz.“
Wippo	„Proverbia“	cod. 5512	„Pax henrico Dei amico“	

9.7. Právní texty v Rosových rukopisech

Autoři	Názyv textů	Umístění	Incipit	Explicit
Martin V.	„Ineffabile sacramentum“ (bula z r. 1430)	cod. 5512		
	„Regimen universalis“ (bula)	cod. 5512		
Urban VI.	odpuštěkové listy zaslané Čechům roku 1385	cod. 5512		

9.8. Sny Václava Rosy

9.8.1. Sen I

„V pátek na sobotu sen v noci po sv. Bartoloměji. Kdež sem v malé vísce kvasil s mistrem Janem Husí a tak o jeho spisech rozprávěje byl u mne; veliký plášť, v černé sukni nevelmi s porostlú bradú. A když se chtěl opraviti v sukni, neměl košile dobré ale hadrovaté, jemuž sem košili dal. A byl sám pátý s muži školskými; a jeden by, maje dlúhé vlasy, dělané kadeře. Po šesté hodině bylo (1541) v Vlašimi po neděli dvanácté.“ (F. Menčík, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 25)

9.8.2. Sen II

„Sen na nové léto po jedenácté hodině muoj byl, jakobych v kostele v Praze v velikém a ten byl zaměstnán řemeslem, saustružníky, rozličnými věc(mi); a já slaužil sem mši a literáti zpívali, a po dominus vobiscum první nemohl sem epištoly zpívati; a tak sem i jiných věcí nemohl dokonati, až sem se probudil.“ (F. Menčík, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 52)

9.8.3. Sen III

„Druhý den nového léta feria quinta byl sen; v nějakých chalupkách byl sem, co ve vsi došky přikrytými; ale v Praze kdes sem se vzal a mezi pražskými lidmi sa, procítil sem.“ (F. Menčík, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 52)

9.8.4. Sen IV

„Item supra feria sexta sen. Co v Praze k rathúzu Nového Města jdúce s širokú ulicí napřed na mastných krámů jakoby studýnka byla široká, obhlubná; i uhlídal sem tam ženskú rúchu hedbávnú a sahaje po ni, uhlídal sem jiné šátky a uzlík; a v tom uzlíku utopené dítě a to přišlo před pány Novoměstské; a tak s nimi o tom těžce rozmlúvaje procítil sem. Byli přitom novém létě časové od polu až v pátek první jasný den byl na syllaba: o Janus.“ (F. Menčík, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 52–53)

9.8.5. Sen V

„Item. V noci na den sobotní, ješto byla jeho syllaba Janus, sen: jako v Praze a bratr Petr Žíla, ješto umřel před třicíti lety, byl ve snách vidín a jakoby se ženil, se nějakú znamenitú suchú ženú. A pravili o ní všelikú nepoctivost a dali nám mnoho koláčů kořenných, jakož obyčej jest, húsí dlúhých a jelikož největší hósce však svrchní kúra oblámána, vzal šel pryč; [a v tom sem procítil] a tu sme jedli a pili až sem procítil.“ (F. Menčík, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 53)

9.8.6. Sen VI

„Neděle prvního nového léta na té syllabě byla: Nus E, přišel muož šedivý, nesmíšený v koblu, jakoby byl kněz ve snách Duchek starý z Michalovic; a dali sme na ten den hrdličku přeč.“ (F. Menčík, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 53)

9.8.7. Sen VII

„V pondělí Epifanie, po té jakýsi ve snách bylo vína, a vše jako v Praze.“ (F. Menčík, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 53)

9.8.8. Sen VIII

„Item. Sen byl v noci k svět(l)u na svátek sv. panny Doroty. A já kněz Václav před nějakými pány kázal sem na zemi stoje; a oni po pavlačech stáli i dole. A když se dotknuv pánů slovem k trestání, tedy jeden vyskočiv chtěl probosti mečem v jícen a k samtu v karkule černé. (Feria Dor fe bra in)“ (F. Menčík, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 54–55)

9.8.9. Sen IX

„Sen v Benátkách. Jakéhosi Sovinského, tu súseda, přines na faru tři libry vosku i při stole dával je kuchařce ve světnici. Tedy jeden obrátil se vosk v ubrus velmi krásný kostelní, a druhý obrátil se kus vosku v bochnik chleba režného čistého a třetí libra vosku tak zůstala. Feria tertia, super feriam quartam, quae fuerat vigilia Bartolomaei, anno 1553. (Ze dne 22. srpna na 23. srpen).“ (F. Menčík, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 58)

9.8.10. Sen X

„Tu noc sen na věci o nějakých dvou volech hrubých, a jeden černý běžel na mne a já padnouti chtěje před ním tak, an trkaní svého neučinil, byl hněv: protože tak pasou zlé voly. A ty dva voli oddali se v krásné zpívání písňemi chutnými, červený vůl discantoval a černý formoval velmi bystře basu. Ale já kněz Václav vždy ty voly na mysli maje, procítil sem v Hořepníce a byl čas nového měsíce srpna v devátou hodinu [...] stávající, to již bylo ve dne, ale sen v noci. S tím co Bůh učiní, kdo ví.“ (Fol. 200, cod. 4332, ÖNB)

9.9. Rosův list adresovaný Václavu Fukáčkovi z roku 1548

(F. Menčík, *Zápisky kněze Václava Rosy*, s. 50–51 v poznámkách pod čarou)

Do času jeho pobývání v Zlatnících padá list, který napsal Rosa r. 1548 Václavovi Fukáčkovi do Prahy. Psaní toto jest necelé, po stranách urvané. Podáváme zde část z něho. „V Konstantinopolu, v hlavním městě řeckém mládenec jeden vdovu a matku maje i zarmútil a smutkoval zlými nemravy. Čehož došel, vzdal, odnes, (pro)dal, prohrál i utrácel. A senatus města uslyšev o tom, kázali mu katem oči vybosti, aby světla nebeského neviděl jako nehodný syn a zlý mládenec toho města. Co by pak tobě se přihoditi mohlo od pánů, sám toho považ, pro tvé činy. Jestli že ty nezměníš v lepší a nepřestaneš činiti, což nenáleží. A protož tvé matky v ničem sem lépe pro tebe nespátřil, jedině v ustavičném zármutku a v pláči srdečném k bohu nařikaje, že jest tebe syna neposlušného a zlého dáti ráčil, boje se den (po) dni, hodinu po hodině čeká s těžkostí, brzo-li po zl(é) horší novinu uslyší . . . Pamatuj na boží příkázání: cti matku svú, kteroužť buoh dá tobě otec tvoj, (abys) vzácný byl; nepotupaj pověsti oné dobré po otcí i matky, pamatuj i na město, v němž zplozen si, vykrmen a poctivě vychován. Střez se dobrých kozáků a s nevěstkami neměj nic činiti, jakož tvá léta mladá, vosmnácté let věku, toliko studem všeckno lotrovství měla odháněti, aby k tobě zlé nepřistupovalo myšlení; zlým nepovolný; dobrému myšlení povolen buď, neb

od boha sú. Matku cti, neb když tu ztratíš, na věky jiné mítí nebudeš jako i otce nemáš. S tím tobě dej všemohúcí velikému dobru a poctivosti. Před svatým Janem Křtitelem božím 1548. Kněz Václav Rosa, farář v Zlatnících. Cod. 2480. f. 178.

(Správně cod. 4280, pravděpodobně se jedná o překlep.)